

הלכות פורים מקיצור ש"ע ילקוט יוסף

א משנכנס אדר מרבין בשמחה [תענית (כט:)]. מגן אברהם (סי' תרפו סק"ה). וכמו שנאמר במגילת אסתר: והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, לומר שמזל החודש גורם לטובה, [ירושלמי (ריש מגילה)]. וכן מצינו כיו"ב בחגיגה (ט.) גבי בחודש השביעי תחגו אותו. ע"ש]. ולכן ישראל שיש לו קובלנא משפטית נגד גוי, ישתדל כמיטב יכולתו שהדיון בתביעתו יתקיים בחודש אדר, מפני שיד ישראל על העליונה בחודש אדר, וגבר ישראל. [ילקוט יוסף מועדים, עמוד רעג]

ב היוצא בשיירא או מפליג באניה בלב ים, ואינו מוצא מגילה כשרה להוליך עמו כדי שיוכל לקרותה בזמנה כראוי, יכול לקרות המגילה אפילו בתחילת החודש, אך לא יברך ברכות המגילה. אבל סעודת פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים אינם נוהגים אלא בזמנם.

סימן תרפו - דין תענית אסתר

א בימי מרדכי ואסתר נקהלו היהודים בי"ג אדר לעמוד על נפשם מפני אויביהם ושונאיהם, והיו צריכים וזקוקים לרחמים לבל יוכלו אויביהם לשלוט בהם, ועמדו בתפלה ובתחנונים וישבו בתענית באותו יום, כשם שמשא רבנו ביום שנלחם עם עמלק עמד בתענית ובתפלה, וגבר ישראל. [כמבואר במכילתא ס"פ בשלח]. והשי"ת אלקי אבותינו שמע תחנונם וקיבל תשובתם ותעניתם ברצון, וביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם, ונהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם,

והרגו היהודים בשונאיהם שבעים וחמשה אלף איש, מלבד מה שהרגו בשונאיהם בשושן הבירה, ולא נפקד מאתנו איש, כי לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות. ולכן נהגו בכל תפוצות ישראל להתענות ביום זה בכל שנה ושנה זכר לנס שנעשה להם. וצום זה נקרא "תענית אסתר".

ב יום י"ד וט"ו באדר אסורים בהספד ותענית, בכל מקום, בין לבני הכרכים העושים פורים ביום ט"ו לבד, בין לבני עיירות העושים פורים י"ד בלבד.

ג אם חל י"ג באדר ביום שבת מקדימים להתענות ביום חמישי בשבת, שהוא יום י"א באדר. [ילקוט יוסף מועדים עמ' רעז. חזון עובדיה על פורים עמוד לז].

ד מעוברות ומניקות פטורות מלהתענות בתענית אסתר. ומי שהוא חלוש בטבעו יותר משאר בני אדם, נחשב כחולה שמותר לאכול וא"צ להתענות. ע"ש. ואף המניקה הרי היא חלושה בטבעה יותר משאר בני אדם הבריאים. ועכ"פ לענין תענית אסתר שאינו אלא מנהג, היה נראה להקל למניקה תוך כ"ד חודש, אף שהפסיקה להניק בפועל. וע' בשו"ת יחווה דעת ח"א (סי' לה). ונכון לנהוג לפי הרגשת האשה, שאם היא מרגישה שיכולה להתענות, תתענה, ואם היא מרגישה חולשה יתרה וסחרחורת פטורה. ע"ש].

ה וכן אישה שהפילה פטורה להתענות תוך שלשים יום להפלתה.

ו וכן חולה שאין בו סכנה פטור מתענית זה ואינו רשאי להחמיר על עצמו. וכן זקן מופלג שהוא תשוש כח, פטור מלהתענות, ואף אינו רשאי להתענות. אבל הבריאים בין אנשים בין נשים, לא יפרשו מן הצבור. ואפילו מי שבא בדרך וקשה עליו התענית ידחק עצמו ויתענה. [שבולי הלקט (סי' קצד). ב"י. ואחרונים. ובשו"ת דברי יציב (חאו"ח סי' רצ) שהתריע על קצת נשים שמזלזלות בתענית זה, ואוכלות כהרגלן בשאר ימים, ונעשה להם הדבר כהיתר. שזהו נגד ההלכה, וחייבות להתענות. ילקו"י מועדים עמ' רעח. חזו"ע פורים עמ' לט].

ח חתן בתוך שבעת ימי המשתה שלו, לא יתענה בצום תענית אסתר.

ט והוא הדין לשלשה בעלי ברית, שהם אבי הבן, הסנדק, והמוהל, ביום המילה, פטורים מלהתענות תענית אסתר, אפילו כשחל בזמנו, ואינם רשאים להחמיר על עצמם ולהתענות, שיום טוב שלהם הוא. וא"צ להשלים התענית ביום אחר.

י יש אומרים שאם אין "עשרה" מתענים בבית הכנסת, בצום תענית אסתר, אין להוציא ספר תורה לקרות בפרשת ויחל, והשליח צבור לא יאמר עננו בחזרה, ברכה בפני עצמה, אלא בשומע תפלה, ויש חולקים, והעיקר להלכה שדי בששה מתענים, שהם רוב מנין, שמוציאים ספר תורה וקורין בו בברכות

קריאת ויחל, והשליח צבור אומר עננו בחזרה ברכה בפני עצמה. אך אם אין רוב מנין שמתענים בבית הכנסת בצום תענית אסתר, אין להוציא ספר תורה לקרות פרשת ויחל במנחה, והשליח ציבור לא יאמר עננו בחזרה ברכה בפני עצמה אלא בשומע תפלה.

יא כשקוראים בתורה במנחה בתענית אסתר, אין להעלות לתורה אלא מי שצם. ואם הלוי שנמצא בבית הכנסת לא צם, בין אם יצא החוצה בשעת הקריאה, ובין אם נמצא בתוך בית הכנסת, אין להעלותו לתורה, ויש לקרוא לכהן המתענה במקום לוי. [שו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סי' ג אות ג. חזון עובדיה פורים עמוד מה].

סימן תרפח - כרכים המוקפים חומה

א בכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, אף על פי שאינם מוקפים חומה עכשיו, קוראים את המגילה בט"ו באדר. וכן כפרים הנראים עמהם, אפילו אינם סמוכים להם, כגון שהכפרים בראש ההר, או אם סמוכים להם בתוך מיל, (שהוא אלפיים אמה מהבית האחרון שבכרך, והשיעור הוא: 960 מטר). אף על פי שאינם נראים עמהם, כגון שהכפרים בעמק, קוראים בט"ו.

ועירות שאינם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון קוראים בארבעה עשר באדר. חוץ משושן הבירה (המאדאן) שקוראים בט"ו, אף על פי שלא היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, הואיל ונעשה בה הנס. **והטעם שתלו הדבר ביהושע בן נון**, הואיל והוא הראשון שנלחם בעמלק, והוא אשר הוציא לפועל עיקר כיבושה של ארץ ישראל. [ארחות חיים (אות ח)]. והמאירי (ריש מגילה). ילקו"י מועדים].

ב בירושלים קוראים המגילה בט"ו באדר. הואיל והיא עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון. והמנהג פשוט לקרות בכל ירושלים "החדשה" בט"ו, אף בשכונות המרוחקות מהחומה, כל שיש להם רצף בנינים עם חומת ירושלים העתיקה, בלא הפסק של שבעים אמה. [וכגון שכונת בית הכרם, בית וגן, קרית יובל, קרית מנחם, קטמונים, גילה, ארמון הנצי"ב, רמת אשכול, רמת שלמה, גבעה הצרפתית, רוממה, נוה יעקב, ועוד].

ג תושבי שכונת רמות בירושלים, צריכים לקרוא את המגילה בברכה ביום י"ד באדר, כמו תושבי ערי הפרזות. [ואמנם אם במשך השנים יבנו בתים בין

רמות לשכונות הסמוכות לה, ולא יהיה הפסק בין הבתים שיעור של שבעים אמה, יקראו ברמות בט"ו]. וישלחו מנות איש לרעהו ביום י"ד. וכן בסעודת פורים ומתנות לאביונים. הואיל ויש מגרש פנוי יותר ממיל בין ירושלים לשכונת רמות. וממדת חסידות טוב שיחזרו לקרוא את המגילה בלי ברכה גם ביום ט"ו. אך אם תתרחב ירושלים ויבנו את המגרש הפנוי בין ירושלים לשכונת רמות, אז יקראו המגילה בט"ו. [יבי"א ח"ז סי' נח-נט. מנחת יצחק ח"ט ס"ס ע, וקנין תורה בהלכה ח"ד (סי' פז)].

ד בן עיר שחיוב קריאתו ביום י"ד, ונאנס ולא קרא בי"ד, קורא בט"ו בלא ברכה. וכן תושבי רמות הנ"ל ששכחו ולא קראו את המגילה ביום י"ד אדר, יקראו בט"ו בלא ברכה. [הנה בשבולי הלקט (סי' קצה) איתא, וכתב אחי רבי בנימין, שבן עיר שהיה בא בדרך או בספינה ולא היתה עמו מגילה, ונזדמנה לו בט"ו, קורא אותה בט"ו ומברך לפניה ולאחריה, וכדאמרינן בירושלמי כל החודש כשר לקריאת המגילה, שנאמר והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה. ואם יש שמסתפקים בדבר, מ"מ יקראנה בט"ו בלא ברכה. ע"כ. והובא בב"י (סי' תרפח). וז"ל מרן בש"ע (שם ס"ח), בן עיר שבא בספינה ולא היה בידו מגילה, ואח"כ נזדמנה לו בט"ו, קורא אותה בט"ו. וכתב הט"ז (סק"ט), ונ"ל שקורא אותה בברכה. וכ"ד הא"ר. ולפ"ז גם כאן שנאנס ולא קראה בי"ד, קורא אותה בט"ו בברכה. אולם המג"א (שם ס"ק יב) כתב, דהיינו בלא ברכה (שה"ל, ב"י). וכ"כ הפר"ח, והפמ"ג, ובנהר שלום, ובשלחן גבוה, ובמטה יהודה, ובזכר יהוסף. וכ"פ המשנ"ב (ס"ק כג), והכה"ח (ס"ק נט). וכן עיקר שסב"ל. חזו"ע פורים עמו' קיג]

ה במושבות ועירות חדשות קוראים בארבעה עשר בלבד. [ע' בספר ארץ ישראל להרי"מ טוקצינסקי].

ו תושב ירושלים שעבר וקרא את המגילה בי"ד אדר, יוצא בדיעבד. ואם נודע לו הדבר בט"ו, יחזור ויקרא בט"ו. [ירושלמי. ילקו"י מועדים עמ' שה. ע"פ המבואר בשו"ת יביע אומר ח"א סי' מג אות טו. וח"ו סי' יב אות ב']

ז תושב ירושלים הנמצא ביום י"ד באדר באחד מערי הפרזות, כמו תל אביב, והיה שם בזמן עמוד השחר של יום י"ד (כשעה ורבע לפני הזריחה, בשעות זמניות), יש לו לנהוג כל דיני פורים בתל אביב ביום י"ד, וכבר מערב י"ד

אדר צריך לקרוא המגילה, כשיודע שדעתו להשאר שם בשעת עמוד השחר. אף אם דעתו לחזור לירושלים ביום י"ד אחר עמוד השחר. וזהו שלמדו בגמרא ד"פרוז בן יומו נקרא פרוז". וכשיחזור לעירו בירושלים נחלקו הפוסקים אם מחוייב לקיים שוב המצוות בברכה או לא, ולמעשה יש לו לשוב ולחוג את הפורים ככל דיניה. אלא שאין לו לברך על קריאת המגילה בליל יום ט"ו באדר. וגם נכון שלא יהיה השליח צבור לקרוא את המגילה ברבים להוציאם ידי חובה. ואם נסע לתל אביב לאחר עמוד השחר של יום י"ד אדר, אינו נוהג דיני פורים בתל אביב, מאחר שבעמוד השחר היה בירושלים.

ח תושב ירושלים שנסע מירושלים לתל אביב ביום י"ד באדר בבוקר, ושהה שם עד יום ט"ו באדר בשעת עמוד השחר, נפטר לגמרי מלחוג את הפורים בכלל, שהרי ביום י"ד אדר בעמוד השחר היה בירושלים, וביום ט"ו אדר בעמוד השחר היה בתל אביב, ולכן נפטר מכל מצוות היום. ולכן החרד לדבר ה' עליו להזהר שלא יעשה כן, שלא יפסיד המצוות היקרות של פורים. ובדיעבד שעשה כן, יקרא המגילה ביום ט"ו בלא ברכה, ויאמר "ועל הנסים" בתפלה ובברכת המזון, וישלח מנות ביום ט"ו באדר. [ילקוט יוסף מועדים, עמוד שה]

ט תושב אחד מערי הפרזות, כגון תל אביב או בני ברק, שבלי ליל י"ד וביום י"ד באדר בבוקר בשעת עמוד השחר היה בעירו, וקיים את כל מצוות הפורים, בליל י"ד וביום י"ד, ובליל ט"ו אדר [או במשך היום] הגיע לירושלים ושוהה שם עד עמוד השחר של יום ט"ו אדר, דעת הרבה מהפוסקים הראשונים והאחרונים [תוס', מאירי, ריטב"א (מגילה יט.)], ערך השלחן, הר צבי, חזון איש. אור לציון, וכן משמע קצת ממ"ש באמת ליעקב דיני עלייה לתורה סעיף ה, ומדברי החיד"א בלדוד אמת סימן ה' אות ל] שאינו צריך לחזור ולקרוא את המגילה בירושלים, אחר שכבר קיים את כל מצוות הפורים בזמנו כפי מנהג עירו ושער מקומו. וכן אינו צריך לחזור ולקיים מצות משלוח מנות מתנות לאביונים וכו'. ורק אם עקר דירתו בליל ט"ו אדר ושוהה בירושלים בעמוד השחר של ט"ו אדר, רק אז נחשב כמוקף בן יומו שנחשב כמוקף [ירושלמי]. ויש מי שחולק בזה [הגרש"ז אויערבאך במנחת שלמה ח"א סי' כג]. והעיקר לדינא כסברא ראשונה, ומכל מקום הרוצה לחוש ולהחמיר לחזור ולשמוע המגילה ביום ט"ו, תבוא עליו ברכה, אך אינו יכול להוציא אחרים ידי חובת מקרא מגילה. [ילקוט"י מועדים עמו' שו].

י בן עיר שקרא המגילה בי"ד כמנהג עירו, ובלילה נסע לירושלים, ובבוקר יום ט"ו רוצה לעלות לספר תורה בפרשת ויבא עמלק, לכתחלה לא יעלה, כיון שאין זה יום פורים שלו לקריאת המגילה ושאר מצוות הנוהגות בפורים. ומכל מקום אם קראוהו בשמו כמו שנוהגים האשכנזים יכול לעלות לספר תורה. ומשמע מדבריו דה"ה לבן עיר שהלך לכרך. אולם בבית עובד (דף קעה.) הביא דברי השבות יעקב להלכה, וכתב דמ"מ בן עיר שהלך לכרך ביום ט"ו, אינו עולה לס"ת, כיון שאינו יום קריאתו, שכבר עבר זמנו, דהיינו יום י"ד, כשהיה בעירו, ושאינו בן כרך שעולה ביום י"ד דאכתי בר חיובא הוא, ויום י"ד זמן קריאה לרוב העולם. וע' בשו"ת חיים לעולם (חאו"ח סי' ו) שכתב לדחות ראית השבו"י, וכתב שאפי' נאמר שדעתו להתיר לכתחלה, וכדעת הרב בני חיי (סי' תקסו), שהתיר בתענית צבור להעלות לס"ת למי שאינו מתענה, מ"מ רבו החולקים על דבריהם, כי לדעת מרן בההיא דמהרי"ק, כפי שהבינו בדבריו בשכנה"ג והט"ז, אף בדיעבד לא יברך. ע"ש. הילכך בן עיר שהלך לכרך אם קראוהו בשם, יעלה לס"ת, אבל אם לא קראוהו בשם, שוא"ת עדיף].

יא בן עיר שטעה בתפלתו או בברכת המזון ואמר ועל הנסים ביום ט"ו, יצא, ואינו חוזר. [כ"פ בספר חכמה ומוסר (אות רמו). וע"ע בכה"ח (סי' תרצג אות טו). ובשו"ת קרית חנה דוד (סי' קכא). ובשו"ת יוסף אומץ (סי' ח). ובשאר אחרונים. וע' חלקו של ידיד שם. ומכתב לחזקיהו בתשובה (סי' י דף מג ע"ד). ובספר מקראי קודש (פורים, עמ' קמז)]. וכן תושב ירושלים שטעה ואמר על הנסים בתפלתו בי"ד אדר, יצא.

יב בן עיר שקרא המגילה ביום י"ד, ועשה את יום הפורים בי"ד, כדת, וביום ט"ו השכים ועלה לירושלים, ונתכבד להיות שליח צבור, צריך לומר "ועל הנסים" בחזרת התפלה, שעל כל פנים הימים האלה ימי נסים לכלל ישראל, ולא הוי הפסק. [הנה בארחות חיים (הל' פורים אות לב) כתב, ואין אומרים תחנה בי"ד וט"ו, אבל לקרות בתורה ולהזכיר על הנסים בתפלה אסור, כי אם ביום י"ד. והביאו הב"י (סי' תרצג), וכתב, "ואיני יודע מה איסור יש בהזכרת על הנסים בט"ו". וכיו"ב כתב הרדב"ז ח"א (סי' תקח), שאם חל ט"ו אדר בשבת, בני כרכים שאומרים על הנסים בי"ד ובט"ו לא הפסידו, דקושטא הוא שבשני הימים האלה נעשו נסים לישראל. וכ"ד המהרי"ל, והיעב"ץ, ובמשנ"ב, והגאון ממונקאטש, ובס' מאורי אור, ובשו"ת קרית חנה דוד, ועוד. חזו"ע פורים עמ' ק'].]

יג שליח צבור ירושלמי שהוזמן לקרות המגילה בתל אביב בליל י"ד, אם לן שם וישאר עד למחרת יום י"ד אחר עמוד השחר, רשאי לברך ולקרוא להם המגילה. ואם חוזר באותו ערב אינו רשאי לקרות להם המגילה. ואם אין אחר שיקרא להם המגילה רשאי לקרוא להם, אך טוב יותר שאחד מבני הקהל יברך את הברכות. ושליח צבור שבא מתל אביב, (בליל ט"ו) אינו רשאי לקרות לבני ירושלים ביום ט"ו אדר. [ילקוט יוסף מועדים, עמוד שו]

יד מסורת בידינו שהעיר לוד הייתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, ואף על פי כן תושבי לוד שבזמנינו יקראו המגילה בי"ד בברכה, ויחזרו לקרוא בט"ו בלי ברכה. שדינה כדין עיירות המסופקות. ומדת חסידות נכון לנהוג כל דיני הפורים, במשתה ושמחה משלוח מנות ומתנות לאביונים, גם בט"ו. [יבי"א חלק ז' סימן ס]

טו כבר פשט המנהג שבעיירות המסופקים באיזה יום לקרות המגילה, שקורין המגילה ביום י"ד וביום ט"ו, ומברכים ביום י"ד בלבד, שהוא זמן קריאתה לרוב העולם, ועוד, דאפשר שנבנו רחוק ממקומם הראשון. ולכן אמרו (במגילה ה:): חזקיה קרי בי"ד ובט"ו בטבריא, והיינו טעמא מפני שהיא בספק אם יש לה דין מוקפת חומה. וכן נהגו מכבר לקרות בחברון בי"ד ובט"ו. וכן נהגו כיום בכל העיירות העתיקות שבארצנו הקדושה לקרות בי"ד ובט"ו, כגון ביפו, ועכו וצפת ולוד ובאר שבע, [טבריה], וחיפה. [ילקו"י מועדים עמ' שו. יביע אומר ח"ו מילואים לסי' כח. הליכו"ע ח"א עמ' רלא. חזו"ע פורים עמ' קיד. ואף שהרדב"ז ח"ב (סי' תרפא) הוכיח שחברון אינה מוקפת חומה הואיל והיתה מערי מקלט, וכדאמרינן כיו"ב במכות (י.). מ"מ כבר כתב בבירך יצחק שם ליישב המנהג. וכן הסכים בחיים שאל ח"ב (סי' לח אות צד). ובשו"ת דברי יוסף שווארץ (סי' ב). ובהרש"ש (מגילה ה:): כתב ששמע שהמנהג בחברון לקרות בי"ד ובט"ו, והשיג ע"ז מהגמ' (מכות י.). ונעלם מעיניו הבדולח שראיה זו של כת הקודמים, ונדחה קראו לה].

טז בעיירות המסופקות ומכל מקום אין להם לקרות בספר תורה "ויבא עמלק". אלא אם הוא יום שני יקראו בפרשת השבוע. כי יש חשש ברכה לבטלה אם יקראו בפרשת "ויבא עמלק". [כ"כ בסדר רב עמרם גאון (דצ"ד). ובארחות חיים (הל' פורים סי' לב). ובמחזור ויטרי (סי' רמג). ומרן הב"י (סי' תרצג) הביא דברי הארחות חיים בשם רע"ג ולא העיר עליו כלל, ומשמע דאודויי קא מודה ליה. ודלא כמ"ש בבן איש חי (פר' תצוה אות יד)

בשם מו"ז הגרמ"ח ז"ל, שלא רצה לבטל מנהגם, (שהם בכלל עיירות המסופקות), שהיו קוראים בס"ת גם בט"ו, משום שאין בזה חשש ברכה לבטלה. ע"ש. שהרבה חולקים ע"ז וס"ל דהוי ברכה לבטלה. ועיין בהליכות עולם ח"א עמ' רלא].

יז אפילו בעיירות המסופקות אם נאנסו ולא קראו בי"ד, לא יברכו על קריאתה בט"ו. לכאורה יש כאן ס"ס, שמא הלכה כמ"ש בשה"ל בשם רבי בנימין שיש לקרותה בט"ו בברכה, ושמא בעיירות המסופקות, דבלא"ה קוראים גם בט"ו, בנ"ד יקראו בט"ו בברכה. אלא שמלבד דלא מהני ס"ס בברכות, וראה בשו"ת חזו"ע (ח"א כרך ב עמ' תתסז). וביחודה דעת ח"ה (עמ' צד). ועוד, דשמא כדעת הגאונים שסוברים שא"צ לקרוא אלא בי"ד. וע' בחזו"ע עמו' קיג].

יח בעיירות המסופקות דעת מרן הבית יוסף שמנהג טוב הוא לומר "ועל הנסים" בתפלה ובברכת המזון, בשני הימים, ואין בזה חשש הפסק. [כ"כ המשנ"ב (סי' תרצג סק"ו), שבערי הספיקות אומרים על הנסים בי"ד וט"ו, ואין לחוש משום הפסק. וכ"כ בספר תיקון יששכר במנהגים (דף סא.), שמרן הב"י אמר שמנהג טוב לומר בתפלה על הנסים גם בט"ו. וכ"ד היעב"ץ, ובשו"ת הר צבי. הליכו"ע ח"א עמוד רלב, ובחזו"ע פורים עמוד קיד].

יט עיר שיש בה ספק אם היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון או לאו, צריכים לקיים בה את מצות סעודת פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים ביום ארבעה עשר באדר, וטוב וראוי להחמיר לנהוג לקיים המצוות הנ"ל גם ביום חמשה עשר באדר, דהיינו שישלחו לכל הפחות משלוח שתי מנות לאיש אחד, ושתי מנות לשני אביונים. ויאכלו סעודה נאה גם ביום חמשה עשר באדר. [כ"כ הריא"ז, שיש לנהוג שמחה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים בשניהם. והובא במג"א (סי' תרפח סק"ה). וע"ע בשו"ת חתן סופר (סי' עג), ובשו"ת בנין שלמה (סי' נח דף סה ע"א). ובשו"ת יביע אומר ח"ז (חאו"ח סי' ס). ובהליכות עולם ח"א (עמ' רלו), ובחזון עובדיה פורים (עמוד קיג, קיד)].

כ עיר שהיא ספק אם היא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון או לא, אינם עושים מלאכה בארבעה עשר באדר, אבל בחמשה עשר באדר מותרים בעשיית מלאכה.

כא בעיר בני ברק יע"א מכיון שהיא סמוכה ברצף הבתים לעיר יפו, וכן בעיר תל אביב והסביבה, טוב שיקראו גם ביום ט"ו בלא ברכה. ומכל מקום אין צריך לחייב בזה את הצבור, אחר שמעיקר הדין אין בזה חיוב, דרך סמוך לעיר שהיא בודאי מוקפת חומה קוראים בט"ו, אבל בעיר שהיא סמוכה לעיר שיש בה ספק אם היא מוקפת חומה וכו', אין צריך לקרוא גם בט"ו.

ובחיפה ראוי לנהוג לקרוא גם בט"ו בלא ברכה, אחר שהיא סמוכה ממש לחיפה העתיקה. וכן נוהגים בזמנינו בטבריה וחברון וצפת ועכו ויפו ולוד ורמלה ובית שאן, לקרות בי"ד בברכה, ובט"ו בלא ברכה .

ובדינים והנהגות החזו"א כתבו, שהחזו"א נהג לקרות המגילה בבני ברק בי"ד בברכה, ובט"ו בלא ברכה, מפני שהיא נראית ליפו, שהיא בין ערי הספיקות.

ואמנם בזמנינו שבני ברק סמוכה ברצף בתים ליפו, טוב שיקראו בי"ד ובט"ו. וכן מוכח בתשו' זבחי צדק הנ"ל.

סימן תרפ"ח ס"ו - דיני פורים משולש

א אף על פי שבירושלים שהיא עיר המוקפת חומה, צריך לקרות בה המגילה בט"ו באדר בכל שנה ושנה, מכל מקום בשנה שחל פורים של כרכים המוקפים חומה, דהיינו ט"ו באדר, בשבת, יש להקדים קריאת המגילה ליום ארבעה עשר באדר, דהיינו ביום הששי. שגזרו חז"ל שלא לקרות המגילה בשבת, כי הכל חייבים בקריאתה ואין הכל בקיאים בקריאתה, גזירה שמא יטלנה בידו ויוציאנה מרשות היחיד לרשות הרבים, או שיעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, ויוליכנה אצל בקי לקרות בה. (כמבואר במגילה ד:). וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות מגילה הי"ג, והטוש"ע סי' תרפ"ח ס"ו).

ועוד שעניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, לקבל המתנות לאביונים, וזה אי אפשר בשבת. נמצא שבשנה ההיא תושבי ירושלים שוים בזמן חיוב קריאת המגילה לכל העולם, שקוראים המגילה ביום הששי. [ילקוט יוסף מועדים (עמוד שז). יחיה דעת ח"א (סימן צ'). חזון עובדיה פורים עמ' ריב]

ב מי שנאנס ולא קרא את המגילה ביום ששי, והוא מהמוקפים, אף על פי כן לא יקרא את המגילה בשבת שהוא יום ט"ו. וכן נער שנעשה בר מצוה בשבת שהוא יום ט"ו אדר אינו רשאי לקרוא המגילה בשבת. וטוב שיגמרו את ההלל בשבת בלי ברכה.

ג לכתחלה מצוה מן המובחר לקרות המגילה בעשרה, לפרסומי ניסא. ואם אין שם עשרה, קוראים את המגילה בפחות מעשרה בברכותיה בתחלה, אבל לא יברך ברכה אחרונה אלא בעשרה, שאין ברכה אחרונה אלא מנהג, ולא תיקנו לאומרה אלא בציבור. וכן הקורא את המגילה בביתו להוציא את בני ביתו ידי חובתן, יברך עליה שלשת הברכות שלפני המגילה, אבל לא יברך לאחריה ברכת האל הרב את ריבנו, ואפילו כשקוראים המגילה בזמנה הדין כן. וכן המנהג בירושלים ת"ו. וכן יש להנהיג בכל מקום.

ומי שמברך ברכה אחרונה של מגילה כשאינ עשרה הוא מכניס עצמו בספק ברכה לבטלה, ואין עונים אחריו אמן. ומכל מקום אם יש שם עשר נשים ששומעות המגילה לצאת ידי חובה רשאי הקורא לברך לאחריה, כיון שעל כל פנים יש בזה פרסומי ניסא. [יחווה דעת ח"א סי' צ].

ואפשר שאפילו קטנים וקטנות שהגיעו לחינוך מצטרפים לעשרה לפרסומי ניסא לברכה אחרונה. [חזו"ע פורים (עמוד פט). ומבואר במגילה (כא). שברכה אחרונה מנהג. ובירושלמי אמרו שאין מברכין לאחריה אלא בצבור. והובא בארחות חיים (הל' מגילה אות ז). ובב"י (סי' תרצב). וכ"ה בכל-בו (סי' מה). וכ"פ הרמ"א].

ד המתנות לאביונים יש לחלקם לעניים ביום הששי, מפני שעניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, כי בשעת הקריאה, מרוב חיבת הנס הלב פתוח לתרום בעין יפה לטובת העניים. וכל המרבה במתנות לאביונים הרי זה משובח,

שאינ לך שמחה גדולה ומפוארה כאדם המשמח לב עניים יתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלה דומה לשכינה, שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים (הרמב"ם פרק ב' דמגילה הלכה י"ז).

וחובת מתנות לאביונים, שתי מתנות שיחולקו לשני עניים. ואף על פי שמצד עיקר הדין די בנתינת פרוטה לכל עני, טוב ונכון לנהוג עין יפה ביום זה במצוה יקרה זו, כמו שכתבו כמה אחרונים, ששיעור מתנה לאביון יהיה כשיעור סעודה של פת במשקל שלש ביצים, או שווי סעודה כזאת. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שז. חזון עובדיה פורים עמו' רטו]

סימן תרפט - שהכל חייבים בקריאת המגילה

א חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום, ושל לילה זמנה כל הלילה מצאת הכוכבים עד עלות השחר. (שהוא שעה וחמש לפני הנץ החמה בשעות זמניות). [לפי מה שאמרו במגילה (ד.) חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום, דכתיב אקרא יומם ולא תענה "ולילה" ולא דומיה לי. לפ"ז מקרא מגילה של הלילה אינה אלא עד עמוה"ש, דלבתר עמוה"ש יממא הוא, כמ"ש במגילה (כ:). ולא דמי למאי דקי"ל בברכות (ח:) שאם היה אנוס ולא קרא ק"ש בלילה קוראה אף אחר עמוה"ש לפני הנץ, דשאני התם דלא כתיב לילה, רק ובשכבך, ואיכא אינשי דגני בההוא שעתא (ברכות ט.). וכ"כ המג"א (ר"ס תרפז)]. וזמני עמוד השחר שברוב הלוחות בארץ אינם נכונים להלכה. [ילקו"י שם עמו' רפב]

ב במקום שיש אנוס גמור, שאי אפשר לקרוא את המגילה בצבור אלא מבעוד יום, אחר פלג המנחה, וכגון בזמן שהשלטונות מטילים עוצר כללי בשעות הלילה, מותר לקרוא את המגילה בשעה זו, ואין לדחות קריאתה לקוראה ביחיד אחר צאת הכוכבים. והיכא דאפשר טוב ונכון לחוש להחמיר ולקרוא את המגילה לאחר שהגיע זמן רבינו תם. [ילקו"י מועדים עמ' רפג. יביע אומר חלק א' סימן מג]

ג קריאת המגילה של היום זמנה כל היום, מהזריחה ועד השקיעה. ובדיעבד אם קראה קודם הזריחה, אחר עמוד השחר, יצא. [מגילה (כ.). טור וש"ע סי' תרפז ס"א]. וכן מי שאנוס ואינו יכול לקרותה אחר הזריחה, רשאי לקוראה אחר שעלה עמוד השחר אפילו לכתחלה. ואם לא קרא כל היום, ונזכר סמוך לשקיעה, אם ברור לו שיוכל לסיים קריאתה בתוך י"ג דקות וחצי שלאחר השקיעה, יברך על המגילה ויקרא. וכן הדין כשרוצה להוציא ידי חובה את בני ביתו. ואם נזכר אחר השקיעה, בתוך זמן בין השמשות, יקרא המגילה בלי ברכות. [ילקוט יוסף מועדים (עמוד רפג)]. שו"ת יביע אומר חלק י' או"ח סימן נב עמוד פו].

ד אם נאנס ולא קרא המגילה בלילה אין לה תשלומין ביום לקוראה פעמיים. [ילקו"י מועדים, עמ' רפג. שו"ת קול גדול (סי' מח). ברכי יוסף (סי' תרפז סק"א), בשם מהר"י מולכו. תשובה מאהבה ח"ב (דף מה). שו"ת מי באר (ס"ס סג). וכיו"ב כתב בשו"ת שואל ומשיב תנינא (ח"ג ס"ס קלה) שאם שכח לומר הלל אין לו תשלומין למחר. דדמי למוסף דעבר יומו בטל קרבנו. וא"כ ה"נ לגבי מגילה דקריאתה זו הלילה. וע' בחי' הריטב"א (סוכה כז.). ובפני יהושע שם].

ה מצוה מן המובחר לקוראה ברוב עם, ולכן מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה, ואפילו יש בבית המדרש מאה איש מצוה שילכו לבית הכנסת לקוראה בצבור, שברוב עם הדרת מלך.

ואפילו כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, היו מבטלים
העבודה של בית המקדש, והולכים לשמוע מקרא מגילה עם הצבור, משום
פרסומי ניסא.

ומכל מקום אם יש הפרעות בבית הכנסת שאי אפשר לו להתגבר עליהם
וכתוצאה מהם אינו יכול לשמוע קריאת כל המגילה כראוי, יכול לקרותה
בעשרה. [בית יהודה ח"א (דף קט אות 10). ילקו"י מועדים, עמו' רפד].

ו הכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים וגרים. ולכן הנשים שאינן יכולות לבוא
לבית הכנסת לשמוע מגילה מהשליח צבור, או שאינן יכולות לשמוע קריאתה
היטב מפי הקורא, מפני ההפרעות שבבית הכנסת במקום שמכים המן,
חייבות לשמוע קריאתה מפי אדם הבקי בקריאתה.

וכן אמרו חז"ל: נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. ורבי
יהושע בן לוי היה מכנס כל אנשי ביתו וקורא לפניהם. ורבי יונה היה מתכוין
לקרותה לפני הנשים שבביתו, שהכל היו בספק והכל חייבים בשמיעה.

ז אין הנשים צריכות לבא לבית הכנסת לשמוע המגילה ברוב עם. [ע' בשו"ת
חלקת יעקב ח"ג סי' קמד]. ויישוב קטן שאין שם איש שיודע לקרוא את
המגילה כהלכה, ויש שם אשה שיודעת לקרות המגילה, יכולים להתאסף
באחד הבתים והאשה תעמוד בצד בצניעות, ותקרא להם המגילה בטעמיה.
[חזון עובדיה פורים שם].

ח אף על פי שכבר יצא האיש ידי חובת קריאת המגילה בקריאה שבבית
הכנסת, חוזר וקורא המגילה בביתו להוציא את הנשים ידי חובתן. ואין
הנשים צריכות לבא לבית הכנסת לשומעה ברוב עם. והקורא את המגילה
בביתו להוציא את אשתו ובני ביתו מברך כל הברכות שלפניה. כשם
שהאנשים מברכים בבית הכנסת. ואפילו אם הנשים יודעות לברך בעצמן,
אם קשה להן לברך כל הברכות, יברך הוא את כל הברכות כולל ברכת
שהחיינו. ויענו אמן, ויצאו ידי חובה מדין שומע כעונה. וכן המנהג פשוט
בעיה"ק ירושלים ת"ו. וכן יש להנהיג בכל מקום.

ט יש מהאשכנזים שנוהגים שנשים מברכות קודם המגילה "לשמוע מגילה"
במקום "על מקרא מגילה". אולם מנהג כל קהלות הספרדים שאף בקריאת
המגילה לנשים יש לברך על מקרא מגילה. וכן מנהג כמה מקהלות
האשכנזים.

י יש אומרים שאף על פי שהנשים חייבות במקרא מגילה, אינן מוציאות את
האנשים ידי חובתם. וכן מנהג האשכנזים

יש אומרים שהנשים יכולות להוציא את האנשים ידי חובה, וכן דעת מרן השלחן ערוך. וכן עיקר למנהג הספרדים.

יא אישה שיצאה ידי חובת מקרא מגילה, יש אומרים שמאחר ואין הנשים בכלל ערבות, אינן בדין אף על פי שיצא מוציא. ויש חולקים ואומרים שיכולה להוציא אנשים ידי חובתם, דבמצוה שהיא חייבת יש לה דין ערבות גם כן.

יב צריך לשמוע קריאתה מפי אדם שחייב במקרא מגילה, ולכן קטן אינו מוציא אחרים ידי חובתם, ואפילו הגיע לחינוך. ובשעת הדחק הגדול כשאין שם גדול שיקרא את המגילה, יכול הקטן שהגיע לחינוך להוציאם ידי חובה, ונכון שבשעת קריאת המגילה יקראו אחריו מתוך מגילה כשרה מלה במלה.

יג מחנכים את הקטנים לשמוע מקרא מגילה. [רמב"ם פ"א מהלכות מגילה ה"א]. וקטנים שלא הגיעו לחינוך אין להביאם לבית הכנסת, שהם רק מבלבלים את השומעים החייבים בקריאתה. והמביאם לבית הכנסת, חטא רבים נשא.

ולכן על גבאי בתי הכנסת לעמוד על המשמר להשגיח שלא יפריעו הקטנים בהכאות המן ברעשנים ובאקדחי-פורים, ופיצוצים אחרים, הגורמים להפרעת הסדר בבית מקדש מעט, וגרימת מניעת שמיעת מקרא מגילה כהלכה לאנשים המחוייבים בה.

[ילקו"י מועדים עמ' רצ. שאע"פ שאמרו במסכת סופרים (פי"ח ה"ו) להביא סמך על מה שנהגו להביא קטנים לבהכ"נ. וכ"כ התוס' (חגיגה ג.). וכ"כ הטוש"ע (ס"ס תרפט). אין זה אלא בקטנים שהגיעו לחינוך, משא"כ קטנים ביותר שמבלבלים דעת השומעים. וכ"כ המג"א, והמשנ"ב, ובמועד לכל חי. ומיהו אפי' לא הגיעו לחינוך אם הם ילדים שקטים ודעתנים אפשר להביאם, והמביאים אותם מצוה קא עבדי].

יד חרש (המדבר ואינו שומע) שאינו יכול להשמיע לאזנו, אינו חשוב כל כך בר חיובא, הילכך אף על פי שהוא צריך לקרותה, כיון שאף הוא היה באותו הנס, מכל מקום אינו יכול להוציא את אחרים ידי חובתם.

טו מי שיכול לשמוע על ידי חצוצרות, אינו נקרא חרש לעניין זה, ומוציא אחרים ידי חובה. [שו"ת קול גדול (סי' נ). שו"ת הלק"ט ח"ב (סי' מה). פר"ח (אהע"ז סי' קכא). ושו"ת נודע ביהודה קמא (חאה"ע סי' נג). חתם סופר חאה"ע ח"ב (סי' צב). שו"ת הגרע"א תנינא (סי' סד). ועוד].

וכן בזמנינו שכבדי השמע מניחים סמוך לאזניהם מכונת שמיעה חשמלית, השומע על ידי המכונה הזאת אינו נקרא חרש, ומוציא אחרים ידי חובתם.

[ילקו"י מועדים עמוד רפו. דדמי לשומע ע"י חצוצרות הנ"ל, כי חרש גמור שנשתתק חוש השמע אצלו מכל וכל, אינו יכול לשמוע גם ע"י מכונה זו.

טז השומע מקרא מגילה ברדיו אינו יוצא ידי חובתו, אפילו כששומע על ידי שידור חי. [ע' בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב (סי' עב). ועוד אחרונים. וע' בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סי' יט אות יח) בשם הגרש"ז אורבך, שהקול הנשמע דרך הרדיו איננו הקול של האדם המדבר עצמו, אלא הוא קול אחר המשודר על ידי זרם חשמלי באמצעות ממברנא שקולטת הקול ומשדרתו.

והשומע ברכות המגילה ברדיו אינו עונה אמן, אבל אם שומע הברכות בשידור חי, עונה אמן. וכן השומע ברכות דרך הטלפון עונה אמן. אבל אינו יוצא ידי חובה, שאין האדם שומע את הקול ממש, אלא תנודות ממברנא שנוצרו על ידי המדבר למכשירים אלו, והתנודות מועברות באמצעות זרם חשמלי. [ילקוט יוסף מועדים, עמו' רפז]

יז כשאולם בית הכנסת רחב מאד, ובו קהל גדול לשמוע המגילה, ומשמיעים מקרא המגילה על ידי רם-קול, היושבים סמוך לשליח צבור באופן שגם אם ינטל הרם-קול יוכלו לשמוע מהשליח צבור, ואין הרם-קול אלא מסייע להגברת קול השליח צבור, יוצאים ידי חובתם. [וישתדלו להתקרב לשליח צבור לשמוע גם את קולו ממש]. אבל היושבים רחוק מהשליח צבור שבלעדי הרם קול לא היו יכולים לשמוע את הקריאה מהשליח צבור, לא יצאו ידי חובתם. ובאופן כזה אין להשמיע קריאת המגילה על ידי רמקול.

יח סומא ואילם (שאינו מדבר) חייבים לשמוע מקרא מגילה מאחר. [ילקוט יוסף מועדים עמ' רצא. חזון עובדיה פורים עמוד נו. ע' שמחת יהודה מסכת סופרים (פי"ד הט"ז). ושו"ת פני מבין (חאו"ח סי' רל).

סימן תרצ - דיני קריאת המגילה

א השליח צבור צריך לברך ולקרות המגילה מעומד מפני כבוד הצבור. [ילקוט יוסף מועדים עמ' רצד. חזון עובדיה על פורים עמוד סט]

ב יש נוהגים שכל הקהל הנמצא בבית הכנסת עומד על רגליו בשעת הברכות של המגילה, ואחר כך יושבים וקוראים המגילה. ויש נוהגים שהקהל

יושב בין בשעת קריאת המגילה בין בברכותיה. [כנה"ג (בהגה"ט סי' תרצב). תפלה לדוד (דפ"ו ע"א). יפה ללב (סי' תרצ סק"ב). וע' בשו"ת רב פעלים ח"ד חאו"ח ר"ס לג]. וכל מקום יעשו כמנהגם. [כ"פ בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' קב), ושכן עמא דבר. וכ"כ המג"א, ועוד. אולם הרד"א (דף טו) כתב, שאין לחוש לעמוד בברכות מקרא מגילה. וכ"כ הכנה"ג, פני יהושע, היעב"ץ, הגר"ש קלוגר, מועד לכל חי, בספר תפלה לדוד, ובספר אורה ושמחה, ובהר צבי. וע"ע בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סי' ד), הילכך יפה נהגו אצלינו לברך על מקרא מגילה כשהקהל כולו יושב, חוץ מהש"צ. ואף שבשו"ת זבחי צדק, ובשו"ת רב פעלים כתבו שמנהגם בבגדאד שכל הקהל עומד בשעת ברכות המגילה, אתרא דנהוג נהוג. ואנו שלא נהגנו לעמוד, נאה לנו לברך ברכות המגילה כשהקהל יושב]. והנהגים לעמוד בברכות, גם כשקוראים בבית להוציא את הנשים ידי חובה, טוב שיעמדו בעת הברכות. [בן איש חי פרשת תצוה אות ד]. אבל קריאתה בבית אינה צריכה מעומד. [ילקו"י מועדים עמ' רצד. הליכו"ע ח"א עמ' רכה].

ג טוב ששני אנשים יעמדו מימין ומשמאל השליח צבור בעת הברכות ובקריאת המגילה. [ילקוט יוסף מועדים עמ' רצד. חזון עובדיה על פורים עמוד ע. הגאון בעל חות יאיר בספר מקור חיים (סי' תרצב). וכ"כ בספר אורה ושמחה (דף כה). מועד לכל חי (סי' לא אות קד). מעם לועז (עמוד רנו)].

ד יש אומרים שכשם שאסור לאחוז ספר תורה ערום בלי מטפחת כן אסור לאחוז מגילת אסתר בלי מטפחת. [תשו' הגאונים (ליק סי' פא) בשם רה"ג ורב נטרונאי גאון. וכ"ד התוס' (שבת יד.) והמאירי (מגילה ו:). ובשו"ת הרשב"ש (סי' תקעט) כתב, דבסנהדרין (ק.) מוכח שהיו נוהגים לעשות מטפחת למגילה. ובהגהות החתם סופר כתב: שהגאון רבי נתן אדלר היה נזהר בשעת קריאתה שלא לנגוע בה אלא ע"י מטפחת]. ויש מתירים לאחוז המגילה בלי מטפחת. [ע' תוס' (חגיגה כד:) לענין תפלין. וכ"פ בשו"ת הרדב"ז, שכן נהגו להקל לאחוז המגילה בלי מטפחת. "ולא ראינו מימינו מי שהיה נזהר בזה". וע' בדרשות מהרי"ל (הלכות פורים דקי"ח). שכתב, אין אנו נזהרין מליגע במגילה בלי מטפחת כמו שנזהרים בס"ת, משום דאיכא למ"ד דלא ניתנה ליכתב (מגילה ז.). ע"כ. [וע' במאור ישראל חגיגה כד:]. וגם הרמ"א בהגה (בסי' קמז ס"א) העיד שלא נהגו להחמיר. [וטוב להחמיר ליטול הידים קודם שיאחז במגילה. כי יש סברא להקל בזה, וראוי לצרפה לענין מגילה. [ע' בב"י או"ח (סי' קמז) בשם המרדכי ובאחרונים שם. וכ"ד

הראבי"ה (במגילה ס"ס תקצה). ובספר בתי כנסיות כתב שיש להחמיר שלא לאחוז מגילת אסתר בלי מטפחת, ולפחות יטול ידיו לפני שיגע בגוף המגילה. וראה בילקו"י מועדים, עמוד רצז].

ה מי שנפלה מידו המגילה לארץ, אין צריך להתענות על כך, ומ"מ יתן פדיון תענית לצדקה. [כעין מ"ש בשו"ת לב חיים ח"ג (סי' קלא), שאם נפלה מזוזה מידו א"צ להתענות, שאין קדושת המזוזה חמורה כמו התפלין, וכמו שאמרו במנחות (לב.) תפלין שבלו אין עושים מהם מזוזה, שאין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה, ומכיון שאפילו בתפלין שנפלו מידו שנוהגים להתענות, אין לזה יסוד בש"ס ובראשונים, וכמ"ש בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' יב), הילכך הבו דלא להוסיף עלה, ודי לתת מעות לצדקה. ע"ש. וכ"ש מגילת אסתר שאין בה אזכרות כלל. וכ"כ בשו"ת אפרקסטא דעניא (סי' כד). וראה בחזון עובדיה פורים עמוד עח].

ו מי שיש בידו מגילה כשרה וקוראה יחד עם הש"צ, רשאי לברך בעצמו בלחש עם הש"צ, ואין לחוש בזה לברכה שאינה צריכה. ומכל מקום עדיף יותר לשמוע הברכות מפי השליח צבור, שמכוין להוציא את כל השומעים ידי חובתם, משום שברוב עם הדרת מלך (ברכות נג.), ויענה אחריו אמן. [וכ"כ בברכי יוסף (סי' רצה סק"ה) שאין בזה חשש ברכה שא"צ כיון שמכוין שלא לצאת בברכת הש"צ. וכ"כ כיו"ב בספר שמן המאור (סי' תריט) לגבי ברכת שהחיינו בליל כפור. וכ"ד הרמ"ע מפאנו בתשובה (סי' קט). וכ"פ בשו"ת מלמד להועיל (חאו"ח סי' כד). וכ"פ בנ"ד בבן איש חי (פר' תצוה אות יא). וע' בשו"ת זבחי צדק ח"ג (סי' קנח) שכתב, מי שאין לו מגילה כשרה בידו, יכוין לצאת בברכת הש"צ, ולא יברך בעצמו, אבל אם יש לו מגילה כשרה בידו, יברך עם הש"צ, ויקרא את המגילה מלה במלה אחר הש"צ. וע"ע בילקו"י מועדים עמ' רצה. ובהליכו"ע ח"א עמ' רכז. ובספר חזון עובדיה (עמוד רפח). ובחזון עובדיה פורים עמ' סט].

ז יש מי שכתב שנכון שכל אחד מהקהל שיש בידו מגילה כשרה יברך על המגילה, ויסיים הברכה בעוד שהשליח צבור מנגן בברכה "כדי שיוכל לענות אמן אחר הש"צ". אולם למעשה אין לנהוג כן, דכל כהאי גוונא לכתחלה הוי הפסק בין הברכה למצוה. ומכל מקום בדיעבד אם עבר וענה אמן, לא יחזור לברך על המגילה. [בספר יסוד ושורש העבודה (שער יב ספ"ד) כתב, שנכון שכל אחד ואחד מהקהל יברך על המגילה ויסיים הברכה בעוד שהש"צ מנגן

בברכה כדי שיוכל לענות אמן אחר הש"צ. ויש להעיר, דכל כה"ג הוי הפסק בין הברכה למצוה. וכמ"ש הפנים מאירות ח"ב (סי' ה) שהמקדש ובירך בפה"ג, וענה אמן אחר בפה"ג של חברו הוי הפסק. וכ"כ עוד הרבה אחרונים. ילקו"י מועדים. חזו"ע פורים עמ' ע].

ח קודם הקריאה יאמר השליח צבור שהוא מכוין להוציא את הקהל ידי חובת הקריאה, ויעורר את תשומת לב הקהל שגם הם יכוונו לצאת ידי חובת מקרא מגילה, שגם במצוות דרבנן נקטינן לכתחלה דמצוות צריכות כוונה. ובפרט במקרא מגילה שהיא מדברי קבלה, ודמיא לדברי תורה. ויזהירם שאם לא ישמעו תיבה אחת, יקראו רק תיבה זו מתוך החומש. ויודיעם שלא יענו ברוך הוא וברוך שמו בהזכרת שם ה' בברכות. [במשנה (מגילה יז). היה כותבה דורשה ומגילה אם כיון לבו יצא, ואם לאו לא יצא. וכ"פ הרמב"ם (פ"ב ה"ה) וז"ל: הקורא את המגילה בלא כוונה [לצאת ידי חובה] לא יצא. וכתב ה"ה, שרבינו פסק כן לפי שטתו בפ"ב מהל' שופר, שמצות צריכות כוונה, "ואולי שהכל מודים במגילה". ע"כ. והטור (סי' תרצ סי"ד) פסק ג"כ שצריך שיכוין הקורא לצאת י"ח בקריאתו, וגם יכוין להוציא את כל השומעים. וגם השומע צריך שיכוין לצאת. וכתב ע"ז הב"י, רבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש (ר"ה פ"ג סי' יא), דס"ל מצות צריכות כוונה. וכ"פ מרן בש"ע (סעיף יג). וראה בילקו"י, תשס"ד, ספר על פסוקי דזמרה, עמוד תקכז. ובילקו"י מועדים עמוד רצד].

ט הקורא את המגילה אינו צריך לפושטה תחלה, אלא רשאי לברך ולהתחיל בקריאת המגילה כשעודנה גלולה כספר תורה. ומברך וקורא וכשמסיים העמוד הראשון אינו גולל כספר תורה אלא מניחו פתוח, וכן הלאה בכל עמוד ועמוד, עד שכאשר מסיים הקריאה תהיה כל המגילה פתוחה לפניו כאגרת. [הרי"ף והרא"ש (פ"ק דמגילה סי' ז), בשם רב האי גאון, וכ"ה במחזור ויטרי, ובראבי"ה, וברמב"ם, והאו"ז, והריטב"א, וכ"פ מרן הש"ע (סימן תרצ סט"ז)]. ויש אומרים שצריך לפשוט המגילה כאגרת קודם הברכות. [תוס' (מגילה ד. ד"ה פסק) ע"פ גירסתם בדברי רב האי גאון. ובשו"ת מהרי"ל סי' נו]. והעיקר כדעה ראשונה. [כ"כ בשו"ת בית דוד (חאו"ח סי' תפה) שלענין מעשה אין לשנות מן המנהג שנהגו שלא לפשוט את כל המגילה קודם הקריאה, אלא פושט עמוד אחד וקוראו, וממשיך להיות פושט והולך מעט מעט כדרך קריאתו. וכמ"ש הרמב"ם. וכ"כ בשלחן גבוה, ובספר חכמה ומוסר, ובספר יפה ללב, ובספר נהר מצרים]. ומכל מקום טוב שהשליח צבור לבדו שינהג כן, וקודם הקריאה יפשוט את המגילה כולה לפניו כאגרת,

להראות הנס, ואחר כך יברך ויקרא. [ילקו"י מועדים עמוד רצה. שכל המחלוקת היא לגבי הקורא בציבור. וכמ"ש הב"ח ושאר אחרונים. ומכיון שאצל הש"צ יש תיבה רחבת ידים טוב לחוש למהרי"ל וסיעתו, מהיות טוב אל תקרי רע. וכ"כ ברוח חיים (סי' תרצ סק"ד) שהש"צ יפשוט אותה כולה ויקרא, אבל שאר היחידים לא יעשו כן, פן תגרר על הארץ. אלא קורא מעט ופושט והולך. וע"ע בנהר מצרים שם].

י לכתחלה יש לקרוא המגילה בטעמיה, אך אם אין שם מי שיודע הטעמים, יקראו המגילה בלי טעמים. [יחווה דעת חלק ג' סימן נא].

יא הקורא לעצמו יזהר להשמיע לאזנו, שלדעת הרי"ף הרא"ש והרמב"ם אם לא השמיע לאזנו לא יצא. אך בדיעבד אם לא השמיע לאזנו, אך ביטא בשפתיו, יצא. [ילקו"י מועדים עמ' רצו. ועיין בב"י סי' תרפט, שתמה על הרי"ף הרא"ש והרמב"ם בד"ז, וכתב שיש לומר דמגילה שאני דבעינא בה פרסומי ניסא, וכל שלא השמיע לאזניו ליכא פרסומי ניסא. ע"ש. ועכ"פ לכתחלה יש להזהר בזה].

יב אם דילג פסוק, ואחר כמה פסוקים קרא הפסוק שדילג, והמשיך משם, לא יצא, אלא חוזר לאותו פסוק שדילג, וממשיך משם על הסדר. (מגילה יז).

יג צריך לדקדק היטב בקריאת המגילה לבל ידלג אף תיבה אחת ממנה, כי רבו הפוסקים הסוברים שאם חיסר אפילו תיבה אחת מהמגילה לא יצא ידי חובתו. ועל כן ישתדל הקורא לבטאת היטב כל מלה כדי שכל הצבור ישמעו ויצאו ידי חובת מקרא מגילה. [הרשב"א בתשובה (סי' תסז), שאם חיסר תיבה אחת מהמגילה לא יצא, וכ"ש אם דילג פסוק אחד. וכ"כ הר"ן (במגילה יח.). ואע"פ שהריא"ז מחלק בין תיבות ואותיות שמפסידות הקריאה שאז דוקא לא יצא י"ח, אבל בתיבות שאין מפסידים ענין הקריאה יצא, כבר כתב המג"א (סי' תרצ), דלא משמע הכי בש"ע (סי' תרצ סי"ד). וע' בילקו"י מועדים, עמו' רצז].

יד במקום שהתינוקות מרעישים באמירת המן וכדומה, על הש"ץ להמתין עד שיעבור הרעש, ולחזור התיבה ההיא כדי להוציא מי שלא שמע התיבה

כראוי. [ואע"פ שלכתחלה אין להפסיק במגילה יותר מכדי נשימה, כיון שנקראת אגרת, וכמ"ש בספר הרוקח (ס"ו רלו), ובארחות חיים (הלכות מגילה אות יח). וכ"כ האבן עזרא, מ"מ אין מדמין היכא דא"א מהיכא דאפשר ובדלית ברירה ימתין כנ"ל. חזו"ע שם].

טו עניים וכן גבאי צדקה לא יסתובבו בקופותיהם לקבל צדקה בעת מקרא מגילה שמבלבלין השומעים. [ק"ו ממ"ש הפמ"ג (מש"ז סי' תקסו סק"ג) לענין קריאת ס"ת במנחת תענית שאל יעשו כן שמבלבלים את השומעים מקריאת ס"ת. וכן הזהיר בקצות השלחן ח"ח בראש הספר (בהערות לפורים אות א). ע"ש].

טז נכון שכל אדם יחזיק בידו מגילה כשרה, שבמקרה שלא שמע איזו תיבה מהשליח צבור יוכל לקרותה בעצמו במגילה כשרה. ואם אין ידו משגת, לכל הפחות יקח בידו מגילה שאינה כשרה, שאם לא שמע איזה תיבות יוכל לאומרם מתוך הכתב. [פרי מגדים. והובא במשנה ברורה (סי' תרפט ס"ק יט). רוח חיים (סי' תרצ סק"ו). ילקו"י מועדים, עמוד רצח. חזו"ע פורים עמוד עט]

יז מי שאוחז בידו מגילה שאינה כשרה (כגון המגילות המודפסות בדפוס, ולא בכתב יד, או שנכתבו על נייר ולא על קלף), יזהר שלא יקרא עם השליח צבור, אלא שומע מהשליח צבור בשתיקה ויוצא ידי חובה. [סי' תרצ ס"ד. אחרונים שם. מועד לכל חי (סי' לא אות צ). וע' בשו"ת שערי עזרה (חאו"ח סי' כו). ובספר טהרת המים בשו"ת טהרה (מע' ב אות עט). ילקו"י מועדים עמו' רצח. חזו"ע פורים עמו' עט]

יח אין מדקדקים בטעויות מקרא מגילה, שאם קרא יהודיים במקום יהודים או להיפך, יצא, שהכל ענין אחד. אבל טעות אחרת, כגון שאמר ומרדכי ישב במקום יושב, והמן נפל במקום נופל וכדומה, לא יצא. [סי' תרצ ס"ד. וכן יש לדייק בתיבות בערב היא "באה" מלרע, שלא ישנה מהוה לעבר, ע' רש"י פרשת ויגש כל הנפש וכו']. וצריך לחזור למקום הטעות ולקרא כראוי משם ולהלן, שחשוב כאילו דילג אותה תיבה שטעה בה. [פמ"ג. ילקוט יוסף מועדים, עמוד רצח]

יט ספרדי השומע קריאת המגילה מפי אשכנזי הקורא אותה כמבטא אשכנזי,
יוצא ידי חובתו. וכן להיפך, אשכנזי ששומע מקרא מגילה מספרדי במבטא
ספרדי, יצא.

כ יש נוהגים כשמגיעים לפרק ח' פסוק יא, כופלים: להשמיד "להרוג",
"ולהרוג". כי ישנם ב' נוסחאות בזה. ובפסוק: ואיש לא עמד "בפניהם"
כופלים אותו ואומרים ואיש לא עמד "לפניהם" בפעם השניה. [ראה במנחת
שי בפסוקים הנ"ל. ובמעשה רב (אות רלה). ובקסת הסופר ח"ב. וכן נהג
החתם סופר. חוט המשולש (דל"ו).]. ובדיעבד אם לא חזר לומר "ולהרוג",
וסיים המגילה, יצא, ואין צריך לחזור לקרוא המגילה. [כ"כ בשו"ת השבי"ט
ח"ו סי' קנב. ילקו"י מועדים, עמ' ש].

כא ומיהו לענין ויהי "כאומרם" אליו יום ויום, שהכתיב הוא באמרם, והקרי
כאומרם, וכמ"ש המנחת שי, אין צורך לקרוא שניהם, אלא קוראים
"כאומרם" בכ"ף בלבד. ככל קרי וכתוב שבתורה. שאין החזן קורא אלא
הקריאה בלבד, [כמ"ש מרן הש"ע (סי' קמא ס"ה)] וכל תיבה שהיא קרי
וכתוב, הלכה למשה מסיני שתהיה נכתבת כמו שנמסר לכתוב בתורה,
ולקרותה בענין אחר, כמו שנמסר לקרותה. ומעשה בחזן אחד שקרא בתורה
כפי שהיא כתובה בפני רבינו יצחק אבוהב ורבינו אברהם ואלאנסי, והתרו בו
שיקרא כפי המסורה לקריאה, וסירב ולא רצה לעשות כן, ונידוהו והורידוהו
מן התיבה". וה"נ צריך לקרוא "כאומרם".]

כב יש לקרוא כל איש "שורר" בביתו, בשין שמאלית, לשון שררה. [כמו
שאמרו במגילה (יב:) אפי' קרחא בביתיה פרדשכא (פרש"י, נגיד) להוי]. וכן
המנהג פשוט. [ובליקוטי מהרי"ח (ח"ג דף קיז:) שכתב בשם האדמו"ר
מבלז שהיה קורא שורר בשין ימנית, מלשון אשורנו ולא קרוב, ולפע"ד אינו
נכון. חזו"ע פורים עמוד פח].

כג צריך לומר עשרת בני המן, ותיבת "עשרת" בנשימה אחת, להודיע
שכולם נהרגו ונתלו כאחד. [מגילה (טז:). טוש"ע (סי' תרצ סט"ו). ובספר
עמר נקא (דף כז.) כתב שזה קשה במציאות, לכן פירש שכוונתם שלא יפסיק

ביניהם בענין אחר, אבל א"צ לומר בנשימה אחת ממש, כמו שפירשו כן בשבחים של ישתבח. וליתא, שמפורש בפוסקים דלכתחלה צריך לאומרם בנשימה אחת ממש, ורק בדיעבד אם לא אמרם בנשימה אחת יצא. חזו"ע פורים עמ' פה]. וטוב לנהוג לומר בנשימה אחת החל מתיבות "חמש מאות איש" וכו', עד "עשרת". והטעם כי עשרת בני המן היו שרי חמשים על אותם חמש מאות איש. דרשות מהרי"ל בשם הרוקח. הרמ"א שם. מטה משה (סי' תתרב). יוסף אומץ יוזפא (סי' תתרצג)]. וכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד שלא אמרם בנשימה אחת יצא. [ילקו"י מועדים עמ' רצט. תוס' (מגילה טז:). והו"ד בב"י. וכ"פ הרמ"א. ובספר יוסף אומץ יוזפא (סי' תתרצג). איברא דראבי"ה (מגילה סי' תקסד) כתב, ומספקא לי אם דין זה (לומר עשרת בני המן בנשימה אחת), הוי למצוה או לעיכובא. אך הראבי"ה עצמו (ס"ס תקמב) מסיק דבדיעבד יצא, וכ"כ הרד"א (דף נו.). והמאירי (מגילה טז:): כתב: "עשרת בני המן ועשרת, צריך לאומרם כולם בנשימה אחת, ואם לא עשה כן לא הפסיד". וע' במאור ישראל (מגילה טז:)].

כד בין פסוק לפסוק אנו נוהגים לפסוק כדי נשימה ולא יותר. [כמ"ש הטור (סי' תרצ). והמחזור ויטרי (סי' רמז). והמג"א (סי' תרצ ס"ק יז), בשם מטה משה. וראה בחזון עובדיה פורים עמוד פה ד"ה ודע].

כה אין הקהל צריכים לומר עם החזן את עשרת בני המן בנשימה אחת, שגם בזה יוצאים ידי חובה מהשליח צבור מדין שומע כעונה. [ודלא כמ"ש הרגאצ'ובי. דמאחר ויוצא י"ח מדין שומע כעונה, גם הקריאה של עשרת בני המן בנשימה אחת מתייחסת לשומע. כמו שהקריאה מתוך הקלף מתייחסת לשומע. וראה בכיו"ב בילקו"י מועדים עמ' תיט. ובספר מועדים בהלכה, ובמקראי קודש, פורים]

כו לכתחלה נכון להזהר כשקורא עשרת בני המן לקרות התיבות "ואת" של כל אחד מעשרת בני המן מתוך המגילה כראוי. [בן איש חי (תצוה אות ט). ילקו"י מועדים עמוד ש. חזו"ע פורים עמ' פז]

כז נוהגים לומר ארבעה פסוקים של גאולה כל הקהל ביחד בקול רם, והם: איש יהודי היה בשושן הבירה, בלילה ההוא נדדה שינת המלך, ומרדכי יצא מלפני המלך, ליהודים היתה אורה ושמחה. ובירושלים מוסיפים עוד פסוק:

כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש. ובכל אלה צריך השליח צבור לחזור ולקוראם לבדו מתוך המגילה. [ע' בספר האשכול ח"ב (עמ' סה). ובסדר רע"ג (דפ"ט:). ובספר הפרדס (סי' רה). ובספר המנהיג (דמ"ב:). ובארחות חיים (הל' קס"ת אות מא. ובהל' מגילה אות ל). ובדברי הר"ד אבודרהם (דנ"ו.). ועוד. ילקו"י מועדים, עמוד רצט].

כח כשהשליח צבור קורא לקרוא את הפסוק בלילה ההוא נדדה שנת "המלך", יטעים תיבת "המלך". כי שם רמז למלכו של עולם (מגילה טו:). וכל זה אינו אלא לענין תיבת המלך הראשונה, ולא לענין תיבת המלך שבסוף הפסוק ויהיו נקראים לפני המלך. [חזון עובדיה פורים עמוד פה הערה סג].

כט כשמסיים קריאת המגילה גולל המגילה מסופה לתחלתה, ולא יברך ברכה אחרונה עד שיסיים לגלול את כל המגילה. [שו"ת מהרי"ל (סי' נו). וכן פסק מרן בש"ע סי' תרצ סעיף יז]. ולכן על השליח צבור להמתין לצבור כדי שהצבור יספיקו לגללה קודם ברכה אחרונה, שגנאי הוא למגילה שתהיה מונחת פתוחה כך שלא לצורך. [ילקוט יוסף מועדים עמוד ש'].

ל אם טעה החזן והתחיל הברכה האחרונה קודם שגללו המגילה, והזכיר שם ה', אין להפסיקו באמצע הברכה, אלא יסיים הברכה ואחר כך יגללו המגילה. [במטה משה (סי' תתרה) כתב: פעם אחת התחיל החזן הברכה קודם שגללו המגילה, וגער בו מהרי"ל, והמתין עד אשר כרכו את כולה והניחוה על התיבה, ואז הצריכו לחזור להתחיל ולברך. ע"כ. וכתב האליה רבה (סי' תרצ ס"ק טו) ונראה שהמעשה של מהרי"ל מיירי שרק התחיל בברכה ומיד גער בו, אבל אם הזכיר השם בודאי שאין סברא להשתיקו, שהרי אין הטעם בזה אלא משום שגנאי שתהיה המגילה פתוחה כך בלי צורך אחר גמר קריאתה. וכמ"ש מהרי"ל בתשובה, ומשום גנאי אין לגרום איסור ברכה לבטלה. ע"כ. וראה בילקו"י מועדים שם. ובחזון עובדיה פורים עמוד עו].

לא אין לגלול את המגילה בשעת הברכה, שלכתחלה ראוי שלא להתעסק בשום דבר גם בעת שמברכים ברכות דרבנן, [ולא רק בברכת המזון]. [פר"ח (סי' תרצב ס"א). תפלה לדוד (דפ"ו.). ע"פ המבואר בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ה), הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעה"ב, הרי אלו מברכים ברכה

ראשונה, וכולל ירושלים ושל ארץ וחותמין בשל ארץ וכו', א"ר מונא זאת אומרת אסור לעשות מלאכה בשעה שיברך. ע"כ. והיינו שלא היו רשאים לברך ד' ברכות ולעסוק במלאכתן, ומשום כך הוצרכו לקצר בברהמ"ז. וכ"ה בש"ע (סי' קפג סעיף ב): אסור לברך והוא עוסק במלאכתו. וכתב המג"א שם, דאפילו תשמיש קל אסור לעשות. ודעת הט"ז (ס"ס קצא), שה"ה בזה גם לברכות דרבנן. ויש שהעירו מדברי הרמב"ם (פ"ב מהל' ק"ש ה"ד) מי שהיה עוסק במלאכה, מפסיק לק"ש עד שיקרא פרשה ראשונה כולה, והשאר קורא כדרכו ועוסק במלאכתו. ומשמע דברבנן ליכא איסור. וראה מה שכתבנו בזה בילקו"י על הלכות השכמת הבוקר מהדורת תשס"ד, עמוד תקז. ועכ"פ לכתחלה ראוי להחמיר בזה].

לב נוסח הברכה האחרונה הוא: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם האל הרב את ריבנו וכו', וחותמים: ברוך אתה ה' הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע. [חזון עובדיה על פורים עמוד עה. ילקוט יוסף מועדים, עמוד ש]

לג בחתימת הברכה אין לומר "האל" הנפרע. [כמ"ש בחי' הריטב"א שם שהאומר כן טועה הוא. וכ"כ האחרונים]. אבל בתחלתה צ"ל "האל" הרב את ריבנו. [כן הוא הנוסח בגמ' (מגילה כא:). וכ"ה במס' סופרים, ובפסיקתא, ור"ח, ובסידור רס"ג, ורש"י, ורמב"ם, ומחזור ויטרי, והרוקח, והסמ"ג, והראבי"ה, והאו"ז, ובתוס' ר"י שירליאון, ור' ישעיה מטראני, והרשב"א, והריטב"א, והפרנס, ובספר המחכים, ובדרשות מהרי"ל. ואמנם בעל העיטור כתב, ולאחריה מברך האל הרב את ריבנו, ובמתיבתא לא אמרו "האל", שכבר אמרנו בא"י אלהינו". וזוהי סברת רב עמרם גאון, והביאו הטור, והרד"א, והנימוקי יוסף בשם בה"ג, והרי"ף והרא"ש, והמאירי. ויש לעיין שהרי אנו אומרים בברכת ברוך שאמר בא"י אמ"ה האל אב הרחמן המהולל וכו'. ורב עמרם גאון עצמו (דף עב). הביא הנוסח כן בברוך שאמר. וכ"כ עוד ראשונים שהנוסח הוא האל הרב את ריבנו. ויש שאין מזכירים "האל", אבל הנוהגים לאומרו, כדין נהגו, וכמו שכתוב (בראשית לג יג) האל בית אל, והוא הנוקם, שנאמר, אל נקמות ה'. ע"כ. וכ"כ היעב"ץ, דהא אשכחן קראי טובא כה"ג, כמו שנאמר, (דברים ז לט), וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן. ובתהלים (ג, א), אל אלהים דיבר, [ובנחמיה (ט. לב), ועתה אלהינו האל הגדול הגבור וכו'], וא"כ אין ממש בטעמו של רב עמרם וכו'. ע"ש. וגם יש טעם לאומרו ע"פ הסוד, וכמ"ש בסידור הרש"ש. ועוד שגם בברכה רביעית של ברהמ"ז המנהג לומר, בא"י אמ"ה האל אבינו מלכנו. וכמ"ש בספר "פת לחם" בנוסח ברהמ"ז. ע"ש. (או: לעד האל. וכ"ה בבית מנוחה,

וחזון עובדיה). ואמנם בב"י (סי' קפט) הביא מ"ש הרד"א שאין לומר "האל" שכבר אמר "אלהינו", ושכ"כ רב עמרם בברכה שלאחר המגילה, וכתב עליו מרן, ומיהו בנוסח הרמב"ם כתב האל בברכה רביעית. עכ"ל. וא"כ גם כאן י"ל תיבת האל דמ"ש. ומ"ש בפתח עינים (מגילה כא:), שהנכון שלא לומר תיבת "האל", שכבר אמר אלהינו, אינו מוכרח].

לד לכתחלה לא ידבר עד שיברך ברכה אחרונה, אבל אם שח בין המגילה לברכה אחרונה, אפילו שח הרבה, מברך אחר כך. [ראה במשנה ברורה בשער הציון סי' תרצב אות יב].

לה אם לא בירך לא לפני קריאת המגילה ולא לאחריה יצא ידי חובת מקרא מגילה, שאין הברכות מעכבות. [תוספתא. טור ושלחן ריש סימן תרצב].

לו רשאי כל אחד מהקהל לברך ברכה אחרונה של המגילה בלחש עם השליח צבור, ואין בזה חשש ברכה שאינה צריכה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שא. חזון עובדיה על פורים עמוד צד].

לז הקורא ביחיד, אף על פי שמברך לפנייה כל הברכות, מכל מקום לאחריה אינו מברך, שאין ברכה אחרונה אלא בצבור. [ילקוט יוסף מועדים עמוד ש'. יביע אומר ח' סימן נו]

לח כבר נתבאר לעיל שהקורא את המגילה בביתו להוציא את הנשים מברך ברכות המגילה, כשם שמברכים האנשים בבית הכנסת. וכן המנהג פשוט. אבל ברכה אחרונה שהיא ברכת "האל הרב את ריבנו" אין לברך אלא בעשרה. והשומע ברכה אחרונה כשאין עשרה, אין לו לענות "אמן" דשב ואל תעשה עדיף. ואם ישנן עשר נשים שהתאספו לשמוע מקרא מגילה, מברכים גם ברכה אחרונה. [חזון עובדיה על פורים עמוד פט]

לט נוהגים לומר אחר קריאת המגילה וברכתה האחרונה, ארור המן, ברוך מרדכי, ארורה זרש, ברוכה אסתר, ארורים הרשעים שונאי ה', ברוכים כל הצדיקים המאמינים בה'. וגם חרבונה זכור לטוב. [במסכת סופרים (פי"ד

ה"ז), לאחר שהזכירו שם ברכת המגילה האחרונה, ושצ"ל ארור המן וארורים בניו וכו' ירושלמי (ס"פ בני העיר). תוס' (מגילה ז:). טור ושלחן ערוך (סי' תרצ סט"ז). ומנהגינו לכופלו שלש פעמים. [כ"כ בספר ויקרא אברהם (דקכ"ג ע"ג). וע' ברוח חיים פלאג'י (סי' תרצ סק"ה), שהביא כן מהחמדת ימים בשם רבו, ושבספר אורה ושמחה (דכ"ג:): דחה דבריו, ושל"נ שיש בזה טורח צבור, ורק השרידים אשר ה' קורא יאמרוהו ביחידות ג"פ. ושכן הוא נוהג. ע"ש. ולכאורה י"ל כוונתו על מקומות שיושבים בתענית בערב פורים שאז יש טורח צבור לכפלו ג' פעמים בלילה, משא"כ בפורים דמוקפים חומה, או בשנה שמקדימים התענית ליום ה', וכן ביום פורים עצמו אין להקפיד לטורח צבור משום רגע קט לכפול מספר מלים הללו ג"פ. ואע"פ שאינו מוכרח בכוונתו, נראה שהכפול ג"פ יש לו על מה לסמוך, וזה כדי לחזק הדבר, וכמ"ש לענין כל נדרי ג' פעמים וכיו"ב. ילקו"י מועדים עמ' שא. חזו"ע פורים עמ' צד].

מ יש מי שכתב שבשעה שאומר הקורא במגילה שם "המן", יאמר השומע "ושם רשעים ירקב". [כ"כ הלבוש סי' תרצ, והמג"א, ובשלמי צבור דף שכח ע"ג]. אולם לא נהגו כן, שחששו להפסק, ועוד שיש לחוש פן לא ישמע איזה תיבות מפי השליח צבור בעת אמירתו שם רשעים ירקב. ושב ואל תעשה עדיף. ודי במה שאומרים אחר המגילה ארור המן וארורה זרש וכו'. [שנות חיים סי' לב הערה טז. כף החיים (סי' תרצ ס"ק קיא). חזון עובדיה פורים עמוד צג].

מנהגי פורים

א מה שנוהגים להתחפש וללבוש מסיכות בפורים, אין כל איסור בדבר. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שמג. חזון עובדיה על פורים עמוד קצט].

ב אסור באיסור מוחלט לאיש ללבוש בגדי אשה, וכן לא תלבש אשה בגדי איש, גם ביום הפורים. וגם לילדים נכון שלא לעשות כן. [הנה בשו"ת מהר"י מיניץ (בסוף הספר דף לא): כתב, בדבר מה שנהגו במקומו שאיש לובש בגדי אשה, ואשה לובשת בגדי איש בפורים, שיש בזה איסור תורה, שנאמר, לא יהיה כלי גבר על אשה וגו', מ"מ כמה גדולים ראו מנהג זה בפורים, ולא מיחו, שכיון שנוהגים כן לשמחת פורים מותר. וכעין מ"ש הריב"א שמה שחוטפים הבחורים דברי מאכל זה מזה, משום שמחת הפורים, אין בו משום גזל, וה"ה בנידון זה, כיון שאין מכוונים לשם ניאוף אלא לשמחת פורים. ע"כ. והרמ"א (סי' תרצו) הביא דברי המהר"י מיניץ, וכתב, שמזה נתפשט המנהג במדינתם ללבוש כלאים דרבנן וכו'. אולם נראה דאשתמטיתיה להרמ"א מ"ש בספר יראים (ס"ו צו), שאפי' דרך עראי ושחוק בעלמא אסור לאיש ללבוש מלבושי אשה. שהרי לא חילקה התורה בין קבע לעראי. גם הרמב"ם בתשובה (שהובאה בראש ספר מעשה רוקח דף א.) כתב, בדבר מה שיש נוהגים שהכלה תצנוף מצנפת או כובע ולקחת בידה סיף ויוצאת במחול לפני האנשים והנשים, לא יעלה על הדעת שמפני היותה כלה הותר לה איסור תורה בתועבה זו וכו', וראוי להזהר מזה וכו'. ע"ש. הרי שאע"פ שעושים כן רק לשמחת חתן וכלה אסור. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' יד אות ג), ובשו"ת יחווה דעת ח"ה (סי' נ). ובחזון עובדיה פורים עמ' קצט].

ג וכן אסור להזמין קוסם ביום פורים שעל ידי זריזות תנועותיו נראה כעושה מעשה להטים, לשעשע את הרואים, אף על פי שאינו עושה שום פעולה של כישוף. אלא שיש מקום להתיר בקוסם גוי, שאינו אלא אוחז העינים. [שו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' יד].

ד מה שיש נוהגים בישיבות לאחרונה, לבחור להם "רב" פורים, אשר משמיע במרום קולו בדברי ליצנות והיתול על ראש הישיבה ורמ"י הישיבה, בדברי בקורת בבדיחות הדעת, לא תהא כזאת בישראל, כי אין שום היתר בדבר, והמבדח הזה על חשבון חכמי ישראל גדול עונו מנשוא. עליו נאמר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. והוא בכלל מבזה תלמידי חכמים שאין לו חלק לעולם הבא (כמבואר בסנהדרין צט: והרמב"ם פ"ג מהל' תשובה הלכה יד), ועליו אמר שלמה בחכמתו (משלי כו יח) כמתלהלה היורה זיקים חצים ומות, ואמר הלא משחק אני. וכל היושב שם ואינו מוחה על כבוד התורה נלכד גם הוא בשחיתותם. ומאד יפלא על בני תורה אשר ירהיבו עוז לעשות כן, האם שכחו מה ששנו חכמים: והוי זהיר בגחלתם שלא תכוה. וכל

מי שיש בידו יכולת לבטל המנהג הרע הזה, עליו לשנס מתניו, לבער הרע מקרבנו, ולא ישמע ולא יפקד ולא יזכר עוד כדבר הרע הזה. ולשומעים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. [הנה אין ספק שהעושים כן נכשלים באיסור חמור, וכבר אמרו חז"ל (שבת קיט:): לא חרבה ירושלים אלא על שביזו בה תלמידי חכמים, שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלקים ובזים דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא. מאי עד לאין מרפא? אמר רב, כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו. וגם השומעים לא ינוקו מעון חמור זה, וכמו שאמרו בב"מ (פד:), במעשה של ר"א בר"ש שנענש על ששמע זלזול ת"ח ושתק. ומכ"ש אלה השומעים ומתבדחים מבזיון של ת"ח שעונשם גדול. ואף בסתם לה"ר, שהוא גם כשהדברים נכונים (כמבואר בפסחים קיג:), יש עונש חמור לאומרו ולמקבלו, והמקבלו יותר חמור מן האומרו, כמבואר בערכין (טז:). וכ"פ הרמב"ם (בפ"ז מהל' דעות ה"ג). וסיים הרמב"ם, שאסור לדור בשכונתו של בעל לה"ר, וכ"ש לשבת עמו ולשמוע דבריו. ולכן חלילה להשתתף במושב לצים זה, כי אין להעלות על הדעת שבשביל שמחת פורים יהיה מותר לעבור על איסורים חמורים, וכמ"ש במטה משה (סי' תתריב), שאף שנדמה לרוב ההמון שהותר לבני אדם בפורים לפרוק עול תורה ומצות מעליהם, וכל המרבה בשחוק והיתול הרי זה משובח, אבל בלי ספק ענין זה הוא רע ומר, ועון פלילי הוא, שלא הותר לנו בפורים אלא שמחה של מצוה, ולא שחוק וקלות ראש. וכ"כ המאירי (מגילה ז:): שלא נצטוינו בפורים על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא על שמחה שמגיעים מהם לאהבת ה'. ועי' בחזו"ע פורים עמוד רא].

סימן תרצא - דיני כתיבת המגילה

א הגויל או הקלף של המגילה, דעת הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ט) שאין צריכים עיבוד "לשם מגילה", ודעת רבינו תם שצריכים עיבוד לשמה. ופסק מרן בשלחן ערוך (סי' תרצא ס"א) בסתם כדעת הרמב"ם, ודעת ר"ת הביא בשם יש אומרים, וקיימא לן הלכה כסתם. [חזו"ע פורים עמוד רלג].

ב סופר שכתב מגילת אסתר ושכח לומר שהוא כותבה לשמה, ורק במחשבתו חשב קודם הכתיבה שהוא כותב המגילה למצותה לצאת בה ידי חובת מקרא מגילה, מגילה זו כשרה לצאת בה ידי חובת מקרא מגילה, ויכולים לברך עליה כל ברכות המגילה לפנייה ולאחריה ככל המגילות הכשרות. ואפילו לא חשב הסופר כלל כנ"ל, אלא כתב המגילה בסתם, מגילה כשרה היא לדעת מרן שקבלנו הוראותיו, ויוצאים בה ידי חובה. ואם יש לו מגילה אחרת שנכתבה לשמה, יש להעדיף אותה על פני מגילה זו, כדי שיהיה למצוה מן המובחר לכל הדעות. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שג. על פי המבואר בשו"ת יביע אומר חלק ח' סימן נה].

ג מגילה שנכתבה על ידי אשה, יוצאים במגילה זו ידי חובה אף לכתחלה, כיון שגם האשה חייבת בקריאתה. וקטן שהגיע לחינוך שכתב מגילה, אם אין לו מגילה אחרת כשרה, בדיעבד יוצאים במגילה זו ידי חובה. ואם נכתבה על ידי נער בר מצוה ולא נבדק אם הביא שתי שערות, כשרה לקרות בה אף לכתחלה. [יביע אומר חלק ח' סימן נה. חזון עובדיה פורים עמ' רלה].

ד אין כותבים את המגילה אלא בדיו שחור על גויל או קלף כדין הספר תורה. ואם כתבה על נייר פסולה. ואם כתבה בשאר מיני צבעונים או באותיות מוזהבות פסולה. ואם אחר שכתב בדיו פיזר על האותיות עפרות זהב, יעביר עפרות הזהב מעל האותיות ותחזור המגילה להכשרה. [חזון עובדיה פורים עמוד רכט].

ה העיקר לדינא להצריך שרטוט במגילה בכל שיטה ושיטה, כדין ספר תורה. ואם לא שירטט בכל שורה ושורה אף בדיעבד המגילה פסולה. ומגילה שנכתבה בלא שירטוט, אף אם ישרטט אותה אחר הכתיבה, לא מהני, ונשארה בפיסולה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שה. והוא ע"פ המבואר בשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סי' כ' אות י'. חזו"ע פורים עמוד רלב]

ו קטן שהגיע לחינוך שכתב מגילה לשמה, אם אין שם מגילה אחרת, בדיעבד המגילה כשרה, ויוצאים בה ידי חובה. (שו"ת יביע אומר חלק ח' חאו"ח סוף סי' נה).

ז מגילה שנכתבה ביד שמאל, בדיעבד כשרה. [חזון עובדיה פורים עמוד רלח].

ח מן הדין אין המגילה צריכה תגין, אפילו על אותיות שעטנז גץ, ומכל מקום רבים נוהגים לעשות לה תגין, לצאת ידי חובת כל הפוסקים. [חזון עובדיה פורים עמוד רלט]

ט מגילה שהסופר ניקד בה האותיות, נקודות הקריאה, כשרה לקרות בה. ומכל מקום לכתחלה אין לנקד המגילה. וכן אם כתב הסופר טעמי המקרא לקריאת המגילה בטעמיה, המגילה כשרה לקרות בה ולצאת ידי חובה. וכן הדין אם כתב הסופר הברכות של המגילה בראש המגילה כשרה בדיעבד, ומותר לקרות בה לצאת ידי חובה. [חזון עובדיה פורים עמו' רמ].

י המגילה צריכה עמוד בסופה וחלק בראשה כשיעור להקיף המגילה בו. ואם לא עשה לה עמוד בסופה, בדיעבד כשרה. ולכתחלה יש לתפור את העמוד עם המגילה בחוטי גידין של בהמה טהורה, ובדיעבד אם נתפר בחוטי פשתן וכיו"ב כשרה וקוראים בה בברכותיה. [חזון עובדיה פורים עמוד רמב].

יא מגילה שהשמיט בה הסופר באמצעה תיבות או פסוקים, אפילו עד חציה, וקראם הקורא על פה, יצא. (מגילה יח: הרמב"ם פ"ב מהל' מגילה ה"י, טוש"ע סי' תרצ ס"ג). וכן מגילה שהיו רוב אותיותיה מטושטשות או מקורעות, אם רישומן ניכר, כשרה. ואם אין רישומן ניכר, אם היה רובה שלם כשרה. (שם). וכן מגילה שנפלו בה טעויות בחסרות ויתרות כשרה. ואפילו נפל בה טעות שמשנה את הענין, או שטעה הסופר ותיקנה על ידי "חק תוכות", כשרה בדיעבד. ויכולים לברך עליה ולצאת בה ידי חובה. ולכתחלה יש לתקן המגילה שתהיה כתובה כדת. [חזון עובדיה פורים עמוד רנה].

יב המגילה נקראת ספר ונקראת איגרת, נקראת ספר, שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה, ונקראת איגרת שאם הטיל בה שלשה חוטי גידים כשרה, ובלבד שיהיו משולשים [מגילה יט. וע' בפרש"י ובתוס' ובמ"ש הרי"ף

והרא"ש]. וצריך לצאת ידי כולם, וכמו שכתב מרן בש"ע (סי' תרצא ס"ו). ואשה שתפרה את הגידים במגילה, המגילה כשרה. [חזון עובדיה פורים עמוד רמח].

יג מגילה שכתבה הסופר למפרע, שכתב תחלה הפרקים האחרונים של המגילה קודם שיכתוב את הפרקים הראשונים שלה, יש אומרים שדינה כדין הקורא את המגילה למפרע, שלא יצא, מפני שכתוב ככתבם וכזמנם, שתהיה הכתיבה כסדרה. במה דברים אמורים שתפר יריעות המגילה כסדר שכתב למפרע, אבל אם תפר המגילה כסדרה וכהלכתה, כשרה, אף על פי שנכתבה למפרע. וכן עיקר. [בספר מרכבת המשנה כתב לדון לפסול מגילה שנכתבה למפרע, כדין הקורא את המגילה למפרע שלא יצא. אבל לעומתו הגאון רבי בנימין הלוי (רבו של המחבר), דחה ראיות מהר"ם דאנון, ואין ולא ורפיא בידיה. והחקרי לב (חאו"ח סי' קלג) כתב, שהואיל ונתבאר שגדולי עולם פירשו דמה שכתוב במגילה "ככתבם" על כתיבת המגילה קאי, מכאן ראייה לעיקר החקירה שכתובה למפרע פוסלת במגילה. הילכך נקטינן שכתובה למפרע פוסלת במגילה וכדעת מהר"ם דאנון, ובספר שרשי הים ח"א פליג עליו והכשיר כתיבה למפרע. ובאמת שמעשים בכל יום אצל הסופרים שמתחילים ללמוד לכתוב סתו"מ, לחנכם בכתיבת מגילת אסתר, שאין בה שם שמים, ונותנים להם לכתוב תחלת המגילה, ולא מצינו מי שיערער על זה, ואין פוצה פה ומצפצף. ובעל כרחך שהעיקר לדינא כדברי הגאון בעל שרשי הים, שאין קפידיא בזה. ובודאי שיש להקפיד שיתפור את יריעותיה כסדרה הנכון. ונראה שאפילו מגילה שנכתבה למפרע, וגם תפירת היריעות היו מהופכות, ושלא כסדרה, אלא שהקורא את המגילה שיכל את ידיו וקראה כהוגן, כסדרה, שבודאי צריך לחזור ולקורא מתוך מגילה כשרה, אע"פ כן לא יברך על קריאתו השניה, כיון שלא נתבאר דין זה בראשונים. חזון עובדיה פורים עמוד רמט].

יד מותר לסופרים כותבי המגילה להעתיק מתוך מגילה כשרה ומסודרת, באופן שכל עמוד מתחיל בתיבת "המלך", כדרך המגילה הכתובה לפנייהם. ויש אומרים שראוי לסופרים להמנע מלהתחיל כל עמוד של המגילה בתיבת "המלך", כמו שנהגו קצת סופרים, מפני שעל ידי כך מקצרים האותיות שבסוף העמוד או מאריכים אותן, כדי שיגיעו לתיבת "המלך" בתחלת העמוד, והוא שלא כדין. (מלאכת שמים כלל כד, בחכמה סוף אות ב). אך עתה נהגו הסופרים שלא לחוש לזה, מפני שהם מעתיקים ממגילות

שמסודרות כן, ואינם מקצרים ולא מאריכים אותיות שלפני כן, שהכל ערוך לפניהם כהוגן. [כ"כ בקול יעקב סי' תרצא כח].

טו מגילות אסתר אשר חדשים מקרוב באו שלוקחים טבלאות של משי שחקוקים בהם עמודים שלמים של מגילות אסתר, ומניחים קלף מתחת לטבלאות המשי, ושופכים דיו על הטבלא וממרחים אותו הלוך ושוב במגב, והדיו יורד דרך נקבי המשי על הקלף, וכהרף עין נדפסים עמודים שלמים על הקלף, מגילות אסתר אלה פסולים אפילו בדיעבד, וגרע מדפוס שהוא פסול במגילה, כמו בספר תורה. [שהרי אמרו בירושלמי (גיטין פ"ב ה"ג) וכתב ולא וחקק, לא המטיף. שהמטיף נקודות בצורת האותיות, ולא השופך, וכתב הרשב"א דהיינו טעמא דבעינן כתביה כדרך הכותבים, ובנ"ד לא הוי כתיבה כדרך הכותבים]. והמברכים עליהם ברכתם ברכה לבטלה, והוא מכשול חמור מאד, שמכשיל את הרבים באיסור ברכה לבטלה ובביטול מצות מקרא מגילה. [ילקו"י הלכות תפילין מהדורת תשס"ד, סי' לב הערה כו. חזו"ע פורים עמ' רנה]. ומיהו אם חלק מועט מהמגילה נעשה בדפוס כנז', והרוב נכתב בכתב יד סופר כתיבה ממש, לא גרע מדקיימא לן שאם השמיט בה הסופר פסוקים וקראם הקורא בעל פה יצא. והוא הדין לכאן.

טז מותר לעשות לכתחלה יריעה של המגילה, אפילו פחות משלשה עמודים, ובלבד שיתפרנה בגידים כדינה. ולכתחלה יש לעשות גליון המגילה למעלה ג' אצבעות, ולמטה ד' אצבעות, ובין דף לדף ב' אצבעות, כדין ספר תורה. ובדיעבד די למעלה ב' אצבעות ולמטה ג' אצבעות, ובין דף לדף אצבע. [ואע"פ שבס"ת קי"ל במנחות (ל) שאין עושים יריעה פחותה משלשה עמודים. [וכן פסק הרמב"ם (פ"ט מהל' ס"ת הל' יב), ובטוש"ע יו"ד (סי' עבר ס"ג). מכל מקום במגילה א"צ להקפיד על זה, ויכולים לעשות יריעה של דף אחד או שנים, שמכיון שאף בס"ת אינו אלא למצוה ולא לעכב, וכדמוכח מדברי הרמב"ם (פ"י מהל' ס"ת), וכ"כ הב"י והרמ"א בהגה (סי' רעג ס"ה), שכל זה רק למצוה מן המובחר, ואם שינה כשר. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ז (חיו"ד סי' כו). ממילא במגילה יש להתיר לעשות כן אפילו לכתחלה, שהרי נקראת אגרת. וכמ"ש כיו"ב הא"ר (סי' תרצא סק"ז), שכל שכשר בס"ת בדיעבד, מותר לכתחלה במגילה. חזון עובדיה פורים עמ' רנ].

יז לכתחלה יש לעשות כל פרשיות המגילה סתומות, ובדיעבד אם עשה כל פרשיותיה או מקצתן פתוחות כשרה, ויכולים לברך עליה. [חזון עובדיה פורים עמוד רנב].

יח מגילה שרובה נעשית בדפוס, ומיעוטה בכתב יד הסופר, פסולה. אפילו אם האותיות שבדפוס דומות מאד לאותיות של הסופר. וכל שכן צילום מכתב יד של המגילה שהוא עוד יותר גרוע מן הדפוס כמו שכתבו הפוסקים. אבל אם היה רובה בכתב יד, ומיעוטה בדפוס, כשרה. ואפילו אם המיעוט המודפס הוא בתחלתה או בסופה, כשרה. ומכל מקום מי שאין בידו מגילה כשרה כדת, טוב שיקח בידו מגילה מודפסת בחומש וכיו"ב, שאם לא ישמע איזו תיבה מפי הקורא, יקראנה מתוך המגילה שבידו. [חזון עובדיה פורים עמוד רנג].

יט עשרת בני המן צריך לכתבם בצורת שירה, שמניח כשיעור ט' אותיות חלק בין כתיבת שמותם, לבין כתיבת "ואת", ואם לא עשה ריוח בינתים פסולה. [חזון עובדיה פורים עמו' רנה].

כ מה שיש נוהגים לכתוב הדף של עשרת בני המן באותיות גדולות, הוא מפני שהמגילה שלהם היא של עמודים ארוכים עם שורות רבות, והדף של עשרת בני המן אינו אלא אחת עשרה שורות, וצריך למלאת את כל הדף, שלא ישאר חלק בסוף הדף, לכן כותבים אותיות גדולות למלאת את כל הדף, ואע"פ שאין לכתוב אותיות גדולות או קטנות משאר האותיות, אלא על פי המסורת, באותיות מסויימות, מ"מ כיון שעשרת בני המן כתובים בדף מיוחד בפני עצמו, אין להקפיד על כך. [וכמ"ש בשערי אפרים שער ו סעיף נה]. ואם הרחיב בין השורות בין שיטה לשיטה כמלא שיטה מאותו כתב יש להכשיר, ולא חשיב כמו שעשה פרשה בין השטין. שכן דרך הסופר כשכותב אותיות גדולות בעמוד כזה כדי למלאתו, להניח ריוח בין שיטה לשיטה. [כן מוכח מדברי מרן החיד"א בספר כסא רחמים (מס' סופרים פ"א, דף יז ע"ב), וכן פסק בשו"ת שבט הקהתי ח"ד סי' קפו. חזון עובדיה פורים עמוד רנט].

כא יש להקפיד לכתחלה לעשות אורך המגילה מלמעלה למטה י"א שורות בכל עמוד, כדי שהעמוד של עשרת בני המן יהיה שוה בכתיבתו לכל

העמודים. מיהו אם היתה המגילה ארוכה יותר, והוצרך הסופר לכתוב הדף של עשרת בני המן באותיות גדולות על פני כל אורך העמוד, אין להקפיד על כך, והמגילה כשרה. ויש להקפיד לכתוב תיבת "איש" בראש הדף, ותיבת "עשרת" בסוף הדף. [חזון עובדיה פורים עמוד רנה].

כב סופר שהשמיט כתיבת עשרת בני המן במגילת אסתר, המגילה פסולה אף בדיעבד. [חזון עובדיה פורים עמוד רנז].

סימן תרצב - דיני ברכות המגילה

א הקורא את המגילה בלילה מברך לפניה שלש ברכות, על מקרא מגילה, שעשה נסים, ושהחיינו. וביום אינו חוזר לברך שהחיינו. [ילקו"י מועדים עמוד רצא. ואע"פ שדעת ר"ת בתוס' (מגילה ד.) שצריך לברך שהחיינו גם במקרא מגילה של היום, כיון שעיקר קריאתה ביום. וכ"ד האו"ז, והאשכול, והרא"ש, והרשב"א, והריטב"א, והמאירי. וכן מנהג הרבה מאחינו האשכנזים, וכד' הרמ"א (ר"ס תרצב). מ"מ מנהגינו כד' הרמב"ם (פ"א ה"ג), ומרן בש"ע (סי' תרצב ס"א), שביום אינו חוזר לברך שהחיינו. והיינו טעמא דלא עדיף מדקי"ל (סוכה מו.) שאם בירך שהחיינו בעת עשיית הסוכה א"צ לחזור ולברך בכניסתו לסוכה. וכמ"ש ג"כ התוס' שם ד"ה נכנס. וכל שכן כאן דמשבירך בלילה שהחיינו על מקרא מגילה שהיא חובה, ששוב אינו חוזר לברך שהחיינו ביום].

ב אם שכח ולא בירך שהחיינו או אחת משאר הברכות, מברך במקום שנזכר כל עוד לא סיים קריאת המגילה כולה. ואפילו אם נזכר בפסוק האחרון, יברך שם שהחיינו. [נהר שלום (סי' תרצב סק"א). מועד לכל חי (סי' לא אות עד). בית עובד (דף קעד.). והנה בבן איש חי (פר' תצוה אות ה) כתב שלאחר קריאת פסוקי עשרת בני המן לא יברך שהחיינו. אך אין דבריו מוכרחים,

שמכיון שעדיין לא יצא י"ח מגילה עד אם סיים פסוק אחרון, נמצא שעדיין המצוה נמשכת, לכן יוכל לברך גם שהחיינו אף אחר קריאת תוקפו של נס בעשרת בני המן, שהשמחה שעליה נתקנה ברכת שהחיינו תלויה במצוה עצמה. וה"נ קי"ל בלולב שמברך כל זמן שלא עשה הנענוע. וראה בילקו"י מועדים. ובחזון עובדיה פורים עמוד סד]. אבל אם סיים קריאת המגילה כולה [בלילה], ונזכר שלא בירך שהחיינו, יברך שהחיינו על מקרא מגילה של היום. [ילקו"י מועדים עמ' רצב. נהר שלום סי' תרצב].

ג אף מי שבירך כל הברכות וקרא המגילה בבית הכנסת, יכול לחזור ולברך הברכות כולם, לרבות שהחיינו, להוציא את הנשים בביתו וכיוצא בזה. [ילקו"י מועדים עמ' רצב. הנה הרמב"ם (פי"א מהל' ברכות ה"י) כתב, אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה לאחרים מברך קודם עשייתה אקב"ו לעשות, אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו. וכתב בכס"מ, בשם הרמ"ך, נראה מדבריו שהמקדש (בליל יו"ט) בבית אחר להוציא הנשים אינו מברך שהחיינו, ומנהגנו לברך, וכן ראוי לעשות, שכיון שחובה הוא לאשה לברך זמן, אותה ברכה מברך בעבורה, וחשבינן נמי שמברכת היא דשומע כעונה. ע"כ. ומ"ש"וכן ראוי לעשות", דבר פשוט הוא, וגם רבינו יסבור כן. והניף ידו שנית בב"י (סי' תקפה) דאפשר דלא כתב הרמב"ם כן אלא במצוה שיש בה מעשה, אבל מצוה שאין בה מעשה אלא דיבור או קול מברך שהחיינו אף לאחרים. עכ"ד. וע"ע בחזו"ע עמ' סה].

ד אבל בתוך י"ב חודש לאב או לאם, ובתוך שלשים לשאר קרובים, מותר לו לקרוא המגילה בצבור, אף שברכת שהחיינו נאמרת בשמחה. ואפילו למחמירים אם האבל הנ"ל הוא שליח צבור קבוע בבית הכנסת ואין בבית הכנסת בקי בקריאת המגילה כמוהו, יכול לקרות המגילה בצבור עם כל הברכות. [ילקו"י מועדים עמ' רצב. ע' בשו"ת מהרי"ל (סי' כב) שכתב שאבל לא יעבור לפני התיבה בהלל מפני שהקהל בשמחה, וכן במגילה מה"ט. וכיו"ב כ' מהר"ם מינץ (סי' מג) שאין לאבל להדליק נרות חנוכה בלילה הא' בבהכ"נ משום שהחיינו הנאמרת בשמחה. ע"ש. אולם בגשר החיים (פכ"ג ס"ד) כתב בשם האדר"ת, שטעות לדמות מגילה לנ"ח בבהכ"נ, דשאני התם שהברכה רק לקהל, לפרסומי ניסא, שהרי אין יוצאים שם י"ח. אבל כאן הרי הוא פוטר גם את עצמו בזה. וע"ע בחזו"ע פורים עמ' סו]. ואמנם כשקורא האבל לעצמו, או שקורא בביתו להוציא הנשים ידי חובה לכל הדעות רשאי לברך גם שהחיינו בקריאתו. [שאף בנידון מהר"ם מינץ בחנוכה חילקו האחרונים דהיינו דוקא כשמדליק בצבור בבהכ"נ שהקהל

שרויים בשמחה. משא"כ כשמדליק בביתו שבודאי שמברך שהחיינו. וכמ"ש הנודע ביהודה תנינא (חאו"ח סי' קמא). ועוד].

ה מי שאין לו מגילה כשרה ונמצא בספינה או במדבר, לא יברך ברכת שהחיינו בפורים על סעודת פורים, שלא תיקנו שהחיינו אלא על מקרא מגילה, ולא על עצם יום הפורים. [ע' במג"א ובא"ר וברכ"י (ר"ס תרצב). וע' במאירי (מגילה ד.) שכתב, שאין לומר "זמן אומרו אפילו בשוק" אלא לגבי רגלים. ולא בחנוכה ופורים. [אלא שהמאירי (שבת כג:) סותר את עצמו בזה]. וכ"כ הפר"ח (ר"ס תרעו). ובשו"ת קול גדול (סי' מח), והנצי"ב בהעמק שאלה (סי' כו אות י), ובשו"ת יביע אומר ח"ו (חאו"ח סי' מב אות ב). ובילקו"י מועדים עמוד שג].

ו מי שאין לו מגילה כשרה ונמצא במדבר או בספינה, אין לו לומר את ההלל בברכות. אלא יקרא ההלל כולו בלי ברכות. ומכל מקום אם יש בידו מגילה שאינה כשרה יקראנה על כל פנים בלי ברכות בלילה וביום. [בגמ' מגילה (יד.) מבואר, שהטעם שאין אומרים הלל בפורים משום דקריאת המגילה זו היא ההלל. וכן אמר רב נחמן. ולדעת רבא משום שעדיין אנו עבדי אחשורוש. ונפקא מינה לענין קריאת ההלל, לטעם רב נחמן כשאין לו מגילה לקרוא בה, יברך על ההלל. ולדעת רבא בכל אופן אין לומר הלל בפורים. ונחלקו הראשונים אם תפסינן עיקר כטעם רב נחמן, או כטעמו של רבא. שדעת הבה"ג, הרמב"ם, רבינו יצחק בן גיאת, והמנהיג, תפסו עיקר כטעם רב נחמן. ולדעתם כשאין לו מגילה יקרא הלל בברכות. אך לדעת המחזור ויטרי (עמ' ריח) העיקר כטעמו של רבא, דאין אומרים הלל בפורים משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן. ודעת רב עמרם גאון שא"א הלל לפי שהוא נס של חו"ל. ולכן סב"ל. וראה בילקו"י מועדים עמ' שג. חזו"ע פורים עמ' צו]

ז אסור לדבר בעת קריאת המגילה עד לאחר הברכה האחרונה. [הנה דעת ספר העיטור, שכיון שברכה אחרונה של המגילה תלויה במנהג, אין לגעור במי ששח בקריאתה. ודעת הטור (סי' תרצב) שכיון שסוף סוף מברך צריך שלא יפסיק באמצע קריאתה. וכתב הב"י, דהיינו בש"צ הקורא בעצמו, אבל השומע אין לו להפסיק מטעם אחר, שהרי בעודו שח אינו שומע את הקריאה מפי הקורא, ונמצא שלא שמעה כולה. ומרן בש"ע (סי' תרצב ס"ב) פסק: "אין לשוח בעוד שקוראים אותה". והיינו גם הקורא, וגם השומע, והטעם, שהרי כתב הרשב"א בתשו' ח"א (סי' רמד), שאף שמן הדין אין השיחה

באמצע המגילה מפסקת, שהרי כבר התחיל במצוה, מ"מ ראוי שלא לשוח עד גמר המצוה, והשח גוערים בו, כדי שיכוין לבו למצוה. ואם שח אינו חוזר. וראה בילקו"י מועדים עמו' רצח. ובחזו"ע פורים עמו' פ]. ואם עבר השומע ודיבר דברים אחרים בעוד שהקורא ממשיך בקריאתו לא יצא, וצריך לחזור ולקרות מאותו פסוק והלאה. ויכול לומר כמה תיבות וכדומה מתוך החומש כשאין בידו מגילה כשרה. [לבוש (סי' תרצב), שבשעה שדיבר לא שמע הקריאה ולא יצא י"ח. [וכן מבואר בב"י]. והלבוש לשיטתו שהתופס בידו מגילה שאינה כשרה לא יקרא עם הש"צ, מפני שנותן דעתו על קריאתו והרי הוא כקורא על פה].

ח הקורא את המגילה לא יפסיק באמצע הקריאה, אלא באמצע הפרק שואל מפני היראה, ומשיב מפני הכבוד, ובבין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם, כדרך שהוא מפסיק בקריאת שמע וברכותיה, וכמו שפסק בשלחן ערוך (סי' סו ס"א). ואם שמע קדיש או קדושה יפסיק ויענה ואפילו באמצע הפסוק. [ע" בברכות (יד.). וכ"כ ה"ה (פ"ג מהל' חנוכה ה"ט) בשם רוב המפרשים. וכן מוכח מדברי הר"ן פ"ב דמגילה (יח:) דבהלל ובמגילה פוסק מפני היראה והכבוד]. ונראה שאפילו אמן דברכות עונה כדין פסוקי דזמרה. [שדין מגילה כדין הלל, כדאמרין במגילה (יד.) קריאתה זוהי היליל. ובהלל מפסיק לענות אפי' אמן דברכות. וכ"ש קדיש וקדושה. ע' שו"ת יביע אומר ח"ב סי' לב]. אבל אם אין בידו מגילה כשרה ושמע קדיש או קדושה בעת שמיעת מקרא המגילה מהשליח צבור, לא יפסיק לענות, כדי שלא יפסיד מצות קריאת מגילה על ידי כך. והעוסק במצוה פטור מן המצוה. [ילקו"י מועדים עמ' שא. יבי"א שם. וח"ה סי' יג, וסי' טז סק"ז. וח"א סי' ה סק"ז]

ט הקורא את המגילה ונודע לו שזרחה הלבנה, וחושש שאם ימתין מלברך עליה עד שיסיים קריאת המגילה, תתכסה הלבנה בעבים, יפסיק באמצע קריאת המגילה ויברך ברכת הלבנה, ולאחר מכן ימשיך קריאת המגילה ממקום שפסק, ולא יפסיק אלא לברכה עצמה. [כ"כ בשו"ת נודע ביהודה קמא סי' מא]. וברור דמכל שכן לפני מקרא מגילה אם רואה את הלבנה מקדים ומברך פן תתכסה בעבים אחר כך. [דלא כהגרש"ק בקנאת סופרים שאף אם נדחית ברכת הלבנה לגמרי מגילה קודמת. ע"ש. ואין דבריו מוכרחים. וע' בשו"ת אמרי נועם ח"א חאו"ח סי' לא].

י הקורא את המגילה כשהוא מתנמנם, הואיל ולא נרדם בשינה, יצא. אבל השומע את המגילה והוא מתנמנם לא יצא. [שהעוסק במצוה פטור מהמצוה. וע' בשו"ת יביע אומר ח"א סי' ה אות ז].

יא השומע שנרדם בשינה או שנתנמנם באמצע קריאת המגילה, והתעורר בתוך כדי קריאתה, צריך לחזור ולקרות מהפסוק שנרדם או נתנמנם בו, וימשיך הלאה עד סוף המגילה, ולא יועיל שיקרא רק את הפסוקים שנרדם בהם, דהא קי"ל בש"ע (סי' תרצ ס"ו), הקורא את המגילה למפרע לא יצא. [חזון עובדיה פורים עמוד פד].

יב שהה כדי לגמור את כולה בין בעשרת בני המן, בין בשאר המגילה, חוזר למקום שפסק. [מגילה (יח:). טוש"ע (סי' תרצ ס"ה). וע"ע בתשו' הרשב"א שבב"י סי' תרצב). וכ"פ הפמ"ג (א"א סי' תרצ אות יז) לענין שהה כ"כ בעשרת בני המן. וראה בילקו"י מועדים עמוד ש'. ובילקו"י על הלכות פסוד"ז. חזו"ע פורים עמוד פז].

יג אסור לאכול קודם קריאת המגילה, ואין חילוק בזה בין קריאת המגילה של לילה לקריאת המגילה של יום. [סי' תרצב ס"ד ומשנ"ב שם]. ולכן יזהרו הנשים שלא לאכול ביום פורים עד שיבואו בעליהן מבית הכנסת לקרות להן המגילה ולצאת ידי חובתן. [כי הדבר ברור שהנשים חייבות ג"כ לשנות קריאת המגילה ביום, כדקי"ל במגילה (ד). לגבי אנשים. והפוטרות עצמן בטענה שהן עסוקות במצות משלוח מנות וכו', לא יפה עושות, וצריך ללמדן שעיקר המצוה של מקרא מגילה ביום, ואין פוטר אותן. ואע"פ שבספר מאורי אור, עוד למועד (דקט"ו:), כתב להביא סמך לנשים אלו. מ"מ המעיין ישר יחזו פנימו שהעיקר שיש לחייבן גם במקרא מגילה של יום]. ומכל מקום מותר לטעום פירות קודם קריאתה, וכן פחות מכביצה פת או עוגה, ולשתות תה או קפה. והמחמיר שלא לטעום כלום תבוא עליו ברכה. [ע' בכל זה בשו"ת בשמים ראש (סי' עד). ובשו"ת שואל ומשיב תליתאה (ח"א ס"ו קכ). ובספר רוח חיים פלאגי (סי' תרנב). ובשו"ת יביע אומר ח"ט (חאו"ח סי' סז). ילקו"י מועדים עמו' שב. חזון עובדיה פורים עמו' צה].

יד ומכל מקום אם הוא לצורך, כגון מי שיושב בתענית (בפורים דפרזים), וקשה לו להשאר בתענית עד אחר קריאת המגילה, אין צריך להחמיר, ורשאי

לטעום פחות מכביצה פת או עוגה, או יטעם פירות הרבה, כפי עיקר הדין. ואם ביקש מאחד שיזכירו לקריאת המגילה בצבור מותר באכילה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שב. חזון עובדיה על פורים עמוד צה]

זכר למחצית השקל

א יש נוהגים לגבות לפני מקרא המגילה מעות "זכר למחצית השקל", וכל מי שלא הספיק לתת המעות הללו לפני פורים יתנם אז לפני המגילה, וכמו שאמרו (במגילה יג:), גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. [במסכת סופרים (פכ"א ה"ד) איתא "שצריכים ישראל לתת שקליהן לפני שבת זכור". ומ"מ מנהגינו לעורר העם לתת זכר למחצית השקל בליל פורים קודם מקרא מגילה. וכ"כ מהרי"ל והרמ"א בהגה (סי' תרצד ס"א) (אך לא נהגנו כמ"ש שם דהיינו לפני מנחה). והמג"א שם כתב שבמדינתו נהגו ליתנו קודם מקרא מגילה של היום. וע' בפמ"ג שם]. ויזהרו שלא לקרות המעות הללו "מחצית השקל", רק "זכר למחצית השקל". [במס' סופרים שם איתא "ואסור לומר עליהם לשם כופר אלא לשם נדבה". ובשו"ת הגאונים (סי' מ) איתא, "מה שמכריזים על השקלים במקומכם, לא יפה הם עושים שקוראים אותם שקלים ונאסרו איסור הנאה". ע"ש. ומ"מ אם נותן המעות "זכר למחצית השקל" אין קפידא, בפרט כשמפרשים הגבאים כוונתם לשם איזה מוסדות תורה גובים המעות. ונותן לגבאי על דעתו. (ומכ"ש כשנותן מעות של נייר, ולא מטבעות כסף ממש, שניכר שאינו עושה לשם מחצית השקל ממש). וע' בילקו"י מועדים עמ' שי, ובחזו"ע פורים עמ' קא].

ב צריך לתת סכום השוה לערך שלשה דרהם כסף טהור, שהם תשעה גרם כסף טהור מזוקק לפי מחיר הכסף הגולמי מדי שנה בשנה. [הנה בשו"ת בית דוד (חיו"ד סי' קיח) האריך בדבר מצות מחצית השקל, ושם (דף עד) כתב, שאדם שרוצה לקיים זכר למחצית השקל, כדי שתהיה כפרה לנפשו,

צריך שיתן לפחות עשרה גרה. ע"ש. והנה מחצית השקל בשקל הקודש הוא שני דינרים, והדינר הוא שיעור מיתקאל, דהיינו דרהם וחצי, וכמ"ש בכס"מ (פ"ב מכלי המקדש ה"ג), ובב"י אה"ע (סי' סו). נמצא ששיעור מחצית השקל הוא שלשה דרהם. וכל דרהם הוא שלשה גרם. ונמצא שהמחצית השקל הוא תשעה גרם כסף טהור. וע' בילקו"י מועדים עמ' שי. ובחזו"ע פורים עמ' קב]

ג טוב שיתן שלשה מטבעות מתכת לזכר מה שנאמר בפרשת מחצית השקל ג' פעמים תרומת ה'. [כמ"ש הרמ"א בהגה (סי' תרצד). ואף שבמטה יהודה כתב, שאין לזה טעם, שהרי תרומת המשכן לא היתה מחצית השקל אלא כל איש אשר נדבו לבו וכו'. וכ"ד הגר"א במעשה רב דסגי במטבע אחד. מ"מ מהיות טוב נכון לעשות כד' הרמ"א. וכ"כ במועד לכל חי סי' לא אות נא]. ומכל מקום גם שוה כסף או שטר כסף יספיקו לקיום מצוה זו. [כי בכל מקום קי"ל שוה כסף ככסף, וכמ"ש התוס' (קידושין ב.). ומטבע של נייר הגם שהחתם סופר (חיו"ד סי' קלד) מצדד בזה אם מותר לפדות הבן בהם, כיון שאין גופם שוה כלום, ורק משום דינא דמלכותא יוצאים בהוצאה. ע"ש. וע"ע בשו"ת עונג יום טוב (סי' קב). אולם בשו"ת חסד לאברהם תאומים ח"א (סי' צה) העלה להקל. וכן דעת הג"ר יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק (חיו"ד סי' ל), וראה בילקו"י מועדים, עמ' שיא, ובחזון עובדיה פורים עמוד קג]

ד מי שמצבו הכלכלי קשה, די שיתן מטבע של חצי שקל לזכר מחצית השקל. [ע"פ מ"ש המטה יהודה עייאש (סי' תרצד). ושכ"ד הגר"א כיו"ב. וע"ע בשו"ת בית דוד (חיו"ד סי' קיח). וע"ע בשו"ת מנחת אלעזר ח"א (סי' ל). ובביאור הלכה. וכ"כ בשו"ת גאוני מזרח ומערב (סי' מ) שאין קצבה לזה, שאינו אלא לצדקה בעלמא. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר חלק יג (סי' עב), ובילקוט יוסף מועדים עמוד שיב. ובחזון עובדיה על פורים עמוד קד].

ה כל מי שהוא למעלה מגיל עשרים שנה צריך לתת "זכר למחצית השקל" הסכום הנ"ל. [הרמ"א סי' תרצד עפ"ד הרע"ב פ"א דשקלים]. ויש אומרים שאף מי שהוא למעלה מבר מצוה, מבן י"ג שנה ומעלה, צריך לתת זכר למחצית השקל. וטוב להחמיר כדעה זו. [עיין בתוס' יום טוב (פ"א דשקלים מ"ד) שתמה על הרע"ב בזה, והביא דעת הרמב"ם והרמב"ן ושאר פוסקים שמבן י"ג ומעלה חייב בשקלים. ושכ"ה בירושלמי שם. גם בשו"ת בית דוד תמה על הרמ"א, שהרי מה שנאמר מבן עשרים שנה ומעלה, אינו אלא

לתרומת אדנים. אבל בתרומת הקרבנות החיוב הוא מבן י"ג. וכ"כ הרמב"ם והרמב"ן והסמ"ג. ע"ש. אולם בחזקוני (ר"פ כי תשא) מבואר שא"צ לתת אלא מבן כ' ומעלה. וכ"כ מהראנ"ח, והב"ח, ובשו"ת שער אפרים. ועכ"פ י"ל דס"ל להרמ"א שהואיל ואין זה אלא למנהג בעלמא זכר למחצית השקל דיו במה שמפורש בתרומת אדנים מבן כ' שנה ומעלה. שנאמר בה: "לכפר על נפשותיכם". וכ"כ במטה יהודה שם, ובשו"ת מנחת אלעזר שם. ומ"מ טוב להחמיר עפ"ד הרב בית דוד והרב מטה יהודה שיש לתת מבן י"ג שנה ומעלה. וע"ע בשו"ת יחיה דעת ח"א (סי' פו). ובילקוט יוסף מועדים שם].

ו גם הנשים יתנו מעות "זכר למחצית השקל". וטוב לתת גם עבור ילדיו הקטנים. ולכן כל איש אשר יש יכולת בידו יתן בעדו ובעד אשתו ובניו הקטנים הסמוכים על שלחנו סך הנ"ל לכל אחד. ואם אין ידו משגת כל כך, יתן חצי שקל בעדו, ובעד כל אחד מבני ביתו מטבע יותר קטן כפי כוחו, כי כאיש גבורתו. [המג"א (סי' תרצד סק"ג) העיר עמ"ש בהגהות מנהגים דנשים וילדים חייבים במחצית השקל, שלא ידע מנא ליה. ובתורה תמימה (ר"פ כי תשא) כתב, ונראה דהכא שנותנים המחצית השקל לצדקה להקדים שקליהם לשקלי המן, כיון שאף הנשים והילדים היו באותו הנס לכן גם הם חייבים. וכ"כ בכה"ח, ובספר לקט יושר. אולם בתשו' הגאונים ליק (סי' קכ) כתב בשם רב סעדיה גאון ששלשים מצות שהאנשים חייבים ונשים פטורות, ופירש הרי"צ גיאת שאלו הן: מילה, ראייה, שקלים כל העובר על הפקודים וכו'. ע"ש. נמצא שנשים פטורות מן השקלים. אך יש לחלק בין תרומת המשכן למחצית השקל. וראה בילקוט יוסף מועדים עמ' שיג, ובחזו"ע פורים עמ' קה]

ז מעות הללו שהם זכר למחצית השקל ינתנו לטובת מוסדות של תורה ולישיבות שמגדלים בהם תלמידי חכמים, שמיום שחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה (ברכות ח.). וכל המשתדל להיות עושה ומעשה להרים קרן התורה ולומדיה יזכה לראות בהרמת קרן ישראל. וכמו שאמרו (בבא בתרא י:) במה תרום קרנם של ישראל ב"כי תשא". [במסכת סופרים (פכ"א ה"ד) איתא שנותנים בזה לחם ומים לעניים. וברוח חיים (סי' תרצד) כתב שינתנו לטובת תלמידי חכמים עניים, וכמ"ש אם בקשת לעשות צדקה עשה עם עמלי תורה. ע"כ. וכבר אמרו במדרש תנחומא (פרשת צו), שהתורה מכפרת על עונותיהם של ישראל, נמצא שהתורה משמשת תחליף לכפרת הקרבנות הבאות מתרומות "מחצית השקל". ואדרבה מעלת התורה גדולה ממעלת הקרבנות, וכמו שאמרו בר"ה

(יח.) על הפסוק לכן נשבעתי לבית עלי אם יכופר עון בית עלי בזבח ובמנחה. בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא בת"ת. וכן אמרו במגילה (ג.), גדול ת"ת יותר מן הקרבנות. ע"ש. ובילקוט שמעוני (הושע סי' תקכב), איתא, מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה מהלך בירושלים, ורבי יהושע מהלך אחריו, וראה את בית המקדש כשהוא חרב, אמר ר' יהושע, אוי לנו על ביהמ"ק שהוא חרב, שהיו מתכפרים בו עונותינו. אמר לו ריב"ז, בני אל ירע בעיניך, יש לנו כפרה אחרת שהיא כמותה, והיא ת"ת וגמילות חסדים, לכן נאמר: כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעולות. וראה בילקו"י מועדים עמוד שיג. וביחוד דעת ח"א סי' פו, ובחזו"ע פורים עמ' קה].

ח הנוהגים להפריש מעשר כספים ממשכורתם ומרווחיהם מדי חודש בחודשו, אינם רשאים לתת ממעשר זה לחובת המצוה של מתנות לאביונים של יום הפורים, או לתרומת זכר למחצית השקל. אולם אם רצה להוסיף על חובתו ולתת עוד מתנות לאביונים יותר משני עניים, וכן אם רצה להוסיף על חובתו בתוספת מרובה בתרומת זכר למחצית השקל רשאי לתת התוספת ממעות מעשר. ורק אם אמר בפירוש בשעה שהתחיל להפריש מעות מעשר בלי נדר והשעה דחוקה לו, רשאי לתת ממעות אלה למתנות לאביונים, וכן לזכר למחצית השקל. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שיד. יחוד דעת חלק א' סימן פז]

סימן תרצג - סדר תפלות פורים

א בליל פורים נכנסים לבית הכנסת בבגדי יום טוב, [מהרי"ל. הרמ"א בהגה (סי' תרצה ס"ב). וכתב החיד"א במחז"ב (קו"א סי' תרפז סק"ב), שכן נהגו בירושלים ת"ו שלמים וכן רבים. ע"ש. וכ"כ מהר"ח אבולעפיא. (ורמזו בזה על מה שנאמר ותלבש אסתר מלכות). וכ"כ במועד לכל חי (סי' לא אות יח). ועוד]. ואומרים מזמור "על אילת השחר" לפני תפלת ערבית שהוא מענין

היום. [הנה במס' סופרים (פי"ח ה"ב) איתא, בפורים אומרים "שגיון לדוד". וכתב היעב"ץ, משום דכתיב ביה על דברי כוש בן ימיני, הוא שאול (מ"ק טז): שיצא ממנו מרדכי. וכתב ביה בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל, הנדרש על המן. ע"ש. אולם יש שכתבו לומר "למנצח על אילת השחר". וכ"ה בארחות חיים, וכ"ה ברד"א (דנ"ו): שמדבר על אסתר, כדאמרינן ביומא כט. למה נמשלה אסתר לאילת השחר וכו'. וגם יש בו רמז לשם המן, הצילה מחרב נפשי, ר"ת המן וכו'. ע"כ. וכן יש לנהוג. שידוע מ"ש בב"י (סי' תכה) שראוי לסמוך על הרד"א שבקי במנהגים. וכ"כ הכנה"ג (סי' תרצג סק"ג), ושכ"כ הכל-בו]. ובתפלת ערבית יאמרו "ועל הנסים" אף על פי שעדיין לא קראו המגילה. [כן העלה בב"י (סי' תרצג) בשם הגמ"י, ודלא כסדר רב עמרם שכתב שאין לאומרו עד לאחר המגילה. וכ"כ הרוקח (סי' רלח) ועוד פוסקים לאומרו גם בלילה. ובילקו"י מועדים, עמ' שט, ובחזו"ע פורים עמ' צט]. ויש לומר בתפלה ובברכת המזון, ועל הנסים בתוספת ו'. [שו"ת יביע אומר ח"ח סי' יא אות כ].

ב מי ששכח לומר "ועל הנסים" בתפלה, ונזכר אחר שסיים הברכה, קודם "שים שלום", אינו רשאי לומר שם "ועל הנסים" אפילו בלא חתימה, אלא כשיסיים אלהי נצור שבסוף התפלה, יאמר: "מודים אנחנו לך על הנסים ועל הפרקן וכו', עד ונודה לשמך הגדול סלה", יהיו לרצון וכו', עושה שלום וכו'. [אליה רבה (סי' תרפב סק"ב). ומאמר מרדכי שם סק"ג]. והוא הדין למי ששכח "ועל הנסים" בברכת המזון, ונזכר לאחר שחתם "על הארץ ועל המזון", שאינו רשאי לומר שם "ועל הנסים" אפילו בלא חתימה, אלא אם ירצה יאמרנו בתוך הרחמן, בנוסח זה: "הרחמן הוא יעשה עמנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי וכו'". ואם נזכר בסיום הברכה כשחתם ברוך אתה ה', בין בתפלה בין בברכת המזון, אינו רשאי לסיים "למדני חקיך", כדי לחזור לומר "ועל הנסים", אלא יסיים הברכה כנ"ל. אבל אם נזכר קודם שאמר ברוך אתה ה', אף שהזכיר שם שמים, שאמר "האל ישועתנו ועזרתנו סלה האל הטוב", וכן בברכת המזון אם הזכיר שם שמים, שאמר. "ועל הכל ה' אלהינו אנחנו מודים לך", אין בכך כלום, ורשאי לחזור לומר "ועל הנסים", ואחר כך ימשיך בתפלה "ועל כולם יתברך וכו'", ובברכת המזון "ועל הכל", ויסיים משם והלאה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שט. שו"ת יחווה דעת חלק ה סימן מט]

ג אין לדלג אמירת "ועל הנסים" כדי להספיק לעניית קדיש או קדושה עם הצבור. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שי. שו"ת יביע אומר חלק ב' סימן לד. יחווה דעת חלק א' סימן עז].

ד אחר העמידה יאמר חצי קדיש ולא יאמר קדיש תתקבל עד לאחר סדר קדושה שאומרים לאחר מקרא מגילה. [כן מנהגינו ע"פ הרד"א (דנ"ה ע"ג). (ושלא כד' התוס' מגילה (ד.) שכתבו שאומר קדיש שלם לפני מקרא מגילה. וכ"כ מהרי"ל (סי' נו). ונהרא נהרא ופשטיה. ילקו"י מועדים עמ' שי. חזון עובדיה על פורים עמוד קח]

ה אחר קריאת המגילה בברכותיה בלילה, מתחילים ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, וסדר קדושה, [אין מתחילים ובא לציון גואל מפני שאין גאולה בלילה. טור, וארחות חיים. וכל בו, והגמ"י. והטעם שסומכים ואתה קדוש למקרא מגילה, מפני שדין מקרא מגילה בלילה וביום, למדוהו חז"ל מהפסוק: אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. וסמך ליה ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. רש"י בספר הפרדס (סי' רה). ומטעם זה נהגו שגם ביום אומרים אשרי ובא לציון גואל עד ואתה קדוש. ואחר קריאת המגילה בברכותיה מתחיל ואתה קדוש כמו בערבית. וכ"כ המהריק"ש בערך לחם כאן. וכן המנהג במצרים. וכ"כ בערך השלחן (סי' תרצג סק"ד). ואחר כך אומר השליח צבור קדיש תתקבל, שיר למעלות אשא עיני, יהא שלמא, ועלינו לשבח. והטעם לאמירת קדושת ובא לציון בליל פורים, מפני שבמזמור כ"ב של תהלים, (למנצח על אילת השחר, שהיא אסתר, וכמו שאמרו חז"ל (ביומא כט.) למה נמשלה אסתר לאילת השחר, לומר לך מה השחר סוף לכל הלילה, אף אסתר סוף לכל הנסים שניתנו להכתב. וכן נדרש במגילה (טו:). וראה בתוס' מגילה (ד.) בד"ה פסק, ובגליון שם.) נאמר: אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי, ומכאן למדו חז"ל (במגילה ד.) שחייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום. (ופירש רש"י, שמקרא המגילה זכר לנס שהיו זועקים בימי צרתם יומם ולילה). ונאמר אחריו: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. (וראה בתוס' סוכה נג. ד"ה אם.) לפיכך צריך לומר פסוק זה שהוא הקדמה לסדר קדושה, מיד לאחר מקרא מגילה. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שיד. חזון עובדיה על פורים עמוד קו-קח]

ו אין אומרים וידוי בשני ימי הפורים, לפי שנאמר בהם ימי משתה ושמחה. ואין אומרים למנצח יענך וכו' ותפלה לדוד. [ילקו"י שם. חזון עובדיה על פורים עמוד קז]

ז בשחרית יאמרו בתפלה "ועל הנסים", ואחר כך אומר חצי קדיש. ואין נופלין על פניהם בארבעה עשר ובחמשה עשר באדר.

ואומר היום כך וכך בשבת קודש, ולא יסיים: "השיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן" כמו שאומר בכל יום. ואחר מזמור שיר של יום יאמר למנצח על אילת השחר. ואחר כך קדיש יהא שלמא. קוה אל ה' וכו', ואחר כך יאמר קדיש על ישראל, ועלינו לשבח. [ילקו"י מועדים עמ' שטו. חזון עובדיה פורים עמ' קז].

ח כשאומר ליהודים היתה אורה ושמחה וששון "ויקר", ימשמש בתפילין של יד ושל ראש וינשקם. [ע' מגילה (טז): ויקר אלו תפלין. ובפרש"י שם. וכן מבואר במועד לכל חי (סי' לא אות פח)]. וכשמגיע למה שאומרים "אגרת הפורים הזאת" יענע המגילה.

ט אם יש מילה, יש אומרים שמקדימים המילה לקריאת המגילה. [רמ"א בהגה (ס"ו תרצג). מועד לכל חי (סי' לא אות נט). דכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, ודרשינן (במגילה טז): אורה זו תורה, וששון זו מילה. וכתב המח"ש, שמכיון שנשמכה מילה לתורה, יש לנו להסמיק המילה מיד אחר קריאת התורה, קודם קריאת המגילה].

י יש חולקים וסוברים שמניחים המילה לאחר כל סדר התפלה כמו בכל יום, וכן המנהג כסברא אחרונה.

מ"מ בזמנינו שעושים המילה אחר צאת הקהל מביהכ"נ, יש לקרוא המגילה בביהכ"נ קודם המילה. וכדעת מרן ורוב האחרונים. ילקו"י מועדים עמ' שיז. חזו"ע פורים עמ' קט]

סימן תרצד - דיני מתנות לאביונים

א מצוה לתת מתנות לאביונים ביום הפורים, דהיינו מתנה אחת לכל אביון, שבסך הכל חייב לכל הפחות שתי מתנות לשני אביונים. [מגילה (ז), שתי מתנות לשני בני אדם. וכ"כ הרמב"ם (פ"ב מהלכות מגילה). וכ"כ הטוש"ע

(סי' תרצד ס"א). וע' במועדי ה' דקל"ב:]. ויוצאים ידי חובה בין בנתינת מעות, בין בתבשיל, או דבר-מאכל אחר, אבל לא בכלים ובבגדים וסדינים.

ומן הדין די בנתינת פרוטה אחת לכל אביון. [כ"ה בהריטב"א (מגילה ז:). וע"ע בשו"ת רש"י (סי' רצג), וכן בשבולי הלקט (סי' רב) בשם רש"י, שכתב, שאין קצבה במעות פורים, שכל מה שירצה האיש ליתן יתן. מפני שהוא צדקה, וצדקה כל אחד נותן לפי עינו הטובה.

וירא שמים יחמיר ויתן בעין יפה ובסבר פנים יפות, כשיעור שווי סעודה אחת של לחם ולפתן. ויהיה שכרו אתו ופעולתו לפניו. [ילקו"י מועדים, עמ' שלח. חזון עובדיה פורים עמוד קסז]

ב הנותן לעני פת בפורים, מקיים מצות מתנות לאביונים, גם להסוברים דפת אינה בכלל מנה לעניין משלוח מנות. [ע' במסכת סופרים (פרק כא ה"ד): "וצריך לספק מים ומזון לעניים, משום ומתנות לאביונים, ויש שמספקים להם לחם ויין, ויש שמספקים להם לחם ודגים, ולא יפחות משתי מתנות אפילו חטים ופולים". ע"כ.

ג הנותן שתי מתנות לאיש ואשתו אביונים יצא ידי חובתו.

ואם באו לפניו שני עניים, ונתן לעני אחד מטבע גדול כשיעור שתי מתנות, שמחציתו יהיה בשבילו, ומחציתו לעני חברו. יצא

אבל הנותן שתי מתנות לאביון אחד לא יצא ידי חובה. אפילו בזה אחר זה. וצריך לתת לעוד אביון.

ד מתנה על מנת להחזיר לא מהני לצאת בזה ידי חובת מתנות לאביונים.

ה יוצאים ידי חובה בנתינה לקטן אביון. [ע' באגורה באהלך (ד"כ ע"ג) שכתב, דלא מהני מצות מתנות לאביונים לקטן, משום שאביון הוא התאב לכל דבר, וקטן שאין לו דעת להיות תאב, לא מהני. ע"ש.

ולפע"ד אינו מחוור, שעיקר המטרה לשמח לב העניים, ובכלל זה היתומים, שהם בדרך כלל קטנים. הילכך מהני לתת מתנות לקטן, ויוצאים בזה י"ח. ורק במשלוח מנות לקטן לא מהני משום איש לרעהו, איש למעט קטן, ורעהו נמי גדול כמוהו משמע, ולא לקטן. ע"ש].

ו אין מדקדקים במעות פורים אלא כל אדם מישראל הפושט ידו ליטול נותנים לו. ומוטב לאדם להרבות כמיטב יכלתו במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא במשמח לב עניים ויתומים ואלמנות. שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר (ישעיה נז טו), להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים. [ילקו"י מועדים עמוד שלח. חזו"ע פורים עמוד קסז]

ז אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במתנות לאביונים. ועני שנתן פרוטה לחבירו לקיים מצות מתנות לאביונים, וחזר חבירו העני ונתן לו פרוטה, שניהם קיימו מצות מתנות לאביונים. [כ"כ הפמ"ג (סי' תרצד מש"ז סק"א). ומטה יהודה שם. ילקו"י וחזו"ע שם].

ח עני שקיבל מתנות לאביונים, יכול לעשות בכסף כל מה שרוצה, ואף לקנות בזה ספרי לימוד וכדומה. ואינו חייב דוקא להשתמש בכסף שקיבל מגבאי הצדקה לצורך סעודת פורים. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שלט. חזון עובדיה על פורים עמוד קעב]

ט אין הגבאים יכולים לשנות מעות פורים לצדקה אחרת. [ב"מ עח.].

י במקום שאין עניים מצויים, יכול לעכב את המעות פורים שלו אצלו, ונותנם במקום שירצה. [מרדכי פ"ק דמגילה, שלחן ערוך סימן תרצד סעיף ד'].
יא מצות מתנות לאביונים ביום ולא בלילה. (כה"ח סי' תרצה אות נ מהאחרונים). ויעשנה אחר קריאת המגילה. (וכמו שאמרו במגילה ד: שעיניהם נשואות למקרא מגילה. וכ"כ בשער הכוונות דף קט).

יב מתנות לאביונים אין ליטול אותם ממעות מעשר שאדם מפריש בכל חודש, שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין (מנחות פב.). ומכל מקום מי שקיים מצות מתנות לאביונים כדת לשני עניים, וברצונו להוסיף לתת בפורים לעניים אחרים, רשאי לתת להם מכסף מעשר. וכן אם רוצה להוסיף על השיעור שהוא חייב לתת לאביונים, ולתת להם מתנה חשובה לשני

העניים, רשאי לתת ההוספה מכסף מעשר. [ע' יחזקאל דעת ח"א סי' פז, וח"ג סי' עו].

יג מי שנדר לתת לעניים שתי פרוטות בכל יום, ובפורים דחוקה לו השעה לתת בכפלים, ורוצה לפטור עצמו באותן שתי פרוטות ממתנות לאביונים, פטור ממתנות לאביונים בשתי פרוטות שנותן בעבור נדרו. ובודאי דלא סתרי אהדדי.

יד מי שמחל את חובו לאביון, אינו יוצא ידי חובת מתנות לאביונים, כיון שעתה לא קיבל מידו כלום. וכדין המקדש במלוה שאינה מקודשת. ואפילו היתה עליו מלוה בשטר, ומחל המלוה את חובו לעני, והחזיר לו השטר, אף על פי כן אינו יוצא ידי חובת מתנות לאביונים.

טו הנותן המחאה (צ'יק) לאביון יוצא ידי חובת מתנות לאביונים. ולא מבעיא אם הבנק פתוח ויכול להוציא מיד, אלא אפילו הבנק סגור בו ביום, כיון שהצ'יק נמצא ברשותו, ואפשר לקנות בו מצרכים אצל מכירו, נקרא נתינת מעות ויוצא בו ידי חובה. [ע' בשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קכב. ובחזו"ע פורים סוף עמוד קעא].

טז הנותן מעות לגבאי צדקה, שהוא מחלקם לעניים בו ביום, יוצא ידי חובת מתנות לאביונים. ואף על פי שאין העני יודע ממי באו לו המעות האלה, מכל מקום הנותן יצא ידי חובת מצות מתנות לאביונים.

יז מתנות לאביונים שניתנו לעני בפורים, ורוצה העני לקנות בהם מלבושים ונעלים לו ולבני ביתו, או שאר צרכי ביתו, רשאי לעשות כן, אף על פי שניתנו לו לצורך סעודת פורים, מכל מקום רשאי לשנותם לכל מה שירצה.

סימן תרצה - דיני סעודת פורים

א נכון ללמוד תורה שעה אחת קודם הסעודה, או בתוך הסעודה. ומה טוב ללמוד ההלכות הראשונות של פסח עם סעודת הפורים, לסמוך גאולה לגאולה. [נאמר באסתר (ח טז), ליהודים הייתה אורה ושמחה, ואמרו במגילה (טז:), אורה זו תורה. וכן אמרו (שבת פח.), הדור קבלוה בימי אחשורוש, שנאמר קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר. והואיל והכל טרודים בסעודת פורים ובשאר המצות של היום, יש ללמוד תורה שהיא קיום העולם, שאם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת (נדרים לב.). וכ"כ הרמ"א בהגה (סי' תרצה ס"ב). והנה התוס' בכורות (נז:) ד"ה בפרוס הפסח, כתבו, ומיום הפורים מתחילים לדרוש בהל' הפסח,

ב נכון להרבות בשירות ותשבחות להשי"ת. טוב להודות לה' ולזמר לשמו כי נעים, על כל הטוב אשר גמלנו (שבולי הלקט סי' רא). ומצוה לשמח הקטנים במיני מתיקה ומעדנים.

ג כשיערוך השלחן לסעודת פורים אין צריך להשאיר מקום פנוי בשלחן זכר לחורבן בהמ"ק.

ד מצוה להרבות בסעודת פורים. ויוצאים ידי חובה בסעודה אחת. ומן הדין אין סעודת פורים צריכה פת, אולם נכון לחוש לכתחילה לדעת הפוסקים הסוברים שצריכה פת.]

ה וכיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תשיג ידו. ויש להדר אחר בשר בהמה חלק (גלאט), שיש אומרים שאין יוצאים ידי חובה בבשר עוף ודגים שאין שמחה אלא בבשר בהמה. ואם קשה לו בבשר בהמה, יאכל בשר עוף. [ע' חגיגה (ח.), שאין שמחה אלא בבשר בהמה.

ו מזכירין "ועל הנסים" בברכת המזון, הן בסעודה שאוכלים בליל פורים, והן בסעודות היום. ומכל מקום אם טעה ולא אמר "ועל הנסים" בברכת המזון, ולא נזכר עד שאמר "ברוך אתה ה'" (כדי לחתום על הארץ ועל המזון), כיון שאמר "השם" אין מחזירים אותו, ואפילו לא עשה אלא סעודה אחת במשך כל יום הפורים

ז בעל הנסים שבתפלה ובברכת המזון, צריך לסיים: ועשית עמהם "נסים ונפלאות" בלשון רבים, ולא "נס ופלא, ואף הנשים חייבות בסעודת פורים, אך ישתו רק מעט יין.

ט אשה שחל ליל טבילתה במוצאי פורים, מותר לה לאכול בשר בפורים, ותנקר היטב בין שיניה קודם טבילתה. וקודם הטבילה תזהר לנקר היטב בין השיניים,

י הנשבע להתענות בפורים אין כח במצות פורים לדחות שבועה בשם שמים, וצריך להתענות, אם לא מצא היתר לשבועתו. ולרווחא דמילתא יעשה הסעודה בלילה. [כ"כ הב"י (סי' תרצה) בשם הארחות חיים בשם רבינו האי. וכבר כתב מרן בש"ע יו"ד (סי' רלט ס"ו), הנשבע על מצוה דרבנן, כגון שלא להדליק נרות חנוכה, או שלא לקרוא המגילה, השבועה חלה עליו,

יא טוב לעשות סעודת הפורים יחד עם חבריו ובני ביתו בשחרית. [כ"ה בסידור הרש"ש, שיש לעשותה בשחרית. והביאו בכה"ח (סי' תרצה ס"ק ג), ושכ"כ השל"ה. וכ"כ הפמ"ג. וכ"כ במעשה רב (סי' רלח), שיכוין לצאת י"ח בסעודת שחרית.

יב אף האבל על אב ואם בתוך י"ב חודש יכול להשתתף במסיבת סעודת פורים אשר נערכת מחוץ לביתו. ואם יש שם כלי נגינה, ימנע האבל מלהיות שם. [הנה הכנה"ג א"ח (סי' תרסט הגב"י) כתב, שבסעודת חתן תורה בשמחת תורה, יכול גם האבל על אב ואם בתוך י"ב חודש להשתתף עמהם. וכן בסיום מסכת, שהיא סעודת מצוה. ע"ש. שכיון שהסעודה היא לגומרה של תורה, אין לך סעודת מצוה גדולה מזו.

ועדיפא מסעודת סיום מסכתא שהתירו האחרונים לאבל להשתתף בה. ומה גם ששמחת חתן תורה שהיא לסיום התורה, היא שמחת כל ישראל, דהאי יומא קא גרים, ואף בפורים דקי"ל לדינא שאין אבלות נוהגת בו, יכול להשתתף בסעודת פורים, ואע"פ שיש מקום לחלק דשאני יום שמחת תורה שהוא יו"ט. מ"מ יש להקל, כיון שיום פורים הוא יום משתה ושמחה. ואע"פ שהסעודה היא חוץ לביתו, מותר, דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל. ומ"מ אם יש שם כלי נגינה, האבל ימנע מלהיות שם].

יג סעודת פורים שעשאה בליל פורים לא יצא ידי חובתו, דכתיב "ימי" משתה ושמחה. ומכל מקום גם בליל פורים ירבה בסעודתו. [בגמ' מגילה ז: סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא. והנה בארחות חיים (הל' סעודת פורים אות לה) כתב, יש מפרשים בלילה כעין לילה, בשאין אבוקה כנגדו דרך שמחה. והובא בב"י.]

יד חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וישתה יין כדי שיהיה שמח ומבושם, וישתכר מעט וירדם בשכרותו. [כ"כ הרמב"ם (פ"ב מהלכות מגילה הט"ו), וכתב הרב המגיד, שזהו ע"פ הגמרא (מגילה ז:), חייב איניש לבסומי "בפוריא" עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ובמקום אחר אמרו (פסחים קט.), אין שמחה אלא בבשר. ע"כ.

וז"ל המאירי (מגילה ז:), חייב אדם להרבות בשמחה בפורים, ובאכילה ובשתיה, עד שלא יחסר דבר מעל שלחנו, ומ"מ אין אנו מצווים לשתות כל כך ולהשתכר, ולהפחית כבודנו מתוך השמחה, כי לא נצטוינו על שמחת הוללות ושטות, אלא בשמחת תענוג שנגיע מתוכה לאהבת השי"ת ולהודות לו ולברך בשמו על הנסים שעשה לנו. ע"כ.

והא דאמרינן חייב איניש לבסומי בפוריא, לא שישתכר, שהרי השכרות איסור גמור הוא, ואיך לך עבירה גדולה מזו, שגורמת לגילוי עריות ולשפיכות דמים, ושאר עבירות זולתן, אלא רק שישתה מעט יותר מלימודו. דהיינו התחלת שכרות. וכל שכן מי שידע בעצמו שאם ישתכר ביין ובשאר משקים המשכרים יזלזל באיזה מצוה, או ימנע מברכת המזון, וכדומה, או שהוא תלמיד חכם ואם ישתכר יגרום לבזיון כבוד התורה, לא ישתה אלא שיעור מועט שלא יבוא לידי שיכרות. [ילקוט יוסף מועדים, מהדורת תשס"ד עמוד תרפ. וילקוט יוסף תפלה א' עמוד שפח סימן צט הערה ב'. חזון עובדיה פורים עמ' קעה].

טו האוכל פת כסנין (עוגות) ושאר פירות משבעת המינים, שיעור כזית ומעלה, לא יזכיר בברכת מעין שלש מעין המאורע, כגון "ונודה לך על הנסים שעשית לאבותינו" וכו'. שלא תיקנו לומר מעין המאורע כזה בברכה מעין שלש, כמו שפסק מרן בשלחן ערוך (סי' רח סעיף יב).

טז אם האריך בסעודת פורים עד ליל ט"ו [או לתושבי ירושלים עד ליל ט"ז בן], אף על פי כן יש לו לומר ועל הנסים בברכת המזון, כשם שמזכיר רצה והחליצנו בברכת המזון בסעודה שלישית הנמשכת עד הלילה. ואף לאחר כמה שעות. וכל זה כשלא התפלל ערבית של ליל ט"ז, אבל אם התפלל ערבית לא יאמר ועל הנסים בברכת המזון. [בארחות חיים (הלכות פורים סי'. והלכה רווחת סתם ויש הלכה כסתם. וראה בילקו"י מועדים עמוד שמ. וביחוד דעת ח"ג סי' נה)].

יז מה שיש נוהגים באיזה ישיבות לאחרונה, לבחור להם "רב" פורים, אשר משמיע במרום קולו בדברי ליצנות והיתול על ראש הישיבה ורמ"י הישיבה, בדברי ביקורת בבדיחות הדעת, לא תהא כזאת בישראל, כי אין שום היתר בדבר, והמבדח הזה על חשבון חכמי ישראל גדול עונו מנשוא. עליו נאמר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. והוא בכלל מבזה תלמידי חכמים שאין לו חלק לעולם הבא (כמבואר בסנהדרין צט: והרמב"ם פ"ג מהל' תשובה הי"ד), ועליו אמר שלמה בחכמתו (משלי כו יח) כמתלהלה היורה זיקים חצים ומות, ואמר הלא משחק אני. וכל היושב שם ואינו מוחה על כבוד התורה נלכד גם הוא בשחיתותם. ומאד יפלא על בני תורה אשר ירהיבו עוז לעשות כן, האם שכחו מה ששנו חכמים: והוי זהיר בגחלתם שלא תכוה. וכל מי שיש בידו יכולת לבטל המנהג הרע הזה, עליו לשנס מתניו, לבער הרע מקרבנו, ולא ישמע ולא יפקד ולא יזכר עוד כדבר הרע הזה. ומצוה למחות בידם עד שיבטלו מנהג רע זה. ואסור אף להשתתף במושב ליציים זה, ושומע לנו ישכון בטח. ולשומעים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שמג. יחווה דעת חלק ה' סימן נ].

יח מי ששתה יין בפורים ונתבסס, והתחיל לרקד ולשורר, ובתוך כדי כך הזיק לחבירו, או טינף את בגדיו, חייב לשלם כל מה שהזיק לחבירו. ואין הבדל בזה בין פורים לשאר ימות השנה. [התוס' (סוכה מה.) כתבו, שהגדולים אוכלים את אתרוגי התינוקות, ואין בדבר גזל, שכך נהגו מחמת שמחת החג. ויש ללמוד מכאן לאותם בחורים שרוכבים על סוסים לקראת חתן וכלה, ופעמים שנלחמים זה עם זה, וקורע האחד בגד חבירו, או שמקלקל לו את סוסו, שהם פטורים, כי כך נהגו מחמת שמחת חתן וכלה. ע"ש. וע' ברש"י (סוכה מו:) שהביא סיוע לפירוש, מן המדרש (ויקרא רבה פר' לז), מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בשני בצורת והקניטתו אשתו וברח ממנה, ולא היה לו ממה להתפרנס, ושביעי של ערבה היה, הולך ושמט אתרוגים מיד התינוקות כדתנן מיד התינוקות שומטים את לולביהן ואוכלים את אתרוגיהן. והיה החסיד עובר דרך כרך אחד, והוצרכו בבית המלך לאתרוגים של מצוה, ומכרם ביוקר ונתעשר וחזר לביתו. ע"ש. ובפסקי תוס' שם כתבו כן להלכה לפטור הבחורים הנ"ל. אבל הרא"ש (סוכה פ"ד סי' ד, ובתשו' כלל קא סי' ה) שרק בגמר המצוה היו הגדולים חוטפים מהתינוקות. ולכן כתב בתשו' שאם הזיק בשמחת חתן חייב לשלם. והתרוה"ד (סי' קי) בשם ריב"א, כתב, שכל דברי מאכל שחוטפים הבחורים זה מזה בפורים שלא ברשות, משום שמחת פורים, מעת קריאת המגילה בליל פורים עד הערב בסעודת פורים, אין בזה משום גזל, ואין להזמינם לבי"ד, ואין חוששים ע"ז. וכ"פ הרמ"א בהגה חו"מ (ס"ס שעח). וז"ל הרמ"א כאן (בסי' תרצו ס"ח): בני אדם

החוטפים זה מזה בפורים דרך שמחה, אין בזה משום גזל הואיל ונהגו כך, ובלבד שלא יעשו דבר שלא כהוגן על פי טובי העיר, (מהר"י מינץ סי' יז). ע"כ. אבל השל"ה כתב, ואני אומר לא משנת חסידים היא, ושומר נפשו ירחק מזה, לחטוף מחבירו שלא ברשותו, כי זוהי שמחת הוללות, ולא נצטוינו אלא על שמחת מצוה. ובשו"ת בית דוד (חאו"ח סי' תצד) הביא מ"ש הב"י, דהיינו דוקא לדידהו דנהגו הכי, אבל לדידן אין חילוק בין פורים לשאר ימות השנה. ע"ש. וע"ע ביש"ש (פרק המניח סי' ג) שכתב, ואפי' השיכור שהגיע לשכרותו של לוט, מ"מ אם הזיק לחבירו מקבל דינו, על שלא עצר ברוחו, ושיכר עצמו להשתגע, ואין לפוטרו מדין המזיק, שאדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד וכו'. ע"ש. ובערוה"ש (סי' תרצה ס"י, וסי' תרצו ס"י"ב), כתב, ועתה בעונותינו ערבה כל שמחה, ואין שמחתנו גדולה כל כך עד שיבאו לידי היזק חברים. ולכן עכשיו אם הזיק חייב לשלם. ע"כ. ואנו אין לנו אלא דברי מרן הב"י שאין חילוק בין פורים לשאר ימות השנה, והמזיק צריך לשלם. והמוחזק אינו יכול לטעון קים לי נגד מרן כידוע, שגם נגד המבואר בב"י אין לטעון קים לי. כמ"ש בשו"ת פני יצחק, וכ"ה בשו"ת יביע אומר ח"ט חחו"מ סי' א אות ב].

יט יש נוהגים לאכול מאכל זרעונים בפורים, (ובכלל זה תבשיל אורז) בליל פורים, זכר לזרעונים שאכלו דניאל וחבריו בבבל, וכן אסתר היתה אוכלת ממיני זרעונים. [בארחות חיים (הל' סעודת פורים אות לה) כתב, נהגו לאכול בליל פורים, אחר תענית אסתר זרעונים, זכר לזרעונים שהיו דניאל וחבריו אוכלים בבית המלך, דכתיב (דניאל א טז), ויהי המלצר נושא את פת בגם ויין משתיהם, ונותן להם זרעונים. (פירש הר"א בן עזרא, זרעונים אלו הם האורז, שהוא נכבד מאד, ועושים ממנו תבשיל, והוא בריא וערב יותר מן החטה, ועושה דם טהור לאדם. והמעט ממנו משביע). וכ"כ הרמ"א בהגה. ובמגילה (יג.), וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים, אמר ר' יוחנן שהאכילה זרעונים, שנאמר ויהי המלצר וכו'. ומה שהזכיר הארחות חיים ממה שנעשה עם דניאל וחבריו, ולא מענין אסתר, שהוא מענינא דיומא, מפני שלגבי דניאל וחבריו הכל מפורש במקרא. ואפשר ג"כ שאסתר למדה מקודמיה הם דניאל וחבריו. ועכ"פ באכילת זרעונים יש זכר לדניאל וחבריו וזכר לאסתר. הליכות עולם ח"א עמוד רלח].

כ סעודת חתן בפורים הנערכת בבית החתן, ויש שם עשרה גדולים, צריך שיהיו שני אנשים שהם פנים חדשות כדי לברך שבע ברכות, ואין יום הפורים נחשב כפנים חדשות. [הנה מהר"ש אלגאזי בגופי הלכות (דף קיז): כתב

שכיון שמרבים בסעודה לכבוד הפורים, נחשב שפיר כפנים חדשות, שריבוי הסעודה גורם. וכן כתבו כמה אחרונים. ומכללם בספר ויאמר יצחק בן וואליד (דף לא:). ובספר מועד לכל חי (סי' לא אות טל). ובכף החיים סופר (סי' תרצו ס"ק נד). אולם בספר חינוך וחסדא ח"א (דף קיא ע"ג) כתב, שהכנה"ג שקיל וטרי עם המהר"ש אלגאזי בזה, והחזיק בדעתו לומר דפורים לא הוי כפנים חדשות, ושכן העלה בתשובה. ע"ש. וכ"כ בטהרת המים (שיורי טהרה מע' ח אות מג, ומע' פ אות כה) ובזכרונות אליהו אה"ע (מע' ב אות כב) הביא מחלוקת הכנה"ג עם מהר"ש אלגאזי בזה, וסיים, שבודאי קי"ל סב"ל. וע"ע באוצר הפוסקים (סי' סב ס"ח סוף אות מג). ובחזו"ע פורים עמ' קפה].

כא מצוה לשמח גם הקטנים בפורים, במיני מתיקה ומעדנים. [שו"ת היכלי שן תליתאה סימן יו"ד].

כב מי שסיים מסכת בפורים, ועושה סעודה לסיום מסכת, וכולל עמה סעודת פורים, שפיר דמי, ואין בזה משום אין עושים מצות חבילות חבילות. שבמעשה אחד לא שייך מצות חבילות חבילות. [וכיוצא בזה כתב בשו"ת לחם שלמה (חאו"ח סי' קד), לענין סיום מסכת ביום טוב. וכן הוא בשו"ת מהרש"ם ח"ו (ס"ס ז) וז"ל: ומה ששאל אם יוכלו לצאת בסעודת יום טוב גם לסעודת סיום מסכת, או יש לחוש בזה משום שאין עושים מצות חבילות חבילות, נראה שאין שום חשש בזה, שכיון שעושה מעשה אחד, ורק מתכוין לשתי מצות, אין בזה משום מצות חבילות חבילות. וע"ע בשדי חמד (מע' א כלל לט). ובחזון עובדיה פורים עמוד קפה].

כג אף על פי שהאונן (קודם שיקבור את מתו) אסור באכילת בשר ושתית יין, (ברכות יז:), מכל מקום בפורים מותר האונן בבשר ויין, שאין עשה דאבלות של יחיד, דוחה עשה דרבים דאורייתא, שמצות שמחה בפורים מדברי קבלה היא, ודברי קבלה כדברי תורה, (ר"ה יט.). [חזון עובדיה פורים עמוד קפו].

סימן תרצה סעיף ד' - דיני משלוח מנות

א חייב אדם לשלוח לחבירו ביום פורים שתי מנות של שני מיני אוכלים, או שני מיני תבשיל, או שתי מנות בשר. וכמו שנאמר במגילת אסתר (ט. כב): לעשות אותם ימי משתה ושמחה, "ומשלוח מנות איש לרעהו", ומתנות לאביונים. והטעם לכך, כי על ידי שאדם שולח לחבירו תשורה ומנחה, מביע לו בזה את רגשי אהבתו וחיבתו אליו, ועל ידי זה נוטע בלבו גם כן אהבה ואחוה שלום וריעות, כי כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. שכל משפטי תורתנו הקדושה להרבות שלום בין אדם לחבירו, כמו שנאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ועוד כי ישנם אנשים מחוסרי כל, צנועים בהליכותיהם, אשר יבושו לפשוט ידם לקבל צדקה כדי לקיים מצות "סעודת פורים" במאכל ומשתה כדת, מה שאין כן כששולח להם דרך כבוד "משלוח מנות איש לרעהו", לא יבושו ולא יכלמו, וככה אנו משתפים אותם בשמחת הפורים. על דרך שנאמר (נחמיה ח): "ושלחו מנות לאין נכון לו". ועיקר המצוה שיהיו שתי מנות לאיש אחד. [מגילה ז.].

הרמב"ם (פ"ב ממגילה הט"ו). טוש"ע (סי' תרצה ס"ד). והטעם הראשון מבואר בספר מנות הלוי להגאון ר' שלמה אלקבץ (דף רח). שתיקנו משלוח מנות היפך דברי איש צר ואויב שאמר על בני ישראל, ישנו עם אחד מפוזר "ומפורד", שיש ביניהם פירוד לבבות. והטעם השני מבואר בשו"ת תרומת הדשן (סי' קיא) כדי שיהיה לכל אחד ואחד סיפק לקיים סעודת הפורים כהלכה. ופלפלו בהם האחרונים, ומהם, בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סי' קצו). ובשו"ת כתב סופר חאו"ח (סי' קמא אות ב). ובשו"ת שבט סופר (חאו"ח ס"ס כג). ובשו"ת בנין ציון (סי' מד). ובשו"ת אפרקסתא דעניא (סי' כה). ובשו"ת בית שערים (סי' שפה). ועוד. ילקו"י מועדים, עמ' שיח. חזו"ע פורים עמ' קיז]

ב מצות משלוח מנות נוהגת ביום ולא בלילה. [הרמ"א (ס"ס תרצה). וע' בשו"ת ארץ צבי פרומר ס"ס קכא].

ג יש מי שכתב שהשולח לחבירו משלוח מנות, אף המקבל מקיים מצות משלוח מנות בכך, כיון שעל ידי שניהם נתקיימה המצוה. אולם אין לסמוך על זה לדינא, אלא גם המקבל מחוייב במשלוח מנות. [הנה דעת הרש"ש בקו"א לטורי אבן (מגילה ז): שאם אחד שולח לחבירו משלוח מנות אף המקבל מקיים מצות משלוח מנות בזה. אולם אין לסמוך ע"ז לדינא, וכמ"ש הרש"ש שם שהוא דבר חדש, ונגד משמעות גדולי האחרונים. וכן העלה בשו"ת באר חיים מרדכי ח"ג (סימן ג). ע"ש. חזון עובדיה פורים עמוד קכ].

ד יש אומרים שצריך לשלוח המנות כשהן מבושלות וראויות ומזומנות לאכילה. [מהרי"ל. מג"א, א"ר, הגר"א, חיי אדם, הרש"ש, ערוך השלחן, מעם לועז אסתר]. ויש חולקים ואומרים שיוצאים ידי חובה גם במנות בשר חי, ורק אם שולח עוף חי שלא נשחט עדיין וכיוצא בזה, אינו יוצא ידי חובה. וכן עיקר. [פר"ח. חסדי דוד חסאן. בית עובד, הנצי"ב, שו"ת שאלת יעקב, משחא דרבותא, נהר שלום, ובערך שי, גפן פוריה, ועוד. וכן משמע מפשט לשון הרמב"ם: "שתי מנות בשר או ב' מיני תבשיל". ע"כ. והכי נקטינן. ובפרט שבבשר חי יוכל לעשות בו תבשיל כרצונו, צלי או מבושל. ולא החשיבו "מקרבא הנאתיה" אלא בעניים. (כתובות סז: ותענית כג:). ועכ"פ בדרבנן סמכינן לקולא. ילקוט יוסף מועדים, עמוד שיח. חזון עובדיה פורים עמוד קיח]

ה יוצאים ידי חובת משלוח מנות גם בבשר שימורים שבקופסאות, או בסרדינים, וכיוצא בזה. [לאפוקי ממ"ש בספר מועדים וזמנים ח"ב (ס"ס נד) להסתפק בזה, כיון שעומדים לזמן רב ולא לאוכלן תיכף, וכדמוכח מדברי רש"י בביצה (יד:)"מנות" היינו דבר המוכן שאינו עשוי להניחו למחר וכו'. ע"ש. וליתא. וזה ברור. ילקוט יוסף מועדים. חזון עובדיה על פורים עמוד קיח].

ו השולח לחבירו דורון של בגדים וסדינים וכיוצא בזה אינו יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות. [שו"ת תרומת הדשן (סי' קיא), שנראה שהטעם של משלוח מנות הוא כדי שיהיה לכל אחד סיפק לקיים סעודת פורים כדין, וכדמוכח במגילה (ז:): מחלפי סעודתייהו ונפקי בהכי ידי משלוח מנות. הילכך מידי דמיכל בעינן. ותו דלא אשכחן דמקרי מנות אלא מידי דמיכל או דמשתי. וכ"מ מדברי הרמב"ם ז"ל. ע"כ. וכ"כ בנהר שלום, ובשו"ת מי יהודה, ובשו"ת שם משמעון, ובשו"ת דובב מישרים. ולאפוקי ממ"ש הלק"ט ח"ב (סי' קסג) שהשולח כסות וכלים למנות, אם יוכל המקבל למכרם מיד ולקנות בדמיהם צרכי סעודה מהני. ע"ש. וכ"כ בערך השלחן, והסכים לדברי התרומת הדשן הנ"ל. וכן פסקו הט"ז (סי' תרצה סק"ד). והכנסת הגדולה. והאליה רבה (סק"ט). וכ"מ מהמהרי"ל. ילקו"י מועדים. חזו"ע עמ' קכ].

ז אפילו השולח מעות לחבירו באופן שיוכל לקנות בהם מנות מאכל אינו יוצא ידי חובה, שצריך לשלוח בדוקא מנות של מאכל ומשתה. [כן דייק בשו"ת

תרומת הדשן (סי' קיא), ממ"ש הרמב"ם (פ"ב ממגילה הט"ז) בדין מתנות לאביונים, שנותן לכל עני מתנה אחת "או מעות" או מיני תבשיל או מיני אוכלין. ואילו במשלוח מנות לא הזכיר "מעות" רק מיני אוכלים, אלמא דלא מהני מעות לגבי משלוח מנות. [שצריך להיות דרך חבה וריעות, לכן בעינן דבר הראוי לאכילה ולא מעות]. ואמנם בשו"ת הלק"ט ח"ב (סי' קסג) כתב שיוצאים י"ח ג"כ במעות שראוי לקנות בהם צרכי סעודה. וכ"כ מעם לועז אסתר (עמ' רמט סעיף רג) וכ"ד שיו"ר כנה"ג. אולם דעת רוב האחרונים דלא מהני מעות, וכ"ד: חסדי דוד חסאן, שו"ת פתחי שערים, טורי אבן, ערך השלחן, שאלת יעקב, ועוד. וע' בשו"ת יחווה דעת ח"ו (סי' מה). ובחזון עובדיה פורים (עמ' קכא הערה ו'). ובילקו"י מועדים, עמוד שכא]

ח וכן השולח לחבירו קופסת סיגריות או טבק הרחה לא נחשב ל"מנה", לצאת בזה ידי משלוח מנות, אפילו כשיודע שהמקבל מעשן ומריח טבק. [שו"ת תירוש ויצהר (סי' קעא). ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ט (סי' לג/ג). וע"ע בשו"ת דברי ישראל וועלץ (סי' רכג). ובשו"ת רבבות אפרים ח"ג (סי' תעג אות ב).] ולכאורה אף שלפי טעם להראות חיבה שפיר דמי גם בזה, אבל לטעם שיש לשלוח מנות לאין נכון לו להרווחת סעודה לבעלי שמחה, בזה שאין י"ח סעודה לא מהני, ואנן חיישינן לשני הטעמים]. וראה בחזו"ע פורים עמ' קכג, ובילקו"י מועדים, עמוד שכג]

ט וכן השולח לחבירו שהוא תלמיד חכם חידושי תורה ופרפראות לחכמה, או ספרי קודש, ביום פורים, אינו יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות. ואחר שקיים מצות משלוח "מנות" לרעהו כדת, יכול לחזור ולשלוח חידושי תורה לרע אחר. [לאפוקי ממ"ש בירחון המאסף (שנה י"ט כרך א' סי' עו), שיוצאים י"ח משלוח מנות בחי' תורה, דלא מבעיא לטעם חיבה וריעות שאין לך התחברות יותר מתורה, שע"י התורה נעשים אחד. אלא אף לטעם שיהיה לו המשלוח מנות לסעודת פורים, הרי עיקר הסעודה לשמחה, ודברי תורה פקודי ה' ישרים משמחי לב. ע"ש. אולם כל דבריו אינם אלא דרשות, ואינם הלכה. שעכ"פ משלוח "מנות" בעינן וליכא. ובסעודת פורים לא סגי בלא אכילה ממש, ורשב"י שהיה מקיים סעודה שלישית בער"פ שחל בשבת בסודות התורה, (זוהר פר' אמור דף צה.), אין ללמוד ממנו לדידן, וגם אין למדין אפשר משאי אפשר. וראה בחזו"ע פורים (עמ' קכג), ובילקו"י מועדים (עמ' שכג). ומ"ש בספר סנסן ליאיר (עמ' רח) בשם אחד מתלמידיו, דהרב מנות הלוי שלח לארוסתו את ספרו, הנה מאן יימר לן ששלח לה הספר כדי לצאת י"ח המצוה. וגם מה שתלה שם הדבר בטעמי מצות משלוח מנות,

המעייין יראה שאין זה תלוי כלל בטעמים, דבעינן מנות, ותלמיד טועה כתב זאת].

י אשה השולחת לחברתה משלוח מנות בגדי צבעונין וכדומה, אינה יוצאת ידי חובת משלוח מנות, שאף על פי שאמרו בפסחים (קט.) בדין שמחת החג, אנשים בראוי להם, בבשר ויין, ונשים בראוי להם, בבגדי צבעונין, ובבגדי פשתן מגוהצים. מכל מקום לגבי מצות משלוח "מנות", צריכים להיות מנות של אכילה ושתייה, לקיום מצות סעודת פורים, שגם הנשים חייבות בה, שאף הן היו באותו הנס. [כ"כ בשו"ת היכלי שן תליתאי (סי' ח). ולא מבעיא לדעת תרומת הדשן שטעם משלוח מנות הוא להרווחת סעודת פורים, שבודאי שאין האשה יוצאת במשלוח בגדי צבעונים, אלא אפי' להרב מנות הלוי שהטעם הוא להראות חיבה, מ"מ"מנות" בעינן וליכא. וכמ"ש כיו"ב הטורי אבן (אבני שוהם מגילה ז:), שהשולח מעות לחבירו, אינו יוצא י"ח משלוח מנות, דמנות הוי דוקא מידי דמיכל ומשתי, ולא כסף, כמו שכתוב: "ושלחו מנות לאין נכון לו", ואע"פ שבשו"ת בית שערים (חאו"ח סי' שפ), העלה שאשה ששולחת מנות לחברתה, בזה"ז בגדים צבעונים ותכשיטים עדיפי. ע"ש. מ"מ להלכה נראה שאינה יוצאת בזה י"ח משלוח "מנות". וכ"כ בתורה תמימה אסתר ט].

יא השולח לחבירו בשר ובקבוק יין וכיוצא בזה יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות, שגם המשקה נחשב ל"מנה" אחת. [וכמו שאמרו במגילה (ז). ר' יהודה נשיאה שלח ליה לר' אושעיא אטמא דעיגלא תילתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו. והיינו דקמ"ל ששתיה בכלל אכילה. וכן מבואר מדברי הריטב"א, וכ"פ בשו"ת תרומת הדשן (סי' קיא). וכן דעת השל"ה, המג"א, והט"ז, והא"ר, והפר"ח, ובשו"ת יהודה יעלה אסאד, ובשו"ת שבט סופר, ובשו"ת חבלים בנעימים, ובשו"ת ציץ אליעזר, ובחזו"ע פורים עמ' קכד]. ואפילו שלח שני מיני משקים בלבד יוצא ידי חובת משלוח מנות. [כן מבואר בספר צרור החיים לרבינו חיים בן שמואל תלמיד הרשב"א (עמ' קיח), וכ"כ מהר"י נג'אר בשמחת יהודה, ובשו"ת שם משמעון, וכ"פ בערוה"ש, ובמשנ"ב]. וטוב להדר ולשלוח שני מיני "אוכלים". [לפי שכן מוכח מגירסת ר"ח במגילה (ז): דגרס, ר"י נשיאה שלח לר"א ירך של עגל וקנקן של יין, שלח ליה קיימת בנו ומתנות לאביונים, וכתב, כלומר נתינת אביונים נתת לי "מנה אחת" והיא הירך, חזר ושלח לו עגל וג' קנקני יין וכו'. ע"ש. אלמא שאין המשקה בכלל מנות. ונכון לחוש לזה].

יב יש לשלוח המנות של אוכלים שני מינים שונים. אבל במין מאכל אחד, אפילו חילקו בשתי צלחות או קערות, אינו יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות. אבל השולח חתיכות בשר מאיברים שונים אפילו מבהמה אחת, יוצא בהם ידי משלוח מנות, הואיל והם חלוקים בטעמים וטבעם. וכל שכן אם היה בשר חי שאפשר לעשות ממנו כמה מיני תבשילים, או צלי מבושל. [באשל אברהם מבוטשאטש (ס"ס תרצה) כתב שדעתו נוטה שאינו יוצא י"ח במנות שוות. דבעובדות שבדברי חז"ל היו ב' מנות חלוקות. וכ"כ בערוה"ש, שכן מוכח מהרמב"ם שחייב לשלוח ב' מנות בשר או ב' מיני אוכלין או ב' מיני תבשיל. הרי שכתב ב' מינים. ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ט (חאו"ח ס"ס עד). ילקו"י מועדים עמו' שכה. חזו"ע פורים עמ' קכג, ד].

יג כבר פשט המנהג כיום לשלוח מיני מתיקה במשלוח מנות. [שיורי כנסת הגדולה (סי' תרצה הגה"ט אות י). מועד לכל חי (סי' לא אות פב). ע"ש. וע"ע בשו"ת שדה הארץ ח"ג (סי' מד)].

יד השולח לחבירו דג מטוגן עם הביצה שעליו, יוסיף עמו מנה אחרת, שלדעת כמה אחרונים הדג וביצה שעליו נחשבים כמנה אחת לענין זה. [ילקוט יוסף מועדים, עמוד שכו]

טו וכן מי ששולח לחבירו מולייטא [פסטיל] הממולא בשר, או עיסה מטוגנת שממולאת בתוכה בזרעונים וקטניות (סמבוסק), שיש להוסיף עם המנה הזאת מנה נוספת ממין אחר, כדי שיהיו שתי מנות. [הנה בשו"ת מים שאל (סי' יח), הביא מ"ש בפסחים (קיד:)] דמהני דג וביצה שעליו לחשבם ב' תבשילין, ועפ"ז דן שהשולח לחבירו פאסטיל העשוי מעיסה ובשר בתוכה חשיבי שתי מנות, ויוצא בזה י"ח משלוח מנות. וכ"כ בספר מעם לועז. ובספר עדות ביעקב נסתפק בדבר. אולם בשו"ת היכלי שן תליתאה סבר דנחשב כתבשיל אחד. וכ"ד הרב שערי עזרה. וראה בחזון עובדיה על פורים עמוד קכו, ובילקוט יוסף מועדים].

טז השולח פת ותבשיל חשוב כשתי מנות ויוצאים בזה ידי חובת משלוח מנות. [כן מתבאר בכף החיים (סי' תרצה ס"ק מב), שגם פת נחשב למנה. וכ"ה בשו"ת עדות ביעקב. בפרט לפמ"ש בשו"ת תרומת הדשן (סי' קיא) שטעם משלוח מנות כדי שיהיה לחבירו הרווחה לסעודת פורים, וכמ"ש

כיו"ב ושלחו מנות לאין נכון לו, ולדעת כמה פוסקים אין יוצאים י"ח סעודת פורים בלי פת. וזה שלא כמ"ש בשו"ת היכלי שן תליתאה (סי' יג) בפשיטות שאין הלחם נחשב למנה. וראה בילקוט יוסף מועדים, עמוד שכז. ובחזון עובדיה פורים עמוד קכח].

יז ראוי להזהר במצות משלוח מנות, שיהיו המנות יקרות וחשובות, לפי ערך הנותן, כדי להראות חיבה וריעות למקבל. ואם המקבל עשיר ביותר, טוב שיהיו גם לפי ערך המקבל. וטוב שיהיה בהם כדי שיעור סעודה. [כ"כ בשו"ת זרע יעקב, ובערוה"ש (סי' תרצה סט"ו), שאין יוצאים בכזית או ברביעית, אלא בעינן מנה יפה, שזהו לשון מנות, וכענין חתיכה הראויה להתכבד שהוא דבר חשוב. והשולחים חתיכות קטנות לא יצאו י"ח. והגאון מבוטשאטש באשל אברהם (שם) כתב להסתפק בשיעור משלוח מנות אם הוא בכזית או ברביעית, או במה שראוי להתכבד לפני האורחים, או בשוה פרוטה, ונוטה לומר דגבי מתנות לאביונים השיעור בפרוטה. ולגבי משלוח מנות השיעור בראוי להתכבד או בכזית. ע"כ. ובספר מאורי אור (דק"ט.ט.) כתב, דמשלוח מנות די בכזית בכל מנה. [ובדין מתנות לאביונים כתב הריטב"א שמספיק לתת פרוטה אחת לכל אביון]. ואכן ראוי להחמיר במשלוח מנות. (וע' בברכי יוסף (סק"ד) בשם שדה יהושע, שעיקר המצוה שיהיו המנות יקרות הערך ועריבות. ומיהו בלקט יושר (עמוד קנח) כתב, שיוצאים אפילו בתאנה אחת ותמרה אחת אע"פ שאין בשניהם שוה פרוטה וכו'. וע' בילקוט יוסף מועדים, עמוד שכח]

יח לכתחלה טוב לשלוח את שתי המנות בבת אחת, ולא בזה אחר זה כי בזה חשיבותם ניכרת יותר. [הנה מהר"י אלגאזי בקונט' חוג הארץ (סי' טו) נסתפק אם צריך לשלוח המנות בבת אחת, או אפילו בזה אחר זה מהני. ומרן החיד"א בככר לאדן (דכ"א:) כתב שיש לשלוח בבת אחת, מדלא כ' ומשלוח "שתי" מנות איש לרעהו, דהוה משמע אפילו בזה אחר זה. ובספר מועדי ה' (דק"ט.ט.) דחה, שאילו כ' שתי מנות יצטרך שיהיו שוים במראה ובדמים כדתניא בספרי גבי עשה לך "שתי" חצוצרות כסף, שיהיו שוות במראה ובקומה ובנוי. [וכיו"ב ביומא סב:]. א"נ הו"א כמ"ש בספרי שם, מיעוט חצוצרות שנים, יכול אם רצה להוסיף מוסיף ת"ל"שתי" חצוצרות שלא להוסיף עליהם ושלא לגרוע מהם. וה"נ סד"א שלא יוסיף על המנות, קמ"ל שאף שלש בכלל המצוה, שכל המוסיף במשלוח מנות הרי זה משובח. וראה מ"ש בזה בילקו"י מועדים עמוד שכט, ובחזון עובדיה פורים עמוד קלא]. ומכל מקום אם שלח לחבירו מנה אחת, ושוב שלח אליו אחר כך מנה

אחרת, ואפילו אם נתן מנה אחת בבוקר ומנה אחת בערב סמוך לחשכה, יוצא ידי חובה. [ילקו"י וחזון עובדיה שם].

יט מעיקר הדין אין צריך לחלק את שתי המנות שבמשלוח מנות בב' כלים נפרדים, דהיינו שיתן כל מנה בצלחת או קערה נפרדת, אלא רשאי ליתנם בקערה או צלחת אחת. ומכל מקום אם יכול נכון לחלק המנות לתת כל מנה בכלי בפני עצמו. [ילקו"י מועדים, עמוד שכט. חזון עובדיה פורים עמוד קלא].

כ השולח הרבה דברים קטנים בתוך כלי אחד, [כגון שקדים ואגוזים או סוכריות], הכלי מצרפן לחשבן מנה אחת חשובה, דזיל בטר טעמא, שהרי הטעם למצות משלוח מנות, הוא כדי להראות חיבה וריעות, והרי גם בדברים קטנים שנצטרפו בכלי אחד שייך הטעם להראות חיבה לרעהו, והכלי מצרפם לענין זה. ואפילו כמה מינים בכלי אחד חזו לאצטרופי למנה נאה, כיון שביחד יש בהם חשיבות. [כ"כ בשו"ת התעוררות תשובה ח"א (ס"ו קכו), וכהיא דמגילה (ז): ששלח מלא טסקא דזנגבילא ומלא כסא דפלפלא אריכתא. [והיינו זנגביל רטוב. אבל פלפל וזנגביל יבש לא מהני למשלוח מנות. ודלא כשו"ת חבלים בנעימים ח"ד (חאו"ח סי' טז) בד"ה וקשה]. ע"ש. ואע"פ שאין ראה לזה, מדתנן הכלי מצרף כל מה שבתוכו דהתם דוקא לקודש, וכמ"ש התוס' שם ד"ה הכלי, שלא מצינו צירוף לחולין שבכלי אחד. וכן משמע בתוס' חולין (כד:): ד"ה התודה. ע"כ. מ"מ כאן זיל בטר טעמא, דהיינו כדי להראות חיבה לחבירו, והא איכא].

כא כל המרבה לשלוח מנות לריעים הרי זה משובח, שעל ידי זה מרבים חיבה וריעות בין אדם לחבירו. [כ"כ הרמב"ם (פ"ב ממגילה הט"ו). וכ"כ מרן בש"ע (סי' תרצה ס"ד). ואם שלח משלוח מנות במתנה על מנת להחזיר, אינו יוצא ידי חובה. [כ"כ בארחות חיים החדש (סי' תרצה ס"ק יא), בשם הפמ"ג. אלא דהפמ"ג קאי על מתנו לאביונים. אך מסתברא דה"ה משלוח מנות. וכ"כ המהרש"ם בדעת תורה]. ומכל מקום כל ששלח מנות כהלכה לאדם אחד מחבריו, אין צריך להזהר בכל הפרטים הנ"ל כששולח ליתר חבריו, שאין זה אלא להידור מצוה. [הנה בספר תורת אביגדור (סי' תרצה) כתב, שאפי' אם כבר שלח ב' מנות לרעהו, ויצא י"ח, כשרוצה לשלוח עוד מנות לריע אחר, מחוייב לשלוח לו ב' מנות, שאע"פ שקיים המצוה, מ"מ כיון שמצוה לשלוח לעוד ריעים, צריך לשלוח מנות כראוי, ושכן נראה ממ"ש

המאירי (מגילה ז.) וז"ל: מתנות לאביונים, די שיתן מתנה אחת לכל אביון משני האביונים. אבל מנות ששולח לרעהו, צריך שישלח שתיים בכל מקום שיהיה משלח בו, והוא שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו. ע"כ. אלא דלא מסתברא כלל, שכיון שכבר יצא י"ח במה ששלח שתי מנות לאיש אחד, מכאן ולהבא יכול לשלוח כרצונו, אפי' מנה אחת לריע האחר, כפי רצונו. ואע"פ שכל המרבה לשלוח לריעים הרי זה משובח", מ"מ אין הכרח במשלוח שתי מנות. וכוונת המאירי שאפילו אם שלח מנה אחת חשובה ביותר במקום שהוא משלח לשם, אינו יוצא בה, אלא צריך שתי מנות בדוקא. ילקו"י מועדים, עמ' שלא. חזו"ע פורים עמו' קלג]

כב מנהג נכון שלא לעשות סעודת פורים עד לאחר שיקיים מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים. אבל לטעום מעט לפני כן מותר, ואין בכך כלום. [כ"כ בשו"ת מועדים וזמנים ח"ב (סי' נד). דם בארחות חיים החדש (סי' תרצה ס"ק יג) כתב בשם ספר תיקון משה בהל' פורים (דף צב.), שאם הקדים משלוח מנות ומתנות לאביונים קודם מקרא מגילה לא יצא. ע"כ. אולם י"ל דשאני סעודת פורים שגם היא מצוה ממצות פורים. ולכן נאמר: לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואח"כ, ומשלוח מנות וכו'. וגם הרמב"ם בהל' מגילה (פ"ב הט"ו) הסביר תחלה כיצד מצות סעודת פורים, ואח"כ כתב דיני משלוח מנות ומתנות לאביונים. וכן הוא בש"ע (סי' תרצה). ומשמע שאין להקפיד בזה. ושפיר יצא ואין הסדר מעכב כלל בכל זה. ילקוט יוסף מועדים, עמוד שלא. חזון עובדיה פורים עמוד קלה]

כג יוצא אדם ידי חובת משלוח מנות כששולח לרבו, שהוא גם כן בכלל: ומשלוח מנות איש לרעהו". [ויש בזה גם מצות עשה דכבוד תורה לשלוח לרבו]. [כי גם הקב"ה קרא לישראל ריעים, ועיין בחגיגה (ז.) הוקר רגלך מבית רעך. ההוא בחטאות ואשמות. ופרש"י, מבית הקב"ה שקרא לישראל ריעים שנא' למען אחי ורעי. עכ"ל. והעיר המהרש"א, דהתם דוד אמר לישראל למען אחי ורעי, אבל בשיר השירים נאמר זה דודי וזה רעי. ע"כ. ובאמת שאע"פ שפשוטו של מקרא למען אחי ורעי כד' המהרש"א, אבל רז"ל דרשוהו בכ"ד לגבי הקב"ה, וכדאיתא בירושלמי (פ"ט דברכות ה"א), ובשחר טוב (מזמור ד ומזמור קיח), ובתנא דבי אליהו (סדר א"ר ס"פ יח), ובשמות רבה (ר"פ נב), ישראל נקראו ריעים להקב"ה שנא' למען אחי ורעי. וע"ע בשמות רבה (ר"פ כז), הדא הוא דכתיב רעך ורע אביך אל תעזוב, רעך זה הקב"ה שנא' למען אחי ורעי. וכ"ה בזוה"ק בכ"ד. וכן מבואר בלקט יושר (עמוד קנח) וזו לשונו: וצריך לשלוח מנות לחבירו "וכל שכן לרבו". וכ"כ

האחרונים: ברכי יוסף, שו"ת יהודה יעלה אסאד, שו"ת בית שערים, שו"ת שבט סופר, שו"ת לבושי מרדכי, שו"ת אפרקסתא דעניא, ספר יפה ללב, ספר מקראי קודש, ועוד. וראה בילקו"י מועדים עמ', ובחזו"ע פרים עמ' קלה]. ובמקומות רבים נהגו לשלוח מנות בפורים להרב אב"ד שבעיר, ולגדולי הרבנים שבעיר. [כ"כ בספר שבט בנימין פונטרימולי סי' רח, שבעירו שמוה לחוק לשלוח מנות בפורים לאב"ד].

כד גם השולח מנות לעם הארץ יוצא ידי חובת משלוח מנות, דאף שלדעת רש"י עם הארץ אינו בכלל רעהו, מכל מקום בלשון תורה כל ישראל ריעים, כמו לא תחמוד בית רעך. [כ"כ בשו"ת פני מבין (סי' רכח אות ד)].

כה בן ששולח לאביו משלוח מנות, וכן רב ששלח לתלמידו, ואב ששלח לבנו, יצאו ידי חובת משלוח מנות. [בשו"ת לבושי מרדכי תנינא (חאו"ח סי' ט) כתב, שאין להקפיד בזה משום דכתיב ומשלוח מנות איש "לרעהו", ומשוי לאביו כאילו הוא רעהו, שהרי גם השולח לרבו כתבו הפוסקים שיוצא. וכ"כ מהר"י אסאד (סי' רד). וא"כ ה"ה למי ששולח לאביו. וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח (סי' יד). ולאפוקי ממ"ש הרה"ג נסים הכהן בשו"ת מעשה נסים (סי' רכה), שהשולח מנות לאביו לא יצא, שכיון שהטעם של משלוח מנות כדי להרבות אהבה ואחווה בישראל, הרי השולח לאביו בלא"ה יש אהבה ביניהם, כרחם אב על בנים, הילכך לא יצא. ע"ש. וליתא, שגם באביו או ברבו הוא מוסיף אהבה על אהבתו, שאל"כ בא ונאמר שהשולח לרעהו שהוא אוהבו בכל לב לא יצא, וזה בודאי אינו, שכל ששולח לו מנות בפורים מראה לו בעליל חיבתו ואהבתו, ויהיו נקשרים בעבותות אהבה ביתר שאת ויתר עוז. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ט (חאו"ח סי' עב), ובילקוט יוסף מועדים עמוד שלב. חזון עובדיה על פורים עמוד קלה]

כו קהל מוקירי תורה, אשר נועצו לב יחדיו, ונשתתפו ביחד, וקנו בסכום המעות מגדנות ומיני מעדנים, לקיים מצות משלוח מנות לרבים הדגול, יוצאים בזה ידי חובת משלוח מנות. ואפילו אלה שנתנו סכום מעות לא גדול, אשר הוא פחות משיעור שתי מנות, כיון שנצטרפו לחבריהם במצות משלוח מנות, שנתקבלה בכבוד הראוי ובשמחה אצל הרב, קיימו בזה מצות משלוח מנות. ולפי זה יכול האיש לשלוח ב' מנות לרעהו, וישתף גם אשתו במנות הללו שהיא שולחת אותם לרעותה, ושניהם יצאו בהן ידי חובת משלוח מנות. ואין צריך לדקדק שיהיה שיעור ב' מנות לכל אחד מהשולחים. [הנה אם כל

אחד מהקהל נותן סכום מעות בשיעור הגון שיש בו כדי שתי "מנות", (לפמ"ש הריטב"א במגילה ז. שהמשלוח מנות צריך להיות תשורה יקרה), אין ספק שכולם יוצאים י"ח משלוח מנות, וגם היכא שאין שיעור ב' מנות לכל אחד בפני עצמו, במעות שנותן, ורק בצירוף נתינת כל השותפים במצוה זו יש שיעור הגון ומכובד למקבל המנות, גם בזה יוצאים ידי חובה, שהעיקר במשלוח מנות שיהיה למקבל שמחה, והא איכא, וכ"כ מהר"י נג'אר בספר אהלי יהודה. וראה באורך בחזון עובדיה פורים עמ' קלז].

כז דיין שקיבל משלוח מנות בפורים מאנשים רבים, ובתוכם היה אחד שבא אחר כך להתדיין לפניו עם חברו, יש אומרים שנפסל בכך לדונו, ויש אומרים שכל שלא הזכיר בעת משלוח המנות שיש לו דין להתדיין לפניו, כשר לדונו. ויש אומרים שזה מן הדברים המסורים ללב, ולמראית העין, שאם היה המנהג באותה העיר כמנהג רוב ערי ישראל שכל אחד מרבה במשלוח דורונות בפורים למכיריו ולבעלי תורה. ונראית כוונתו לשמים, לשם מצות פורים, ואינו ניכר כלל מתוך מעשיו שכוונתו לתכלית אחרת, אין בזה איסור כלל.

ואם באמת יש אומדנא שהמשלוח מנות כוונתו לתכלית אחרת, הדיין הירא את ה' יחוש בקבלתו לפסול עצמו מלדונו. ולמעשה, אם רואה הדיין דמוכחא מילתא שמשלוח המנות שנשלח לו בפורים מאת האיש שבא לדון לפניו, היה למטרת קירוב לבבו בהתדיינו אצלו, ולא לשם המצוה בלבד, יש לו לסלק עצמו מלדונו.

כח השולח מנות לרעהו בעילום שם, שאין המקבל יודע מי שלח אליו המנות, יש אומרים שלא יצא ידי חובת משלוח מנות, ולכן יחזור וישלח מנות לצאת ידי חובה. ולכן מי ששלח מנות לרעהו, והלה לא היה בביתו, ורק בני ביתו היו שם, וקבלו המנות מיד השליח, אם חזר המקבל לביתו ביום פורים וידע מזה יצא, אבל אם לא שב לביתו באותו היום לא יצא,

ואע"פ שאשתו ובני ביתו קיבלו בעדו, מ"מ הרי נאמר ומשלוח מנות איש לרעהו, הילכך בעינן שיבא ליד רעהו, ועל כל פנים שידע מזה. [ילקו"י מועדים עמ' שלג. והיינו לטעמו של הרב מנות הלוי, דמשלוח מנות מראות חיבה וריעות, וכיון שאינו יודע מי שלח לו, אין כאן חיבה, הילכך לא יצא.

כט מי ששלח מנות ומצאו השליח שיכור שהגיע לשכרותו של לוט, אם פג שכרותו בפורים, וידע מהמשלוח מנות, חברו יצא ידי חובת המצוה, ואם חושש שלא ידע עד שיפוג יינו, ויהיה זה במוצאי יום הפורים, ישלח מנות

לאחר כדי לצאת ידי חובת משלוח לכולי עלמא. [בשו"ת משנה הלכות ח"ד (סי' צ), כתב, שאם פג שכרותו בפורים, אפילו הוא עדיין ישן זכין לאדם שלא בפניו. ע"ש. אך יש להשיב על דבריו. וראה בחזון עובדיה פורים עמוד קנב].

ל אשה חייבת במשלוח מנות, ותשלח לרעותה. [כ"כ הרמ"א בהגה (ס"ו תרצה). וכתב ע"ז המג"א, לא ראיתי נזהרים בזה. ואפשר דדוקא אלמנה, אבל אשה שיש לה בעל, בעלה שולח בשבילה לכמה בני אדם. וכתב בספר מעיני ישועה (דף כח) דמשמע מהמג"א שאינה נפטרת מהמצוה במשלוח מנות של הבעל, אלא עד שישלח בשבילה

. וגם אשה נשואה אינה יוצאת במשלוח מנות של בעלה בלבד. וטוב שלא ישלחו איש לאשה, ואשה לאיש. פן יבואו לידי ספק קדושין, אלא ישלחו איש לאיש ואשה לאשה.

לא הבנים הסמוכים על שלחן אביהם, מבן י"ג שנים ומעלה, והבנות מגיל י"ב שנה ומעלה, חייבים במשלוח מנות לחבריהם. [בספר לקט יושר (עמוד קנח) כתב, שמהרא"י היה מחנך בניו למשלוח מנות, וכמדומה שהיו לכל היותר בני ט"ו שנה. והנשים שלחו מנות לרבנית, והרבנית ג"כ שלחה להן. ע"כ. ובמאורי אור (דקכ"ט). כתב, שמחסרון ידיעה אין מקיימים משלוח מנות אלא הנשואים, אך באמת שכל אדם מבן י"ג ומעלה חייב, ודברי קבלה כד"ת, ודי להם עכ"פ ב' מנות לאיש אחד. ומצו להחליף במנות שונות כסנין ולחמניות וכיו"ב, והו"ל מצוה שאין בה חסרון כיס, ובשמים מדקדקים ע"ז יותר. ע"כ.

לב השולח מנות לגוי לא יצא, שאינו בכלל רעהו,

לג השולח מנות לאדם שאינו שומר תורה ומצות ומחלל שבת בפרהסיא, אם הוא בגדר יודע את רבונו ומורד בו, לא יצא, מאחר שדינו כגוי. אך אם אינו אלא כתינוק שנשבה בדיעבד יצא. ועל כל פנים לכתחלה יש לשלוח לעמיתו ירא שמים השומר תורה ומצות. [שו"ת שבט הקהתי ח"ב סי' רמג. חזון עובדיה פורים שם].

לד עני המתפרנס מן הצדקה גם כן חייב במשלוח מנות. [ב"ח (סי' תרצד). פר"ח (סי' תרצה). מעשה רוקח ח"ב]. ואם הוא עני ואין לו לסעודת פורים

אלא מנות אלו, יחליפם עם חבירו העני, שהוא ישלח אליו סעודתו וחבירו ישלח אליו הסעודה שלו. ובזה יקיימו ומשלוח מנות איש לרעהו

לה הלוקח מנותיו בעצמו ומביאם לחבירו, יוצא ידי חובת משלוח מנות, ואין צריך לשלחם על ידי שליח דוקא. [וכך נהג הגאון החזון איש לשלוח מנות בעצמו ולא על ידי שליח]. וכן השולח מנות על ידי קטן שלא הגיע למצות, או אפילו על ידי גוי, שאין מועיל בהם דין שליחות, אף על פי כן יצא ידי חובת משלוח מנות.

לו מי שניגש לחנות ומזמין מנות לשולחם לחבירו, יוצא ידי חובתו, לא מבעיא אם שילם תמורתם לבעל החנות, אלא אפילו בהקפה יוצא ידי חובה. ודלא כמי שרצה להחמיר בזה. [ע' בתשובות והנהגות ח"א סי' תו].

לז השולח מנות לקטן לא יצא וצריך לחזור ולשלוח מנות לגדול

לח השולח מנות בפורים על ידי שליח, אינו צריך לברר אם הגיעו המנות למי שנשלחו אליו, שחזקה שהשליח עושה שליחותו. אבל אם שלח המנות על ידי קטן שלא הגיע למצות, צריך לברר אם הגיעו המנות לתעודתן. (שו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סי' עא).

לט השולח מנות לאדם "חשוב", אין אותו המקבל יוצא ידי חובת משלוח מנות בקבלתו, מפני הנאתו של השולח מנות אליו, שעל כל פנים אין כאן אלא הנאה בלי אכילה.

מ השולח מנות לרעהו וסירב הלה לקבלם כגון שמחל לו עליהם, או שהחזירם לו מחמת שנאה, שאינו אוהבו, או מחמת שבור שהמנות אין לפי כבודו, בכל אלה דעת הרמ"א שיצא ידי חובה. יש חלקים בדבר, לכן יחזור השולח ויקיים מצות משלוח מנות לאדם אחרמא צריך ליזהר ביותר שישלח מנות כשרות לאכילה בלי שום חשש איסור כלל. והשולח בשר לחבירו ספרדי, ישלח בשר חלק לפי דעת הבית יוסף, ואם שלח לו בשר כשר לא יצא ידי חובה, כיון שאנו נוהגים כדברי מרן לאסור מן הדין שלא לאוכלו. שקבלנו עלינו הוראות מרן. ומיהו אם שולח לרעהו אשכנזי אפשר שיוצא י"ח, ואפילו אם הוא מחמיר על עצמו כדעת מרן, יכול לתת לבניו הקטנים שלא הגיעו למצות. [ילקו"י מועדים. חזו"ע פורים עמוד קנב. וע' בשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' ז). ול"ד למ"ש המחנה חיים ח"ג מאו"ח (ס"ס נג) להסתפק

בשולח פת פלטר לנזהר ממנו, אי אזלין בתר נותן או בתר מקבל, דהכא גרע טפי שע"פ קבלתינו דעת מרן הו"ל כאילו חתיכה דאיסורא, ואין כאן לא הרווחה לסעודה, ולא חיבה].

מב מי שאינו נזהר מפת עכו"ם וחמאת עכו"ם, ושלח אותם למנה למי שנזהר, יש אומרים שלא יצא ידי חובה. ולא מילתא פסיקתא היא, ולכן לכתחלה ישלח לחבירו דבר הראוי לו לאכילה, שאינו מחמיר בו. [בארחות חיים כתב שלא יצא י"ח. ונסתפק בו בעל מחנה חיים ח"ג (סי' נג), ולא מילתא פסיקתא היא]. וצ"ע. ובשו"ת רבבות אפרים (סי' תנט אות ג) כתב בשם הגר"מ שטרן, לאסור לשלוח מנות לחבירו דברים שחבירו מחמיר בהם. [כמו שוקולד עם אבקת חלב נכרי, בהכשר הרבנות]. וראה בחזון עובדיה פורים עמוד קנג].

מג מי ששלח איסור דרבנן לחבירו ואכלו, צריך לחזור ולשלוח מנות אחרות כשרות, שלא יצא ידי חובה. [לכאורה דמי למ"ש בחו"מ (סי' רלד) ויו"ד (סי' קיט), שכיון שנהנה אינו מחזיר לו הדמים, והסביר הנתיבות בחו"מ (סי' רלד) שאע"פ שהאוכל איסור תורה בשוגג צריך תשובה וכפרה להגן מן היסורים, מ"מ באיסור דרבנן בשוגג א"צ כפרה, וכאילו אכל כשר. ע"ש. וכיו"ב כתב הפרי תאר (סי' קיט ס"ק יז). ע"ש. אולם האור שמח (פ"א מהל' גירושין הי"ז) כתב, שדברי הנתיבות הנ"ל תמוהים וכו'. ע"ש. וכן משמע ממ"ש בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' כב), שאם אכל איסור דרבנן בשוגג לא יברך ברכה אחרונה, שאין זה מברך אלא מנאץ. וכ"כ בשו"ת עולת שמואל (סי' ג). אלמא דלא חשיב כאילו היתר. וע' בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' יד עמוד רט) בשם כמה פוסקים שחולקים על הנתיבות בזה].

מד השולח מנות לחבירו מיני מתיקה, אף על פי שחבירו אינו יכול לאוכלם מטעמי בריאות (חולי סכרת), אף על פי כן יוצא ידי חובת משלוח מנות, משום שעל כל פנים ראויים הם לבני ביתו. [שו"ת יביע אומר ח"ט במילואים לסי' עד. וע' בספר מקראי קדש (פורים עמ' קנ), שצידד בזה, שאפשר שאפי' למ"ד דמהני בשר חי למשלוח מנות, שאני התם שראוי לאכילה למקבל ע"י בישול, משא"כ עוגה שיש בה סוכר, שאינה ראויה למקבל. ע"ש. ועוד, דכיון שעיקר התקנה לשמחת מריעים, וכאן אין לו שמחה, אינו יוצא י"ח. אך בספר נשמת אברהם (עמ' שנד) הביא בשם הגרש"ז איערבאך שיוצא י"ח, דאטו מי ששלח לחבירו משלוח מנות מאכלי חלב אחר חצות

היום, והמקבל אכל בשר, שאינו יכול ליהנות מהמנות בפורים, וכי לא יצא י"ח? ע"ש. אולם החילוק מבואר ששם יש לו שמחה שאחר ו' שעות מאכילת הבשר יוכל ליהנות ממאכלי החלב, אבל כאן שעליו להשמר תמיד ממאכלי סוכר המתוקים, שמא אינו יוצא י"ח משלוח מנות. [ואף ששלח לו המנות בסוף יום פורים שאין שהות לאכול מאכלי חלב, יתכן דיוצא י"ח אחר שיש לו במה להחליף מנתו עם אחרים]. ומ"מ עדיין י"ל שמכיון שבמשלוח המנות של מיני מתיקה יש כאן מחווה של חיבה ואהבה, וגם ראויים הם לבני ביתו גדולים וקטנים, ומאחר שפשט המנהג ברוב העולם לשלוח מנות לרעים ממיני מתיקה, לכן גם בנ"ד שפיר י"ל שיוצא י"ח במשלוח מיני מתיקה לרעהו אף שהוא חולה סכרת].

מה השולח מנות לרעהו, ויצא ידי חובתו, ורוצה לשלוח לרעהו אחר מפירות שביעית, רשאי, ובלבד שיודיע לו שהם מפירות שביעית, כיון שאין זה חוב עליו. וכן מי ששלחו לו מנות, ורוצה לחזור ולשלוח מנות מפירות שביעית למשלח, אם יצא כבר ידי חובת משלוח מנות לאחר, רשאי לחזור ולשלוח מפירות שביעית למשלח, שאינו אלא כגומל חסד לחבירו, ואין זה כפורע חובו. ובלבד שיודיע לו שאלו פירות שביעית, כדי שישמור בהם קדושת שביעית. [ילקוט יוסף השביעית והלכותיה עמוד תכג. שוב יצא לאור חזון עובדיה על פורים, ושם עמוד קנד כתב כדברינו, והביא מ"ש הרמב"ם (פ"ו מהל' שמיטה ה"י), דמי שביעית אין פורעים מהם את החוב, ואין עושים בהם שושבינות, ואין משלמים בהם תגמולים וכו'. והוא מהתוספתא (שביעית פ"ז). הכא נמי שיש עליו חובת המצוה לשלוח מנות לרעהו, לא יהיה רשאי לשלוח מנות מפירות שביעית, דהוי כמו פריעת חוב. אך אם כבר קיים המצוה של משלוח מנות לרעהו, ורוצה להוסיף לשלוח לרעהו אחר מפירות שביעית, נראה דשפיר דמי. כיון שיצא כבר ידי חובת משלוח מנות].

מו מי שקיבל מחבירו משלוח מנות, אין המקבל רשאי להשיב לו בחזרה מפירות שביעית או מדמיהן, שמכיון שהוא חייב להשיב לו כפי המנהג והנימוס המקובל, הרי זה תשלום תגמולין שאסור בפירות שביעית, שנראה כאילו פורע חובו. [ילקו"י השביעית והלכותיה עמ' תכג].

מז השולח מנות לרעהו בפורים, והמנות הם מפירות של ערלה או של כלאי הכרם שאסורים בהנאה, וחבירו הוא חולה שיש בו סכנה, שהמנות מותרות לו לאכילה, אפילו הכי אינו יוצא ידי חובת משלוח מנות. [הנה הריטב"א

בסוכה (לא.) הביא פי' הראב"ד שכתב, שלולב של אשרה כיון דהוי איסור הנאה לא קרינא ביה "לכם", וכתב ע"ז, ולי נראה שכל שהוא ברשותו של אדם, ואין לאחרים בו שום רשות, ושום זכות, אע"פ שהוא מאיסורי הנאה, לכם קרינן ביה. ע"כ. אך בשו"ת הרשב"א ח"ד (סי' רב) כתב כדברי הראב"ד שאיסורי הנאה לא מקרי לכם. ולדבריו השולח פירות של איסורי הנאה למשלוח מנות, לא יצא, משום דלא יהיב ליה מידי, דהו"ל כהפקר. אבל להריטב"א דשפיר מקרי לכם, אפשר שיוצא י"ח משלוח מנות, כיון שהמקבל מותרים לו. וע' פמ"ג (סי' תמח מש"ז סק"ג). ועונג יום טוב (חאו"ח סי' לב). ומל"מ (פ"ה מהל' אישות ה"א). אך י"ל שכל ששולח דבר שלא נקרא שלו לא מהני. לא מבעיא להראב"ד ולהרשב"א, אלא גם להריטב"א י"ל כן. שאל"כ, נמצא נהנה מאיסורי הנאה. והגר"ש קלוגר בחכמת שלמה (סי' תרצה) כתב לדייק מהפסוק ומשלוח מנות איש לרעהו, דלכאורה די היה לומר ומשלוח מנות לרעהו, אלא שיהיו מנות איש הראויות לו, זה ישלח לרעהו, אבל מה שאינו ראוי לו לא מהני. וע' בחזו"ע פורים עמ' קלח].

מח השולח מנות פירות ספק ערלה שגדלו בחוץ לארץ, והמקבל אינו יודע שהם ערלה, לא יצא, שכיון שאסור למשלח ליהנות בהם וצריך לשלוח לו בעילום שם, ובכהאי גוונא אין חיבה על ידי המשלוח מנות משום הכי לא יצא. [חזון עובדיה פורים עמוד קנה].

מט השולח עוף שחוט לחבירו מכלל המנות, ויצא טרף, צריך לחזור ולשלוח מנה אחרת תחתיו, ואז יקיים משלוח מנות. [ביד אהרן (סי' תרצה) נסתפק בזה. והכסא אליהו (סק"ד) פשיטא ליה שיצא, שהרי מן הדין א"צ לבדוק אחר י"ח טרפות, והעוף היה בחזקת כשר, הילכך השולח יצא י"ח. וכ"כ החתם סופר (סי' תרכד), שמכיון שכל רובא שרי רחמנא, מי שאכל בשר ושוב נמצא אח"כ שהיה טריפה, לא עביד שום איסורא, כי כך הדין מעיקרא שיאכל בשר מדין הרוב. וראה בזה בילקו"י מועדים, וחזון עובדיה פורים עמוד קנ].

נ השולח מנות לחבירו ונגנבו או נאבדו צריך לשלוח מנות אחרות תחתיהם. [הנה בספר בני חיי (סי' תרצד סק"ג) כתב, דכיון שעיקר התקנה למשלוח מנות הוא משום שמחה, כיון שנגנבו ליכא שמחה וכו'. וכ"ה בשו"ת משאת משה ח"ב (סימן ד), ובשו"ת אהל יוסף מולכו (חאו"ח סי' טו), ועוד. ואמנם

בשו"ת בית שערים (חאו"ח סי' שפ), כתב לצדד שאפשר שקיום המצוה היא בשילוח, כלשון הפסוק "ומשלוח מנות", אע"פ שלא הגיעו ליד המקבל וכו'. מ"מ נראה עיקר שהכל תלוי בשמחת המקבל, וכיון שלא קיבל אותן לא יצא המשלח. וראה בילקוט יוסף מועדים, עמ' שלז]

נא השולח מנות לרעהו, שהוא אביון, יוצא ידי חובת שתי המצות: "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים", לאחר שיתן עוד מתנה לאביון אחר. ויש מחמירים בזה שאין לעשות כן, וטוב לחוש לדבריהם, ולכן יתן עוד שתי מתנות לאביונים אחרים. [הנה הטורי אבן (מגילה ז.) צידד מתחלה בפירוש הגמ', קיימת בנו רבינו משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, שיוצא י"ח שתי המצות בבת אחת, ושוב כתב שבמשלוח ב' מנות לאביון אחד אינו עולה לשתייהן. ופירוש הגמ' קיימת בנו רבינו משלוח מנות איש לרעהו, או מתנות לאביונים, שקיים מצוה אחת מהם, ואות ו' לחלק. ע"ש. ובשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' קלט) דן בזה משום אין עושים מצות חבילות חבילות, וכתב, ומיהו י"ל דבדיעבד אם התכוין לצאת י"ח שניהם בבת אחת יצא, אלא דלכתחלה לא נכון לעשות כן. ע"ש. אולם במעשה אחד שעושה לקיים ב' מצות בבת אחת לא שייך הדין שאין עושים מצות חבילות חבילות, שהרי שנינו בפסחים (לה.) שהכהנים יוצאים י"ח מצה בחלה ובתרומה, אף שיש מצוה באכילת תרומה בפני עצמה, ומברכים עליה לאכול תרומה, (רמב"ם תרומות פט"ו הכ"ב), ואעפ"כ יוצאים בה י"ח מצה לכתחלה, ולא אמרי' דהוי מצוות חבילות חבילות. ומוכח שכיון שהוא מעשה אחד של אכילה יוצא י"ח לכתחלה. ועיין בחזון עובדיה פורים].

נב תושב עיר פרזות שקוראים המגילה בי"ד, ששלח מנות לרעהו אשר בירושלים ביום י"ד, שקוראים המגילה בט"ו, (וכגון השולח משכונת רמות שקוראים בי"ד, לרעהו אשר בירושלים שקוראים בט"ו), ויודע שמקבל המתנות יאכלם בט"ו, יצא ידי חובתו. וכן היושב בחו"ל במדינת הים, ושלח לרעהו שבארץ ישראל, שתי מנות, קודם פורים, או מי ששלח מתנות לאביונים קודם פורים, ויודע בבירור שהגיעו המנות או המתנות לתעודתם ביום הפורים, יצא י"ח, מפני שבפורים שהוא שעת החיוב הגיעו לתעודתם, כיון שהגיעו לידם בשעת החיוב של השמחה ושמחו בהן. [בספר יד אהרן (סי' תרצד הגב"י) כתב, במי שיושב בחו"ל במדינת הים, ושלח לרעהו שבארץ ישראל, שתי מנות, קודם פורים, או מי ששלח מתנות לאביונים קודם פורים, ויודע בבירור שהגיעו המנות או המתנות לתעודתם ביום

הפורים, יצא י"ח, מפני שבפורים שהוא שעת החיוב הגיעו לתעודתם, אף שבשעה ששלחן לא היה עדיין חייב בהן.

וכן משמע מדברי בעל המאור (ריש מגילה) שכתב, שלא יתן המתנות לאביונים קודם פורים דילמא אכלי להו קודם פורים, משמע שאם ידענו בודאי שאוכלים אותם בפורים יוצא י"ח, אע"פ שבשעה שנתן לא היה עדיין חייב במצוה זו. והטעם ששמחה ביומה בעינן, וה"ה בנ"ד, כיון שהגיעו לידם בשעת החיוב של השמחה ושמחו בהן בודאי שיוצא י"ח. ע"כ. וכ"פ בשו"ת אהלי יצחק הכהן (חאו"ח סי' כא), ובבאר היטב (סי' תרצה סק"ז). וע' בחזון עובדיה פורים עמוד קסב]

נג תושב ירושלים ששלח מנות ביום י"ד לשאר ערי הארץ שקוראים המגילה בי"ד, יצא ידי חובתו. אבל אם שלח מנות להם ביום ט"ו, לא יצא, שאצלם אינו יום שמחת פורים, עבר יומו בטלה שמחתו. שכל שהמנות מגיעים אחר פורים לא יצא, והמשלוח שיצא מידו בפורים אינו אלא הכנה למצוה, [כמ"ש בשו"ת יהודה יעלה אסאד חאו"ח ס"ס רד], וגמר המצוה הוא בהגיע המשלוח ליד המקבל, וכיון שלא קיבלו עד אחר הפורים, לא יצא. שהכל תלוי במקבל המנות.

נד בן עיר היוצא לדרך מראש חודש אדר ואילך, שחלה עליו מצות פורים, ושולח מנות או מתנות לאביונים לאחד מבני עירו, יכול לתת אותן בעצמו אפילו בסתם, לשם מצות פורים, ואין העני זוכה בהן אלא עד פורים. אך יותר טוב להתנות עמו בפירוש שלא יזכה בהם ולא יאכלם עד יום פורים.

סימן תרצו - דיני הספד ותענית

א מי שהוא אבל בתוך שבעה ימי אבלות, אינו נוהג אבלות בפורים בדברים שבפרהסיא, אבל דברים שבצינעא נוהג, וכדין אבלות בשבת. ולכן לא יעלה לספר תורה בפורים, ואם קראו לו בשמו יעלה. ויש להתיר לאבל לפתוח החנות בפורים, משום דהוי דבר שבפרהסיא. [ילקו"י על הלכות אבלות.

חזו"ע פורים עמוד קפז. וכ"ד מרן בשלחן ערוך יו"ד (סי' תא ס"ז) "שאינן אבלות נוהגות בפורים, לא בי"ד ולא בט"ו, אלא דברים שבצינעא נוהג". ובזה חזר בו מרן ממה שכתב באו"ח (סי' תרצו ס"ד) שכל דברי אבלות נוהגים בחנוכה ופורים. [וזוהי שיטת הרמב"ם (פרק יא מהל' אבל הי"ג), שאף שאין מספידים את המת בחנוכה ובפורים, "אבל נוהגים בהם כל דיני אבלות". וכ"כ המרדכי]

ב האבל חייב בהנחת תפלין ביום פורים אפילו הוא יום ראשון של האבלות, שהוא יום קבורה, ומיהו אם הוא גם יום המיתה לא יניח תפלין אפילו לאחר קבורה. [הנה לענין הנחת תפלין בפורים ביום קבורה שאינו יום המיתה, מסתברא ודאי שאפילו החולקים על המהריט"ץ, וס"ל שאין להניח תפלין ביום קבורה, אף הם יודו בפורים למהריט"ץ שהאבל מניח תפלין בברכה, שמכיון שאין אבלות נוהגות בפורים, לא שייך הטעם שכתב רש"י (ברכות יא.)], שהאבל אינו מניח תפלין ביום ראשון, מפני שצער גדול ומעולל בעפר קרנו, והתפלין נקראים פאר.

וכמ"ש כיו"ב המג"א (סי' תקמח סק"ה) דלדידהו שמניחים תפלין בחוה"מ, האבל אפי' ביום ראשון מניח תפלין בחוה"מ, שהרי הרא"ש כתב שהטעם שהאבל אסור בתפלין משום שהוא יום מר וצער גדול והוא מעולל בעפר קרנו, וזה לא שייך בחוה"מ, שהרי אין נוהג בו אבלות דפרהסיא. ע"כ. ומינה ליום פורים למאי דנקטינן שאין אבלות נוהגות בו, בודאי שהאבל מניח בו תפלין אפי' ביום ראשון שהוא יום קבורה. ומ"ש המג"א (סי' ק טז) שאף לאחר קבורה לא יניח תפלין, כבר חלק עליו הא"ר (סי' תרצו ס"ק יא), והעלה שהאבל יניח תפלין אחר קבורה. וכ"כ הפמ"ג שם, שכיון שפורים הוא יום משתה ושמחה, אין זה מעולל בעפר קרנו. וצ"ע. ע"כ. ומיהו אם הוא יום המיתה, לא יניח תפלין, אפי' אחר הקבורה. כי בודאי מר לו מר, כמ"ש ואחריתה כיום מר. וכדברי המג"א. וכ"פ בסידור דרך החיים. וע' ילקו"י אבלות. חזו"ע פורים עמ' קצא].

ג אף על פי שהאבל אינו יוצא מפתח ביתו, מכל מקום בפורים אחר חצות יקום מעל גבי קרקע, ויעשה סעודת פורים על השלחן. [והגם דבעלמא לא נהגו לקום כי אם במנחה קטנה, מ"מ ביום פורים שיש מצות שמחה וסעודה יש להקל לקום מע"ג קרקע במנחה גדולה, ואז יעשה סעודת פורים]. ואין לבכות כלל בפורים, שזה בסתירה למצות שמחת הפורים. [שו"ת בית יהודה עייאש ח"א (חאו"ח סי' כד). ע"ש].

ד מה שאין אבלות נוהגת בפרהסיא בפורים, הוא גם בליל פורים, אף שאין מצות סעודת פורים בלילה, מכל מקום שמחה יש. ובודאי שאסור להספיד גם בליל פורים, שבכל התורה כולה היום הולך אחר הלילה שלפניו, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. [שו"ת חתם סופר (סימן קצה), בשם הטורי אבן. ולשון הריטב"א (מגילה ה:), הא דאמרינן שמחה מלמד שאסורים בהספד, נראה שה"ה שאין אבלות נוהג בהן, דאתי שמחה דרבים ודחי אבלות דיחיד. ונראה מדבריו דהא תליא בהא. א"כ גם אבלות אינה נוהגת בלילה. וראה בחזון עובדיה פורים עמוד קצב].

ה בירושלים נוהגים שלא להברות בחול המועד, זולת על אב ואם, והוא הדין שלא להברות בפורים זולת על אב ואם, ובשאר מקומות עושים הבראה בפורים. אך טוב להברות רק בעוגות וקפה, ולא בביצים ועדשים. (יביע אומר ח"ד חיו"ד סי' כו, וח"ט חאו"ח ס"ס ק.).

ו האבל, אפילו בתוך שבעה, חייב במשלוח מנות ובמתנות לאביונים, שהרי האבל חייב בכל מצות התורה (סוכה כה:). [ש"ע (סי' תרצו ס"ו)]. וכ"ה בהרא"ש (פ"ג דמ"ק סי' פה) בשם רבינו מאיר. ומהר"ם מרוטנבורג בתשו' מיימוני (סדר שופטים ס"ס טו). ובמרדכי מגילה (ס"ס תשפה). ובספר הפרנס (סי' רסט). וזה שלא כדברי ריא"ז (מ"ק פ"ג ה"ו אות ב) שכתב, שהאבל פטור משלוח מנות וחייב רק במתנות לאביונים. ואף שבשו"ת גדולת מרדכי ח"ב (חיו"ד סי' כא) כתב שמנהג גירבא (תוניס) שהאבל אינו שולח מנות, ורק שולחים לו מנות. ע"ש. אנו אין לנו אלא דברי מרן שהאבל חייב לשלוח מנות, שהאבל חייב בכל המצות].

ז טוב שהאבל לא ירבה במשלוח מנות. [פמ"ג בשו"ת מגידות ס"ס נח]. ונכון שישלח מנות של בשר ודגים פירות וירקות וכיוצא בהם, ולא תפנוקי מעדנים ומיני מתיקה מיוחדים. [מטה משה סי' תתריז]. ואחינו האשכנזים נוהגים שלא לשלוח מנות לאבל כל י"ב חודש על אביו ואמו, וכל שלושים יום על שאר קרובים, [הרמ"א בהגה ביו"ד סי' שפה. וכתב הגר"א (ס"ק יד), שהוא מדין שאין שואלים בשלום האבל עד תום י"ב חודש. ומשלוח מנות הוא כשאלת שלום. והט"ז (סי' תרצו סק"ג) כתב, שמכיון שהרמ"א ביו"ד כתב שמנהגינו להקל בשאלת שלום, מותר ג"כ לשלוח לו מנות, ויש לסמוך ע"ז כשהאבל עני. והמג"א (ס"ק יב) כתב, שכוונת הרמ"א להורות שכל זה

לדעת האומרים שכל דיני אבלות נוהגים בפורים, אבל במקום שאין נוהגים אבלות בפורים, דין פורים כדין שבת, ובמקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת, מותר לשלוח אליו מנות]. אבל הספרדים נוהגים לשלוח מנות אליו כרגיל. [ילקו"י מועדים עמ' שמא, ילקו"י תפלה כרך א' מהדורת תשס"ד עמ' צ'. ואף שמרן אמו"ר שליט"א כתב בירחון קול סיני, הלכות פורים, שאין לשלוח מנות לאבל, מ"מ הדר הוא לכל חסידיו, וכיום הוא מורה ובא כפי המבואר, שהעיקר כמו שפסק מרן ביו"ד (סי' תא ס"ז) שאין אבלות בפורים לא ביו"ד ולא בט"ו. וכ"כ בברכ"י, ושכן הורה למעשה. וכן כתבו אחרונים רבים, לפ"ז יש להורות שיכולים לשלוח מנות לאבל לשמחת פורים. ולפי מה שמבואר ג"כ בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ו), שבכל ארץ יהודה היו נוהגים לשאול בשלום אבלים בשבת, וכן המנהג כיום באר"י, לפ"ז מותר לשלוח מנות לאבל שהוא בתוך י"ב חודש לאביו ולאמו, או בתוך שלשים לשאר קרובים]. וכן אם רב העיר הוא אבל, או שהוא רבו שלימדו תורה, מצוה לשלוח לו מנות דרך כבוד, שאין זה אלא כתשלום חוב. [כמבואר בשו"ת דברי מלכאל ח"ה סי' רלז].

ח אפילו למי שמחמיר שלא לשלוח מנות לאבל, אם האשה אבלה בודאי שמותר לשלוח מנות לבעלה, כיון שהוא אינו אבל. [ואע"פ שפסק מרן ביו"ד (סי' שעד ס"ו), שכל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו, חוץ מאשתו, שאע"פ שהוא מתאבל עליה, אינו מתאבל עמה אלא על אביה ואמה. מ"מ הרמ"א שם כתב, דהאידינא נוהגים להקל באבלות זו של מתאבלים עמו, שאין זה אלא משום כבוד האבלים, ועכשיו נהגו למחול. וכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין. ע"ש. ועכשיו פשט המנהג כדעת הרמ"א, ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ח (חאו"ח סי' כ אות מג) הוסיף, שבמשלוח מנות בפורים, שיש עגמת נפש למי ששולח ואין האבל רוצה לקבל, נראה שאין לו רשות להחמיר על עצמו. ועכ"פ אפי' למרן, מה שאחרים עושים לו, לית לן בה. וראה בחזון עובדיה פורים שם].

ט לכל הדעות מותר לשלוח מתנות לאביונים לאבל עני, דהוי צדקה. ואפילו בתוך שבעת ימי אבלות, ואין להחמיר בזה כלל. [כ"כ המג"א וא"ר. ילקוט יוסף מועדים, עמוד שמא]

י אבל שהוא מומחה לנגינה, והוא אומן בכלי שיר, והוא בתוך י"ב חודש לאב ואם, מותר לו לנגן לכבוד פורים ולכבוד סעודת מצוה, כיון שאין כוונתו לשם

שמחה. [שו"ת זקן אהרן (סי' ריג). וע' בשו"ת זרע אמת ח"ב (סי' קנז).
ובשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' שסח). ובספר עקרי הד"ט (סי' לו אות כב).
ובשו"ת פני מבין (חיו"ד סי' רנו). ובשו"ת ברכת חיים (סי' קג). ילקוט יוסף
מועדים עמ' שמא. חזון עובדיה פורים עמו' קצד]

יא מי שמתה אמו, ולא נודע לו עליה, אין להודיע לו בפורים, כדי שיאמר
עליה קדיש, שהרי מצד עיקר הדין אסור להודיע לקרובי המת אפילו באביו
ואמו, משום "מוציא דבה הוא כסיל", אלא שנהגו להודיע לבנים בשביל
הקדיש, והרי בפורים לא יצא הדבר מידי מחלוקת אם נוהגים בו אבלות, ולכן
לכתחלה אין להודיעו לגרום לו אבלות, ומוטב לסתור המנהג ולעשות על פי
הדין, ושב ואל תעשה עדיף. [פנים מאירות ח"ב סי' ק].

יב מותר לישא אשה בפורים ואין בזה משום אין מערבין שמחה בשמחה.
ואפילו אם עושים את סעודת הנישואין בפורים שפיר דמי. אך ממדת
חסידות טוב שיעשו הסעודה בלילה שאחרי הפורים. וכל שכן שמותר לערוך
מסיבת אירוסין ושידוכין ביום פורים. [כן פסק מרן בש"ע (סי' תרצו ס"ה).
ומקורו מתשובת הרשב"א (ח"ג סי' רעו), דדוקא במועד אסרו, וכדאמר רב
אשי (בחגיגה ח:), שנאמר ושמחת בחגך, ולא באשתך, וכ"ה במו"ק (ח:),
אבל בפורים מותר. ועוד דפורים הוה חד יומא, ומשום חד יומא לא משהי
איניש נפשיה. ובענינים אלה הולכים להקל, מפני שאינם אלא מדרבנן. ע"כ.
וראה עוד בילקו"י מועדים עמ' שמב. ובשו"ת יביע אומר חלק ב' סימן כב
סק"ג, ובחזון עובדיה פורים עמוד רג].

סימן תרצו - עשיית מלאכה בפורים

א פורים מותר בעשיית מלאכה, ובמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה
בפורים, אין עושים. והעושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה מאותה
המלאכה לעולם. אבל בנין של שמחה, כגון שבונה בית חתנות לבנו, ונטיעה

של שמחה, כגון אבורניקי של מלכים, שהוא אילן שצלו נאה, וכופפים אותו על גבי כלונסאות, מותר. וכעת המנהג בכל מקום שלא לעשות מלאכה ביום פורים. אבל בלילה מותר. ומותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים. [הרמ"א בהגה סי' תרצו ס"א], ובלבד שלא יתבטל משמחת פורים. [מגילה (ה:)] רבי נטע נטיעה בפורים, ופריך מדאמר רב יוסף שמחה ומשתה ויום טוב, יום טוב, שאסורים בעשיית מלאכה, ומסיק רבה בריה דרבא, הספד ותענית קבלו עלייהו, מלאכה לא קבלו עלייהו, דהא לבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב. והא רב חזייה להווא גברא, דהוה שדי כיתנא בפוריא, ולטייה וכו', התם במקום שנהגו שלא לעשות, והו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, שאי אתה רשאי להתירם בפניהם. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם פ"ב הל' יד. וראה בילקו"י מועדים, ובחזון עובדיה פורים עמוד קצד].

ב מעיקר הדין מותר להסתחר בפרקמטיא בפורים. ומכל מקום טוב להחמיר, אלא אם כן מוכר כדי להרויח לצורך הסעודה והמשתה של יום פורים, כשאינן לו לבזבז בריוח. ואם אין לו מה לאכול אפילו מלאכה ממש מותר לעשות בפורים. וכל מה שמותר לעשות בחול המועד כגון דבר האבד או צרכי רבים וכו"ב, מותר לעשות בפורים, אפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בפורים. [ילקו"י שם. חזון עובדיה פורים עמוד קצה]. וכן פשוט שפועל עני שאין לו מה יאכל מותר לו לעשות מלאכה כדי שיאכל וישתה וישמח בפורים. [לאפוקי ממ"ש בשו"ת ירך אברהם ח"א (סי' כ), שבפורים שקבלו עליהם שלא לעשות מלאכה, הו"ל נדר גדול. ואריה דנדרא רביע עליה, ואפילו אין לו מה יאכל אסור. ושאני חוה"מ שהם אמרו לאסור מלאכה, והם אמרו שעל ידי פועל עני שאין לו מה יאכל מותר. ע"כ. ונראה מדבריו שחשב דמה שאמרו (בנדרים טו.) דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, אי אתה רשאי להתירם בפניהם, שנאמר "לא יחל דברו", היינו דהוי כנדר דאורייתא, וליתא, שהרי מבואר להדיא בהרא"ש (נדרים פא:), שאין איסור זה אלא מדרבנן. וכ"כ הר"ן. ולכן הדבר פשוט שכל מה שמותר בחוה"מ מותר בפורים, אף במקום שנהגו איסור במלאכה. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' יא אות כד), ובחזון ע"ע פורים עמ' קצד הערה כג].

ג יש מחמירים שלא להסתפר בפורים אלא על ידי גוי. ומכל מקום גילוח הזקן מותר ביום פורים לצורך היום, אם לא התגלח מקודם. [ע' בשו"ת בית דוד (סי' תצז) שכתב, שאפי' אם חל פורים באמצע השבוע, מותר לפרזים להסתפר ביום י"ד, ולתושבי המוקפים בט"ו, מפני שאין בגילוח משום איסור

מלאכה, ששמחה היא לו, שאף בחוה"מ לא אסרו אלא משום גזירה שלא יכנס מנוול לרגל. ואמנם בשו"ת דבר משה (חאו"ח סי' מד) כתב להתיר גילוח רק ע"י עצמו, כשחל יום י"ד או ט"ו בער"ש, אבל אם חל באמצע השבוע אין להתיר. וכ"כ בפרי האדמה ח"א (דף מד:). אבל בשו"ת נחפה בכסף ח"ב (דף ח:) כתב, מעשה בא לידינו בספר ישראל עני, והסכמנו להתיר לו לגלח בפורים שחל יום ט"ו ביום ששי, כסברת הרב בית דוד. וכ"כ בערך השלחן (סי' תרצו סק"ג). וכ"כ בשו"ת אם הדרך (חאו"ח סי' ב אות ד) להקל בער"ש. ובשו"ת ידיו של משה (חאו"ח סי' ו) כתב שהמנהג להתיר להסתפר בי"ד ובט"ו, [אפי' כשחל באמצע השבוע] בין ע"י ישראל בין ע"י גוי, כהוראת הרב בית דוד. וכ"כ בתפארת אדם, ובשו"ת חקרי לב, ובשמחה לאיש, ובספר יפה ללב, ובעקרי הד"ט, ובויקרא אברהם, ועוד. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ו (חאו"ח סי' מז). ובילקו"י מועדים עמו' שמב. ובחזון עובדיה פורים עמו' קצו]

ד אם חל פורים בערב שבת, מותר להסתפר בפורים לכבוד שבת, ומכל שכן לבני המוקפים, שפורים שלהם בשבת, אלא שמקדימין קריאת המגילה ליום ששי, ואינם נוהגים איסור בעשיית מלאכה ביום ששי, שמותרים להסתפר ביום ששי. [הליכו"ע ח"א עמוד רמ].

ה מותר לעשות מלאכה בפורים על ידי גוי, אף מלאכות גמורות. [שהרי אף בערב פסח אחר חצות מותר לעשות מלאכה ע"י גוי, כמו שפסק מרן בש"ע (סי' תסח ס"א), כ"ש פורים שאינו אלא מנהג במקום שנהגו. וכ"פ בערך השלחן (סי' תרצו סק"א), ודלא כהבית דוד שאסר אפילו ע"י גוי. ע"ש. וכ"פ בשלחן גבוה (סי' תרצו סק"ח). וע"ע בילקוט יוסף מועדים עמוד שמב. חזו"ע פורים, עמ' קצו]. ויש אומרים שמותר אף שהגוי יעשה מלאכה בפרהסיא בפורים, כגון לבנות בית לישראל, ויש חולקים. ועל כל פנים בארץ ישראל שיש מצוה לבנות בה בית, מותר לבנות בפורים על ידי גוי, ובפרט כשהוא בקבלנות. [בשו"ת בית דוד (חאו"ח סי' תצה) כתב להחמיר לבנות בית ביום י"ד, ואפילו ע"י גוי, כיון דאוושא מילתא. וכן הסכים בערך השלחן, וברוח חיים. ובשלחן גבוה (סי' תרצו סק"ח) כתב, שאע"פ שראיות הבית דוד חלושות, כבר הורה זקן. אולם בשו"ת אהל יצחק חסיד (חאו"ח סי' כ) כתב להקל לבנות ע"י גוי. ובשו"ת תפארת אדם (חאו"ח סי' כט) כתב שעכ"פ בקבלנות מותר. וע"ע בשו"ת חקרי לב (בשירי א"ח סי' כ) שהביא מ"ש בשירי כנה"ג שאסור לבנות בט' באב, משום דאוושא מילתא, וגם מפני שהעיר פרוצה בענין הבנינים, ויחשבו שגם בשבת מותר וכו'. והשיב

על זה, דאף אי אוושא מילתא, מאחר שמן הדין מותר, אין לנו לגזור גזירות מדעתינו אטו שבת. ומ"מ חשש לד' הכנה"ג, והיקל בזה רק לצורך גדול. ע"ש. ונראה שבארץ ישראל שמצוה לבנותה, יש להתיר בפשיטות לשפץ ולבנות בפורים ע"י גוי. וכל שכן כשיש הפסד בדבר].

ו מותר להצטלם ולצלם בפורים שהוא גם כן כמלאכה של שמחה, וכבנין ונטיעה של שמחה. [וראיה ממ"ש בלקט יושר (עמוד קנט), שכל המלאכות שעושים כדי לשמוח כגון שתופרים ומציירים ומתקנים כמה ענינים לשמוח, ואפילו הן מלאכות גמורות, כולהן שרי, כדין נטיעה של שמחה].

ז מותר לגזוז צפורניים ביום פורים. [לא מבעיא לדין דקי"ל כמרן בש"ע (סי' תקלב ס"א) בדין חוה"מ דשרי, וכ"ש פורים דהוי רק ממנהג. אלא אפי' להרמ"א י"ל הבו דלא להוסיף עלה. וע' בשו"ת דברי מלכיאל ח"ה (ס"ס רלז) שהחמיר, אם לא שגוזזם שלא יחצצו לנט"י וכו'. ע"ש. ואין דבריו מוכרחים. וע' בשו"ת פסקי תשובה ח"א סי' קנ].

ח מותר לכתוב חידושי תורה ופסקי הלכה, וכן אגרת שלומים, ביום פורים, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב. [כל בו (סי' מה), וכ"ה בארחות חיים (הל' פורים אות כז), ובנימוק"י (מגילה ח:), ובספר המאורות (שם ז:). וע' במאירי מגילה (ה:)] שכתב, ומכאן סומכים תלמידי חכמים לכתוב סברותיהם אף ביום פורים, דרך שמחה ושעשוע. וע"ע בספר מטה משה (סי' תתרו) שכתב, שמהרי"ל היה כותב תשובות לשאלות ששאלוהו בעת שהיה מיסב על השלחן בסעודת פורים. וראה בילקוט יוסף מועדים עמוד שמב. חזון עובדיה על פורים עמוד קצו].

ט מותר לבני הפרזים לעשות מלאכה בחמשה עשר באדר, וכן מותר לבני המוקפים לעשות מלאכה בארבע עשר באדר. ומקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בשני הימים גם בי"ד וגם בט"ו, אינו מנהג, ואין תוקף למנהג, אלא רק י"ד לבני פרזים, וט"ו למוקפים, ולא יותר. [בשבולי הלקט השלם (סי' רד) כתב: "ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, לא נהגו אלא ביום קריאת המגילה עצמה, אבל לאסור של זה בזה אינו מנהג". וכ"כ בספר האשכול, וכ"פ מרן בש"ע (סי' תרצו ס"ב). ואמנם הפר"ח שם כתב שיש להוכיח מהש"ס להיפך. אולם במקראי קודש (דף רא:)] כתב לדחות ראית

הפר"ח בטוב טעם. ע"ש. וכ"כ בספר לחם יהודה (הל' מגילה דף מ:) ובברכי יוסף (סק"ז). ואין לזוז מדברי מרן. וע' בחזון עובדיה פורים עמוד קצח].

י עיר שיש ספק אם היא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כבר נתבאר שאסורים במלאכה רק בי"ד אדר. אולם בטבריה שיש בה ספק מהדין אם קוראים בי"ד או ט"ו, יש להחמיר בעשיית מלאכה בי"ד ובט"ו. [בספר יד אפרים (סי' תרצו) כתב, דבש"ס מוכח שבעיירות המסופקות אם היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, שפיר הוי מנהג לאסור בשניהם. וכ"כ בסידור בית עובד, וכן נראה מהבן איש חי. אולם בהליכות עולם ח"א (עמו' רמ) כתב לדחות דברי הרב יד אפרים הנ"ל, זולת בעיר טבריה דהויא ספיקא דדינא, דמספקא לן אי ימה חומתה, ולא שייך בזה למיזל בתר רוב עיירות, אבל בשאר עיירות המסופקות דהויא ספיקא במציאות, אזלין בתר רובא].

יא ראוי לעורר ולהזכיר להתפלל ערבית במוצאי יום הפורים. וימי הפורים האלו לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. [ילקוט יוסף מועדים עמ' שיז].

סימן תרצז - תחנון בי"ד וט"ו אדר א'

א יום י"ד וט"ו שבאדר א' אין נופלין על פניהם, ואין אומרים מזמור יענך ה' ביום צרה, ואסור בהספד ובתענית. אבל שאר דברים אין נוהגים בהם. [ילקוט יוסף מועדים עמוד שיז. חזון עובדיה פורים, תשס"ג, עמ' רח]

ב בשנה מעוברת, יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון, אף על פי שאין קוראים בהם המגילה, מכל מקום אסורים בהספד ותענית, ואין נופלים על פניהם, ואין אומרים בהם בתפלה מזמור יענך ה' ביום צרה, ומזמור תפלה לדוד. ונכון לנהוג בהם מקצת משתה ושמחה, י"ד לבני פרזים, וט"ו לבני ירושלים. ומה שאין קוראים המגילה באדר ראשון, לפי שנאמר (מגילת אסתר ט כא), לקיים עליהם להיות עושים את יום י"ד וט"ו "בכל שנה ושנה", מה בכל שנה אדר הסמוך לניסן, אף בשנה מעוברת אין הפורים נוהג אלא באדר הסמוך לניסן, ולסמוך גאולה לגאולה, דהיינו לסמוך פורים לפסח, עדיף. [מגילה ו: ומ"ש לגבי הספד ותענית, כ"פ הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה הי"ג), שאסורים בהספד ותענית. וכתב ה"ה שמקורו ממה שאמרו במגילה (ו:), הא לענין הספד ותענית זה וזה שוים. וכ"כ הסמ"ג. והסמ"ק. והמאירי והר"ן. ובשו"ת הגאונים. ורבינו ירוחם שכן דעת הרי"ף. והרשב"ש. אבל מהר"ם מרוטנבורג

כתב, דהני מילי קודם שבטלה מגילת תענית, אבל לאחר שבטלה, בי"ד וט"ו שבאדר ראשון מותרים בהספד ותענית. וכ"ד הרא"ש והטור. ומרן בש"ע (סי' תרצז) פסק כדעת הרמב"ם. ולפ"ז הנוהגים שהחתן מתענה ביום חופתו, לא יתענה ביום י"ד שבאדר ראשון. ואם חל י"ד ביום ראשון, אין לומר "צדקתך" בשבת במנחה. [ע"פ הכלל שכתב מרן בש"ע (סי' רצב ס"א): אם חל בו יום שאילו היה חול לא היו אומרים בו נפילת אפים, אין אומרים צדקתך. וגם כאן שאין אומרים נפילת אפים ביום א' י"ד באדר, אין לומר צדקתך במנחה].

ג הדבר פשוט שאין צריך לשלוח מנות לריעים ומתנות לאביונים באדר ראשון. [אחרונים]. וכן מותר לעשות מלאכה בי"ד בט"ו באדר ראשון. [ואף שהרב רבי דוד אבודרהם בהל' פורים כתב להחמיר, מ"מ לדינא יש להקל, וכמ"ש רבינו פרץ בהגהות סמ"ק (סי' קמח אות ב), שהואיל ובפורים עצמו אין איסור עשיית מלאכה אלא משום מנהג במקום שנהגו. באדר א' יש להקל]. ולכולי עלמא אבלות נוהגת בי"ד וט"ו של אדר ראשון. [כ"כ האליה רבה]. ויש נוהגים לעשות משתה ושמחה בי"ד ובט"ו שבאדר ראשון, אולם אין המנהג כן. [ע' תוס' מגילה (ו:), יש נוהגים לעשות משתה ושמחה בי"ד ובט"ו שבאדר א', דהכי משמע מדיוק המשנה, אין בין אדר א' לב' אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים. הא לענין משתה ושמחה זה וזה שוים].